

De werkvloer van een Kennisnetwerk Vitaal Platteland

Kennis maken met regionale kennisarrangementen

LEI

WAGENINGEN UR

De werkvloer van een Kennisnetwerk Vitaal Platteland

Kennis maken met regionale kennisarrangementen

Dirk Roep
Ina Horlings
Eelke Wielinga

Rapport 2009-049
Oktober 2009
Projectcode 31635
LEI Wageningen UR, Den Haag

LEI Wageningen UR kent de werkvelden:

- Internationaal beleid
- Ontwikkelingsvraagstukken
- Consumenten en ketens
- Sectoren en bedrijven
- Milieu, natuur en landschap
- RURALE economie en ruimtegebruik

Dit rapport maakt deel uit van het werkveld RURALE economie en ruimtegebruik.

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het Beleidsondersteunend onderzoek BO-01-005 in het kader van LNV-programma's.

Foto: Marcel Bekken

De werkvloer van een Kennisnetwerk Vitaal Platteland; Kennis maken met regionale kennisarrangementen

Roep, D., I. Horlings en E. Wielinga

Rapport 2009-049

ISBN/EAN: 978-90-8615-343-5

Prijs € 23,50 (inclusief 6% btw)

123 p., fig., tab., bijl.

Op welke wijze kan het samen leren doen bij gebiedsontwikkeling worden ondersteund en wat kan een landelijk kennisnetwerk vitaal platteland daaraan toevoegen? Dit was het vertrekpunt voor een aantal werkbezoeken van de werkgroep kennisnetwerk vitaal platteland aan enkele regionale kennisarrangementen als onderdeel van een gezamenlijk leertraject. Dit verslag presenteert de bevindingen en komt met aanbevelingen voor een kennisnetwerk vitaal in wording.

What support can be provided to joint learning in area development and what can a national knowledge network for a vital countryside add? This was the starting point for visits to various regional knowledge arrangements by the work group involved in the knowledge network for a vital countryside project as part of a joint learning programme. This report presents the findings and presents recommendations for a vital knowledge network for a vital countryside in the making.

Bestellingen

070-3358330

publicatie.lei@wur.nl

© LEI, 2009

Overname van de inhoud is toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

Het LEI is ISO 9000 gecertificeerd.

Inhoud

	Woord vooraf	6
	Samenvatting	8
	Summary	14
1	Behoefte aan een landelijk kennisnetwerk	22
	1.1 Aanleiding	22
	1.2 Van initiatiefgroep naar werkgroep KNVP in wording	24
	1.3 Project: doel en aanpak	26
	1.4 Activiteiten	27
	1.5 Leeswijzer	28
2	Kennis arrangeren voor een vitaal platteland	30
	2.1 'Kennis' inzetten ten behoeve van gebiedsontwikkeling	30
	2.2 Verknopen en verankeren van leerprocessen	31
	2.3 Kennisarrangementen: bouwstenen voor een nieuw kennisstelsel	33
	2.4 Het spel en de spelers	35
3	Bevindingen van de werkvoer	38
	3.1 Kennis maken met KA's in vier gebieden	38
	3.2 Regionaal Innovatie Centrum Eemland en Plattelandsacademie	41
	3.3 Werkplaats Veenkoloniën	42
	3.4 Kennisloket Brabant	43
	3.5 De Countryside Exchange	44
	3.6 Belangrijke overeenkomsten en verschillen tussen de KA's	45
	3.7 Parels en puzzels	50
4	Analyse	54
	4.1 Observaties	54
	4.2 Welke behoeften spelen er?	54
	4.3 Wat is nodig?	56

5	Op te pakken activiteiten binnen een KNVP	60
5.1	Uitgangspunten en randvoorwaarden	60
5.2	Op te pakken activiteiten	61
5.3	Tot slot: aanbevolen vervolgstappen richting een KNVP	65
	Literatuur	68
	Bijlagen	
1	Verslag werkbezoek Regionaal Innovatie Centrum Eemland/ Plattelandsacademie	69
2	Verslag werkbezoek Werkplaats Veenkoloniën	81
3	Verslag werkbezoek Countryside Exchange Westerkwartier	89
4	Learning regions; Introduction to EEC Workshop by Prof. Dr J.S.C. Wiskerke	103
5	Report Workshop Learning regions, European Eemland Conference/Autumn conference National Rural Network	112

Woord vooraf

De maatschappelijke waardering voor de specifieke kwaliteiten en veelzijdigheid van het platteland is gegroeid naarmate die meer onder druk zijn komen te staan. Die specifieke kwaliteiten en veelzijdigheid zijn historisch gegroeid en kennen een sterk ruimtelijke inslag: ze verschillen van gebied tot gebied. De ontwikkeling van het platteland krijgt dan ook meer en meer het karakter van gebiedsontwikkeling, zowel in het overheidsbeleid via diverse bestuurslagen (gebiedsgericht beleid) als vanuit initiatieven in de gebieden zelf. Gebiedspecifieke vraagstukken en een gebiedspecifieke aanpak vragen om specifieke kennis en expertise en het ondersteunen van partijen bij gebiedsontwikkeling, bij het samen leren doen. Onderwijs, onderzoek en advies hebben hier een belangrijke taak te vervullen.

Het structureel inzetten van onderwijs, onderzoek en advies ter ondersteuning van gebiedsontwikkeling behoeft nieuwe kennisarrangementen, dat wil zeggen afspraken tussen kennisinstellingen en bij gebiedsontwikkeling betrokken partijen als overheden, bedrijfsleven, burgers en maatschappelijke organisaties. Deze nieuwe kennisarrangementen zijn de bouwstenen voor een op duurzame gebiedsontwikkeling toegesneden kennisinfrastructuur. Er zijn tal van initiatieven, organisaties, onderzoekprogramma's en netwerken die hier op de een of andere manier aan bij moeten dragen en daartoe met publieke middelen worden ondersteund, zoals Netwerk Platteland, Groene Kennis Coöperatie, Taskforce Multifunctionele landbouw en Transforum.

Tegelijk is op meerdere plaatsen het initiatief genomen tot kennisarrangementen die zich specifiek op een gebied richten: regionale kennisarrangementen. Hierbij maken gebiedspartijen (bestuur, burgers, ondernemers) afspraken over het structureel inzetten van capaciteit om gebiedsontwikkeling te ondersteunen. Dit goed sluit aan bij het LNV-programma 'Agenda Vitaal Platteland' en de idee voor een Kennisnetwerk Vitaal Platteland (KNVP).

Trekkers van drie regionale KA (Werkplaats Veenkoloniën, Kennisloket Brabant, Regionaal Innovatie Centrum Eemland), hebben samen Netwerk Platteland en TELOS op initiatief van Rurale Sociologie en LEI Wageningen UR eind 2007 het voortouw genomen tot een werkgroep KNVP. Directie Platteland van LNV is vanaf mei 2008 aangeschoven. De ambitie van de werkgroep was om vanuit regionale initiatieven invulling te geven aan een KNVP. Om elkaar en de KA in de gebieden beter te leren kennen en om de behoefte aan ondersteuning bij ge-

biedsontwikkeling in beeld te brengen en de faciliteiten van een KNVP te verkennen, zijn een aantal werkbezoeken afgelegd. Dit als onderdeel van het door LNV gefinancierde project 'Kennis maken met regionale kennisarrangementen; naar de werkvloer van een Kennisnetwerk Vitaal Platteland in wording' (BO-01- 005-09).

Dit eindverslag bevat de bevindingen van die gezamenlijke, leerzame tocht, zoals cruciale taken en rollen bij het faciliteren van gebiedsontwikkeling. Het verslag eindigt met aanbevelingen over op te pakken activiteiten richting een KNVP.

Ik dank de deelnemers aan de werkbezoeken voor hun gastvrijheid en inbreng.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'R.B.M. Huirne', written in a cursive, flowing style.

Prof.dr. R.B.M. Huirne
Algemeen Directeur LEI Wageningen UR

Samenvatting

De maatschappelijke waardering voor de specifieke kwaliteiten en veelzijdigheid van het platteland is gegroeid naarmate die meer onder druk zijn komen te staan. Die specifieke kwaliteiten en veelzijdigheid vormen de weerslag van historisch gegroeide praktijken en kennen een sterke ruimtelijke samenhang; ze verschillen van gebied tot gebied. Bij het waarborgen, versterken en benutten (i.e. ontwikkelen) van die specifieke kwaliteiten en veelzijdigheid spelen weliswaar vraagstukken die overal voorkomen, maar juist de verschillen in samenhang tussen gebieden vragen een gebiedsspecifieke aanpak. De ontwikkeling van het platteland krijgt dan ook meer en meer het karakter van gebiedsontwikkeling, zowel in het overheidsbeleid via diverse bestuurslagen (gebiedsgericht beleid) als vanuit initiatieven in de gebieden zelf. In vele gebieden worden dan ook afspraken gemaakt tussen bestuurders en andere partijen in een gebied om tot een gezamenlijke aanpak van vraagstukken te komen, samen initiatieven te ontplooiën en initiatiefnemers (zoals burgers en ondernemers) te ondersteunen. Er zijn vele voorbeelden van dergelijke gebiedsarrangementen (GA).

Gebiedspecifieke vraagstukken en een gebiedspecifieke aanpak vragen om specifieke kennis en expertise en om ondersteuning van partijen bij gebiedsontwikkeling, bij het samen leren doen. Onderwijs, onderzoek en advies hebben hier een belangrijke taak te vervullen. Maar de (publieke) kennisinstellingen zijn daar nu onvoldoende op ingesteld en toe uitgerust. In het algemeen worden drie afstemmingsproblemen onderkend:

1. onvoldoende wisselwerking tussen (wetenschappelijk gefundeerde) kennis en kunde en de kennis en kunde zoals die al doende en lerende in (gebieds)-praktijken wordt ontwikkeld - de opgave is het *verknopen* van verschillende vormen van kennisproductie door interactief (of actie) leren;
2. de programmering van onderwijs en onderzoek is onvoldoende geënt op gebieds- en gebiedsoverstijgende vraagstukken waardoor de ontwikkelde kennis en expertise onvoldoende aansluit bij de behoefte - de opgave is om onderwijs en onderzoek beter te *verankeren* in gebieds- en gebiedsoverstijgende vraagstukken;
3. de ontwikkeling van kennis en expertise in onderwijs en onderzoek verloopt via allerlei tussenstappen en deelvragen, wat tot een versnippering van kennis en expertise leidt - de opgave is bestaande kennis en expertise beter te *integreren* bij het ondersteunen van gebiedsontwikkeling.

Kennis maken met regionale kennisarrangementen

Het structureel inzetten van onderwijs, onderzoek en advies ter ondersteuning van gebiedsontwikkeling vraagt nieuwe kennisarrangementen (KA's), dat wil zeggen (formele) afspraken tussen kennisinstellingen en bij gebiedsontwikkeling betrokken partijen als overheden, bedrijfsleven, burgers en maatschappelijke organisaties. Die nieuwe KA's zijn de bouwstenen of radarwerken van een meer op duurzame gebiedsontwikkeling toegesneden kennisinfrastructuur. Er zijn tal van initiatieven, organisaties, onderzoekprogramma's en netwerken die hier op de een of andere manier aan bij moeten dragen (zoals Netwerk Platteland, GKC, de Taskforce Multifunctionele landbouw, Transforum) en die voor deze taak door de overheid worden ondersteund.

Tegelijk is op meerdere plaatsen het initiatief genomen tot kennisarrangementen die zich specifiek op een gebied richten; een regionaal KA. Hierbij maken gebiedspartijen (bestuur, burgers, ondernemers) afspraken over het structureel inzetten van capaciteit om gebiedsontwikkeling te ondersteunen. Dit sluit goed aan bij het LNV-programma 'Agenda Vitaal Platteland' en het idee voor een Kennisnetwerk Vitaal Platteland (KNVP).

De trekkers van een drietal regionale KA's (Werkplaats Veenkoloniën, Kennisloket Brabant, Regionaal Innovatie Centrum Eemland), hebben met Netwerk Platteland (tevens trekker van *Countryside Exchange* in Westerkwartier) en TELOS op initiatief van Rurale Sociologie en het LEI eind 2007 het voortouw genomen tot een werkgroep KNVP, waar de Directie Platteland van LNV in mei 2008 bij aan is geschoven. Ambitie van de werkgroep was om vanuit de regionale initiatieven een invulling te geven aan een KNVP. Om elkaar en de KA's in de gebieden beter te leren kennen en om de behoefte aan ondersteuning bij gebiedsontwikkeling in beeld te brengen en de faciliteiten van een KNVP te verkennen, zijn werkbezoeken afgelegd. Dit als onderdeel van een door LNV gefinancierde project 'Kennis maken met regionale KA's; naar de werkvloer van een Kennisnetwerk Vitaal Platteland in wording'. Dit verslag bevat de bevindingen van die gezamenlijke, leerzame tocht. Die hebben onder andere betrekking op cruciale taken en rollen bij het faciliteren van gebiedsontwikkeling. Het verslag eindigt met aanbevelingen over op te pakken activiteiten richting een KNVP.

De bezochte kennisarrangementen verschillen nogal van elkaar qua aanleiding en initiatiefnemers, ontwikkelingsstadium, reikwijdte qua activiteiten en betrokkenheid van diverse actoren. In hoofdstuk 3 worden ze beschreven, samen met de parels en puzzels. De vier KA's geven geen compleet beeld, maar door de onderlinge verschillen ontstaat wel een goed beeld van wat een KA zoal kan inhouden, zoals:

- met alle gebiedspartijen identificeren van gebiedsopgaven (programma) en kennisbehoefte;
- uitvoeren van projecten door studenten in opdracht van gebiedspartijen;
- een netwerkaanpak waarbij de '5 O's' worden verbonden: Overheid, Ondernemers, Onderzoek, Onderwijs en Omgeving (inclusief burgers);
- een methodische verankering in het onderwijs via Plattelandsacademie (Eemland), Werkplaats (Veenkoloniën) of Kennisloket (Brabant);
- systematisch inbedden in opzet en programmering van onderwijs en onderzoek;
- koppelen van verschillende soorten kennis en expertises, zoals inhoudelijk en procesmatig wetenschappelijke kennis en praktijkkennis, specifieke en integrale kennis;
- ontwikkelen van competenties en vaardigheden (*on the job*);
- aansluiten bij regionale en landelijke thema's in overheidsbeleid (financiering).

Elk KA heeft sterke en zwakke kanten ontwikkeld, afhankelijk van insteek en ontwikkelstadium (hoofdstuk 4). RIC Eemland zit nog in het beginstadium. Het kent een sterke insteek vanuit ondernemers (innovatie), een (formele) samenwerking met alle partijen betrokken bij Nationaal Landschap Arkenheem-Eemland. De plattelandsacademie zorgt voor betreft het onderwijs. Maar de taken en rollen zijn nog niet alle ingevuld, waardoor de agendering en vooral uitvoering nog op gang moet komen. Het Kennisloket in Brabant haakt aan bij de agenda in Reconstructie gebieden. Het is ingestoken vanuit het onderwijs (krachtige leeromgeving) geborgd door onderwijsinterfaces, die makelen en coördineren tussen opdrachtgevers en kennisinstellingen. De verbinding met het wetenschappelijk onderzoek en opschalen van gebieds- en gebiedsoverstijgende vraagstukken is minder ontwikkeld. Het Kennisloket is het langst actief en was bezig met opschalen over heel Brabant, maar recent heeft initiatiefnemer Fontys zich teruggetrokken uit de Stichting Kennisloket. De Werkplaats heeft, mede door de koppeling aan het GKC-programma Regiotransitie, een sterke bestuurlijke inbedding in provincies en gemeenten (Agenda van de Veenkoloniën), maar hier is de (directe) betrokkenheid van ondernemers nog minder ontwikkeld. Ook hier een insteek vanuit en sterke binding met het onderwijs, maar de verbinding met onderzoek wordt gelegd. Na een aantal jaren proefdraaien is op 11 december 2008 door partijen in de Veenkoloniën een Regiocontract ondertekend. De ambitie is om dit navolging te geven in andere gebieden.

Een inventarisatie van knelpunten en behoefte aan ondersteuning bij uitwisseling, ondersteuning en verdieping leverde het volgende op:

uitwisseling - assistentie gewenst bij:

- het uitwisselen tussen regio's (inclusief internationaal);
- het agenderen van thema's op diverse bestuurlijke niveaus;
- het enthousiast houden van initiatiefnemers en bevorderen van 'vitale coalities'.

ondersteuning - assistentie gewenst bij:

- het uitwisselen tussen kennismakelaars: hoe gaan ze om met hun puzzels?
- het creëren van ruimte binnen structuren waarin kennismakelaars moeten werken: wie betaalt de kennismakelaar?
- idem voor docenten, studenten, onderzoekers ingezet worden in het gebied.

verdieping - assistentie gewenst bij:

- schakelen naar onderzoek, hoe onderzoek te agenderen en programmeren;
- professionaliseren van kennismakelaars en andere intermediairs ('vrije actoren');
- methodiekontwikkeling, M&E-methodiek voor dit soort KA's.

Cruciale ondersteunende taken en rollen

Er zijn vijf cruciale ondersteunende taken en rollen geïdentificeerd die vanuit een KNVP (deels) zijn te faciliteren en met elkaar verbonden kunnen worden:

1. het creëren van beweging en betrokkenheid en bij elkaar brengen van partijen in gebieden om tot afspraken (GA) te komen door het inzetten van *gebiedsanimator/makelaars* en het makelen door een *kennismakelaar* tussen kennisvragen van gebiedspartijen en op basis van afspraken (KA) structureel bij het gebied betrokken onderwijs- en onderzoekinstellingen;
2. het bundelen van en schakelen tussen gebieds- en gebiedsoverstijgende vraagstukken en landelijke beleidsthema's en programmering van onderwijs en onderzoek door *kennismanagers* als onderdeel van een landelijk KA;
3. het creëren van bestuurlijke ruimte bij overheden en kennisinstellingen om tot GA en KA te komen (*kwartiermakers*);
4. het faciliteren van het elkaar leren doen door uitwisseling en ontmoeting in lerende gemeenschappen (hechter verband) of netwerken (losser verband);
5. een professionalisering van intermediairs (persoonlijke competenties en vaardigheden) en in te zetten methodieken vanuit onderwijs en onderzoek (bijvoorbeeld leren doen door interactieve of reflexieve monitoring en evaluatie).

Bij deze taken en rollen zijn vele, maar wisselende partijen betrokken met uiteenlopende ambities en verantwoordelijkheden. De meerwaarde van een KNVP ligt vooral in het verbinden van bovengenoemde taken en rollen als alle partijen (bestuurders, ondernemers, burgers, kenniswerkers en alle organisaties en instellingen waarvoor zij werken) de verantwoording nemen voor het vervullen van hun taken en rollen.

Zowel gebiedsanimator als kennismakelaar opereren binnen een gebied. Het is primair aan partijen uit of betrokken bij het gebied om deze taken en rollen op te pakken. De provincies hebben een regierol bij het uitvoeren van het gebiedsgericht beleid (landelijk worden de kaders opgesteld en lagere overheden zijn verantwoordelijk voor de uitvoering). Zij kunnen gebiedsanimators en kennismakelaars (mee)financieren vanuit gebiedsgericht beleid (zoals ILG, AVP, Leader+) omdat het bijdraagt aan het uitvoeren van gebiedsgericht beleid. Onderwijsinstellingen die structureel bij gebiedsontwikkeling betrokken willen zijn, zoals GKC, kunnen de verantwoordelijkheid nemen voor het aanstellen en (mee)financieren van kennismakelaars omdat het hun onderwijs ten goede komt. In de aanloop naar een GA en KA moet belangrijk (voor)werk worden verricht en voor bestuurlijke inbedding worden gezorgd. Het inzetten van landelijke middelen vanuit een KNVP kan hier een flinke impuls aan geven. Kennismanagers vervullen daarentegen gebiedsoverstijgende taken. Ze schakelen tussen gebiedsopgaven, onderwijs- en onderzoekprogramma's en overheidsbeleid. Voorstel is om ze geheel uit landelijke middelen te financieren, onder een landelijke taakgroep KNVP te plaatsen met toezicht vanuit een gebieden(kennis)raad en hun werkgebied te koppelen aan de vier Directies Regionale Zaken van LNV.

De provincie voert de regie bij het faciliteren van gebiedsprocessen en het leren van elkaar in gebieden. Het faciliteren van het leren in en tussen gebieden is echter net zo belangrijk. Voorwaarde is wel dat de gebieden voorop willen lopen en hierin willen investeren. Ook moet voldoende verscheidenheid worden ingebouwd. Naast de gebieden en provincies is het belangrijk dat ook de landelijke overheid participeert. Leader en INTERREG bieden mogelijkheden voor aanvullende financiering. Deze lerende gemeenschap van lerende gebieden opereert in een hechter (organisatie)verband onder de coördinatie van een door henzelf in te stellen gebiedenraad. Zij zijn zelf verantwoordelijk voor het delen van kennis en ervaringen met anderen. Maar in aanvulling is een voor iedereen toegankelijk, in een losser verband opererend lerend netwerk Vitaal Platteland nodig: een platform voor het publiekelijk uitwisselen van kennis en ervaringen via fysieke en virtuele ontmoetingen. Het is belangrijk om in te haken op tal van be-

staande netwerken (zoals Guus en Platteland 2.0). Netwerk Platteland kan hier een regierol vervullen.

Het professionaliseren van intermediaire taken en rollen (training, coaching en intervisie) en het ontwikkelen van en verankeren van methodieken, aanpakken, werkvormen, kwaliteitsborging en dergelijke in onderwijs en onderzoek is primair een verantwoordelijkheid van de kennisinstellingen, als onderdeel opleidingen en (ondersteunend en verdiepend) onderzoek.

Aanbevolen vervolgstappen in kader van een KNVP

Aanbevolen wordt om elk van de cruciale taken en rollen samen met direct verantwoordelijke partijen op te pakken en uit te werken tot projectvoorstellen op onderdelen waarin samenwerkende partijen, ambities, doelen, taken en benodigde menskracht en wijze van financiering worden beschreven. Om dit in gang te zetten en het geheel te bespoedigen wordt voorgesteld om:

- te starten met een beperkt aantal gebieden die voorop willen lopen en bereid zijn te investeren, waarbij het voorwerk vanuit het GKC-programma Regiotransitie een flinke basis biedt (voldoende heterogeniteit waarborgen), en alvast zitting willen nemen in een (voorlopige) gebiedenraad;
- een budget voor gebiedsoverstijgende activiteiten vrij te maken (zoals voor een kennismanager en het faciliteren van een lerende gemeenschap van gebieden en een lerend netwerk VP);
- een budget ter (voor)financiering van voorbereidend werk rond het opzetten van GA's en KA's voorzover dat nog in gang gezet moet worden in de betrokken gebieden;
- een budget om de inzet van kennismakelaars tijdelijk uit (voor) te financieren;
- dit landelijk te laten coördineren vanuit een regiegroep KNVP, als opvolger van de werkgroep KNVP, met de middelen om het benodigde werk te kunnen verrichten.

Aanbevolen wordt om de leden van werkgroep KNVP hierbij in te zetten.

Summary

The shop floor of a Knowledge Network for a Vital Countryside; Exploring regional knowledge arrangements

How can the joint learning of the various actors involved in the vitalization of rural regions be supported? And how can a national knowledge network be of additional value to such regional learning? These were the main questions posed by a national working group that explored newly emerging knowledge arrangements in four rural regions in meetings with initiators and participants in the respective regions. This report presents the findings of these explorative meetings, reflections on the additional value of a national network, and the recommendations made by the working group on the additional facilities a national knowledge network can offer.

The societal appreciation of the specific qualities and the versatility of the countryside has increased, despite the pressure on the countryside from ongoing restructuration. These specific qualities and the versatility reflect the spatially differentiated co-evolution of natural processes and human interventions. This has resulted in increased biodiversity, different landscapes, and rural areas with distinct ecological, cultural and socio-economic characters. Although the maintenance, enhancement and utilization of these specific qualities and this versatility in the face of transformation forces raise similar questions in all rural areas, their distinct nature demands an area-specific approach. Rural development thus comes down to developing distinct rural areas or rural regions. This is generally acknowledged at various levels of public administration (i.e. local, regional, national and EU levels) by the development and implementation of area-specific policies, and is also reflected in private development initiatives from within these rural areas. In many rural areas, public administration and regional actors or their representatives agreed upon a joint approach to address regional rural restructuration issues, for example in the joint formulation of regional development strategies or programmes. This enables joint public-private initiatives and the support of private initiatives by either citizens or entrepreneurs. There are many examples of such area development arrangements (ADAs).

An area-specific approach to area-specific issues requires specific knowledge and expertise and the support of joint 'learning by doing' among the various actors involved in the development of an area. Public-funded education, research and consultancy can and should play an important role in the support of regional learning. However, public knowledge institutes are generally not well prepared or well equipped for this task. There are three generally acknowledged alignment problems that hamper the circulation of knowledge and the building of personal and joint capacities and skills:

1. A lack of interaction between the different modes of knowledge production and utilization, such as a science-based mode and a 'learning by doing'-based mode) and consequently a lack of exchange and interactive learning between the practitioners of these modes. The challenge is to connect and to further the exchange between the different modes of knowledge production, for example by means of interactive or action learning.
2. Issues that are specific to rural areas are not properly articulated towards education and research programmes. Although the knowledge and expertise developed are consequently well tuned to the needs, the challenge is to better anchor education and research in the issues faced by rural areas.
3. In education and research, knowledge and expertise are developed in intermediary steps, involving the translation and reduction of complex issues into specific questions. This results in fragmented knowledge and expertise, while utilization in development practices by practitioners demands integration. The challenge is to offer knowledge and expertise that are better integrated.

Exploring newly emerging regional knowledge arrangements

A properly anchored structural deployment of public-funded education, research and consultancy to support regional learning and the development of rural areas demands new knowledge arrangements (KAs), that is, formal agreements between knowledge institutes and the stakeholders involved in the development of rural areas, such as public administrations, businesses, citizens and societal organizations. These new KAs can be regarded as the building blocks, or the new clockwork, of a knowledge infrastructure that is better tailored to supporting sustainable rural development. There are many national initiatives, organizations, research programmes and networks that receive public funding and that are expected to contribute to a better tailored knowledge infrastructure (e.g. the Rural Development Network, the Cooperation of Green Education Institutes, Transforum or the Taskforce Multifunctional Agriculture).

However, regional initiatives have also emerged. The aim of these initiatives is to better tailor the development and utilization of knowledge to the specific needs of a rural area. This results in region-specific knowledge arrangements, whereby regional actors (public administrations, citizens, entrepreneurs, etc.) and knowledge institutes that are located or active in the region reach an agreement on the structural deployment of education and research capacity in order to support regional development. These regional initiatives are aligned with the objectives of the 'Agenda for a Living Countryside' of the Dutch Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality (ANF) and its idea of a Knowledge Network for a Vital Countryside (KNVC).

At the invitation of the Rural Sociology Group of Wageningen University and the Agricultural Economic Institute of Wageningen UR, and in collaboration with the Rural Development Network and TELOS (Brabant Centre for Sustainable Development), the initiators of three regional KAs established in late 2007 a working group called the Knowledge Network for a Vital Countryside. In May 2008, the Department of Rural Affairs of the Ministry of ANF joined the working group. The group's aim was to found a national KNVC on regional initiatives in order to support them. The respective regions were visited in order to learn more about the ins and outs of the regional KA, to map the support they needed and to explore the facilities a national supportive network could offer. This highly informative journey was financed by the Ministry of ANF through the project titled 'The shop floor of a KNVC: Exploring regional knowledge arrangements'. This report contains the findings of these explorative visits and the results of joint reflection on how to support regional learning by means of regional KAs and, more specifically, on how to identify crucial regional learning supporting tasks and roles. The report ends with recommendations on how to start building a KNVC that can support regional learning.

Three regions were visited to explore the emerging regional knowledge arrangements: 1. in Eemland, a region in the centre of the Netherlands, the Eemland Regional Innovation Centre collaborates with the Plattelandsacademie ('Countryside Academy'), serving as an interface between the Eemland region and various green vocational education institutes; 2. in the Veenkolonien, a region in the north-east of the Netherlands, a Werkplaats ('Workshop') was established by a lecturer at a green vocational education institute with the same purpose; and 3. in the Westerkwartier, a region in the north, a Countryside Exchange was set up in the anticipation of a regional KA. The planned visit to Kempenland, a region in the south, was cancelled at the last minute. Here the Kennisloket ('Knowledge Counter') was established by a vocational education in-

stitute. The Kennisloket has nevertheless been taken into consideration and has been subject of joint reflection.

The four regional KAs vary considerably with respect to their causes and initiators, their development stages, the range of activities they deploy and the engagement of various actors. In the report, the KAs are characterized according to these aspects and are evaluated in terms of 'pearls' and 'puzzles'. Although these four KAs cover only part of all formal and informal initiatives, they do cover a broad range of what a regional KA might imply, such as:

- The joint identification of region-specific issues regional development objectives and projects by regional actors in preparation for a regional development programme or regional innovation strategy,
- and subsequently the articulation of the knowledge or expertise needed.
- The linking of a bottom-up agenda with policy schemes and instruments at the successive administrative levels.
- The interconnection of various actors - such as entrepreneurs, public administrators, teachers, students, researchers, societal organizations and citizens - in regional learning networks by providing physical and sometimes virtual meetings.
- The realization by students in the areas of assignments commissioned by regional stakeholders.
- The development and implementation of action learning methodologies in education and research.
- Dedication to structurally embed these new learning methodologies in education and research programmes.
- The integration of bits and pieces of knowledge and expertise in order to resolve practical issues put forward by practitioners.
- The interactive or action learning by knowledge workers (students, teachers, researchers, consultants, etc.) and practitioners.
- The development of on-the-job competences and skills by professionals who are affiliated to knowledge institutes (personal and organizational capacities).

Each KA has its strong and weak features, depending on its approach and the development stage it is at. The Eemland Regional Innovation Centre (RIC) is still at an initial stage, and its approach is strongly based on entrepreneurs and innovation. This RIC is a partnership between the stakeholders of the Arkemheen-Eemland National Landscape (a policy concept aimed at preserving valuable landscapes). The Plattelandsacademie ('Countryside Academy') provides the interface between Eemland RIC and green vocational education. Further tasks and roles are

under development; for example, a regional development programme is being prepared. In this respect, the Kennisloket ('Knowledge Counter') has aligned itself with reconstruction policy schemes. The Kennisloket was established mainly for educational purposes. The engagement of students in practical matters would provide a powerful learning environment in which the students would acquire adequate competences and skills. Educational interfaces act as brokers between principals from the region and education institutes in or near the region. The link with scientific research has not yet been developed. The Kennisloket was started as an experiment about ten years ago in one area, but was recently scaled up to cover various areas in the province of Brabant. However, at the end of 2008 the founding institute withdrew due to financial issues and changes in priorities, implying the sudden end of the whole initiative. The Werkplaats ('Workshop') initiative in the Veenkolonien is linked to the Regional Transition Programme of the Cooperation of Green Education Institutes and gets more institutional support. Here, also new education methods are driving the initiative, in combination with a certain perspective on rural development held by the initiating lector. The approach is well supported by public administrations at both the local level (municipalities) and the regional level (provinces). The link with scientific research is now further developed but the relation with regional entrepreneurs is still underdeveloped. After an experimental period of four years, the Werkplaats as regional KA was officially installed for a period of five years on 11 December 2008. The aim is to have follow-ups in others areas.

The main bottlenecks and the assistance needed to improve knowledge circulation (and thus the enhancement of regional learning) were also inventoried according to three basic functions: exchange of knowledge by interaction, support of regional initiatives with appropriate knowledge, and expertise and in-depth studies. The main issues raised were:

Exchange: assistance required with respect to

- the exchange between national and international regions
- the articulation of development issues and themes towards different levels of public administration
- keeping initiators motivated and enhancing vital coalitions of regional actors.

Support: assistance required with respect to

- the exchange between and the joint learning of knowledge brokers (professionalization) (How do they deal with their puzzles?)
- the creation of space within structures (and vested interests) for knowledge brokers (Who contracts the knowledge broker?)
- the same for teachers, students and researchers employed in the area.

Deepening: assistance required with respect to

- the connecting of regional issues to research programmes (How to get regional issues onto the research agenda that is prioritized by e.g. the Ministry of ANF?)
- the professionalization of knowledge brokers and other intermediary agents
- the development of new education and research methods, and a method to monitor and evaluate the KA that facilitates interactive learning.

Crucial tasks and roles in the support of regional learning

Five crucial regional learning supporting tasks and roles have been identified that can be facilitated by and interconnected in a national network:

1. The creation of action and commitment by an *animator* who operates from within the region and facilitates regional actors to meet, interact and agree on a regional development programme, and to have a *knowledge broker* mediate between issues and assignments commissioned by regional stakeholders and education and research institutes that have committed themselves to a structural engagement in the region.
2. The bundling of region-specific issues by a *knowledge manager* who can link them to national policy frames and schemes and education and research programmes.
3. The creation of room to manoeuvre within public administrations and knowledge institutes to get them structurally engaged by means of area development arrangements and regional knowledge arrangements (*quartermaster*).
4. The facilitation of exchange and joint 'learning by doing' through arranging physical and virtual meetings in learning communities (closer bond) or networks (looser bond).
5. The professionalization of intermediaries (personal competences and skills) and the development of education and research methods (e.g. learning through interactive or reflexive monitoring and evaluation).

These crucial tasks and roles touch upon various individual and collective actors that have a wide range of ambitions and responsibilities. The additional value of a national regional learning supporting network lies mainly in creating vital interconnections between the above tasks and roles, provided that all the actors involved (e.g. public administrators, entrepreneurs, citizens, knowledge workers and the institutes and organizations with which they are affiliated) fulfil their own tasks and roles.

Both the animators and the knowledge brokers work (better?) in a specific area. Regional actors have the prime responsibility for the fulfilment of these tasks and roles. In the Netherlands, the provinces are in a position to direct the implementation of area-oriented policies, as interfaces between the national administrations (policy formulation) and the local administrations (implementation), namely municipalities and water boards. The provinces can thus consider co-financing the contracting of animators and knowledge brokers from area-oriented policy schemes (e.g. the Rural Development Programme, the Investment Scheme for Rural Areas or the Living Countryside Agenda), as they contribute to the implementation of area-specific policies aims. Educational institutes (e.g. those organized in the Cooperation of Green Education Institutes) that aspire to be structurally involved in the development of a certain area, can appoint and co-finance knowledge brokers as this will benefit both their engagement and the quality of their education programmes.

In the build-up to area development arrangements, important preliminary work has to be done and a good embedding in public administration has to be ensured. Financial support in this preliminary stage from national resources may be decisive. Knowledge managers will have tasks that transcend regional borders. Their job is to articulate regional issues to national education and research programmes and national and international public policies. For this, knowledge managers could be financed from national resources, but for the sake of embedding their work they could also be supervised by a board of representatives of the participating rural areas.

The province would thus finance the support of interactive, joint 'learning by doing' processes in rural areas (i.e. regional learning). But learning between areas is just as important. This inter-regional learning can be supported by national resources, providing the participating regions wish to play a leading role and are committed to investing in such learning. Next to the rural areas and provinces, it is important that the national public administration (policy making and implementation) also participates in this inter-regional learning, even across national borders. Leader and INTERREG offer additional funding for these purposes. This national/international inter-regional learning can be organized in rather close cooperation with regions (a learning community) under the supervision of a representative board of participating regions and their various stakeholders. However, a more loose learning network that is accessible to the public would also be very useful, as it would create a public platform for all those who want to meet, share and learn, physically as well as virtually. The learning com-

munity and the wider learning network could be supported under the direction of the Dutch Rural Development Network.

The professionalization of intermediary tasks and roles (training, coaching and peer review) and the development and embedding of methods, approaches, work forms, quality assurance, etc. in education and research are the prime responsibility of the knowledge institutes (schools, universities, research institutes, consultancy agencies, etc.).

Recommended steps towards a national regional learning supporting network

The working group recommends the Ministry of ANF to initiate action on each of the identified crucial tasks and roles, with the aim of having funding ready project proposals prepared on each task and role in consultation with and with the participation of the directly responsible stakeholders. These proposals should cover such issues as the collaborating stakeholders, their ambitions, objectives, tasks, capacity and the resources needed. To speed up this process, the working group additionally recommends:

- To start with a limited number of rural areas that want to take the lead in supporting and improving regional learning and that are prepared to make the necessary investments. Representatives of these areas could have a seat on a provisional supervisory board of collaborating regions, thus acting as commissioners. The required preliminary work could be covered by the Regional Transition Programme of the Cooperation of Green Education Institutes.
- To earmark a budget for area-transcending activities, such as knowledge management and the facilitation of a learning community of learning regions and a public learning network for a versatile countryside.
- To earmark a budget to finance preliminary work on area development arrangements and knowledge arrangement in the participating areas.
- To earmark a budget to temporarily finance the deployment of knowledge brokers in anticipation of the formalization of regional knowledge arrangements.
- To have all this coordinated nationally by a small group of enabling directors (successors to the current working group), provided that they receive a budget to carry out the work.

Finally, it is recommended to deploy members of the working group in all the above activities.

1 Behoefte aan een landelijk kennisnetwerk

1.1 Aanleiding

Het platteland is meer dan een plek om voedsel te produceren. Het platteland heeft zoveel meer te bieden voor zowel de bewoners van het platteland als stedelingen. En daar is ook een groeiende private en publieke vraag naar. Dit schept weer kansen voor multifunctionele en veelzijdige ondernemers op het platteland. Er zijn talloze initiatieven van ondernemers, burgers, bestuurders met in hun kielzog ontwikkelaars en kenniswerkers die hiermee aan de slag willen. Het initiatief Veelzijdig platteland is hier een voorbeeld van.

De schaal en kenmerkende identiteit van een gebied (of streek) blijkt een geschikt kader te bieden voor de groeiende behoefte aan afstemming en integratie van zowel initiatieven als van het overheidsbeleid met al haar plannen en regelingen rond duurzame plattelandsontwikkeling en het stimuleren van het leren en innoveren ('lerende gebieden'). Al is het wel zo dat gebieden vaak dwars door alle bestaande bestuurslagen lopen, tussen provincies en gemeenten in. Toch zijn ILG, POP en Reconstructie vormen van gebiedsgericht beleid, waarbij de landelijke overheid de kaders stelt, de provincie de regie voert en lagere overheden als gemeenten en waterschappen uitvoerende taken hebben. Uiteindelijk gaat het om arrangementen, als geheel van afspraken, tussen alle betrokken spelers op gebiedsniveau: over de plannen, de wijze van uitvoeren, de financiering, enzovoort. Kortom: afspraken over de onderlinge taak- en rolverdeling.

Het faciliteren van netwerken rond initiatiefnemers is een van de manieren om het leren van elkaar en het innoveren te stimuleren. Hiervan zijn vele voorbeelden, onder andere de Praktijkkringen van Netwerk Platteland. Deze lerende netwerken vormen zich vooralsnog vaak langs professionele (bijvoorbeeld wethouders) of sectorale (bijvoorbeeld melkveehouders) lijnen, terwijl burgers, ondernemers, beleidsmakers en kenniswerkers en al die andere spelers juist veel van elkaar kunnen leren. Zeker waar het gebiedsontwikkeling betreft, want dan hebben ze elkaar nodig. Naast afstemming en integratie bestaat ook behoefte aan ondersteuning bij het ontwikkelen en uitvoeren van ideeën. Zowel het laten ontwikkelen en uitvoeren, maar bij gebiedsontwikkeling gaat het vooral ook om

het zelf leren doen (opbouwen van competenties, vaardigheden en capaciteiten) en het elkaar leren doen (sociaal leren en opbouwen van sociaal kapitaal). Het gaat dan om kennis maken in de dubbele betekenis: elkaar leren kennen door elkaar te ontmoeten, maar tegelijk met het uitwisselen van kennis en ervaringen ook nieuwe kennis maken. Maar het benutten of toepassen van kennis in praktijken is vooral een kwestie van al doende leren. Reden voor de overheid om de uitwisseling van kennis te stimuleren door het faciliteren van (praktijk)netwerken.

Het ontwikkelen, uitwisselen en benutten van nieuwe kennis vraagt ook een actieve betrokkenheid van kenniswerkers en kennisinstellingen (onderzoek, onderwijs en advies) bij gebiedsontwikkeling. De vraagstukken waar gebieden voor staan vragen om het ontwikkelen en toepassen van nieuwe kennis en specifieke expertise. Maar ook dit is verre van vanzelfsprekend en niet makkelijk te organiseren binnen de bestaande organisatie van onderzoek en onderwijs. De betrokkenheid van kennisinstellingen is nu vaak ad hoc, op projectbasis of op vrijwillige basis en deze discontinuïteit verstoort de (kennis)accumulatie. Een structurele betrokkenheid van onderwijs en onderzoek bij gebiedsprocessen vergt een (kennis)infrastructuur die hierop toegesneden en hiertoe uitgerust is. Een opgave waar al lange tijd over nagedacht en aan gewerkt wordt (onder andere Transforum).

In diverse gebieden hebben partijen, gedreven door een ondernemer, kenniswerker, burger of bestuurder, zelf het initiatief genomen om onderwijs en onderzoek beter aan te laten sluiten op hun vraagstukken en kennisbehoefte. Het structureel inzetten van kenniswerkers en studenten bij gebiedsontwikkeling bevordert sterk het wederzijds leren. Waar sprake is van langer lopende en (deels) formeel vastgelegde afspraken tussen gebiedspartijen en kennisinstellingen over de structurele inzet van onderwijs en onderzoek (capaciteit) bij gebiedsontwikkeling spreken we hier van een regionaal kennisarrangement (KA).

Deze regionale KA's nemen van gebied tot gebied andere vormen aan (een overzicht maakt geen deel uit van dit verslag), maar komen in de grond op hetzelfde neer. Via regionale KA's moeten uiteenlopende spelers (agrarische ondernemers, natuurbeschermers, recreatie-exploitanten, lokale initiatiefgroepen, waterschappen, enzovoort) makkelijk de weg vinden naar kenniswerkers (docenten, studenten, onderzoekers, experts) voor assistentie bij benutten van nieuwe kansen en wegnemen van obstakels. Andersom zijn gebieden een uitdagende leeromgeving voor studenten, maar ook voor docenten, onderzoekers en niet te vergeten beleidsmakers.

KA's zijn op zich niks nieuws onder ze zon, wel de inzet ervan en de vorm die ze krijgen. Meer algemeen wordt het samen ontwikkelen, delen en benutten van kennis in de vorm van KA's tussen bedrijfsleven, overheid en kennisinstellingen

gezien als drijvende kracht achter een innovatieve en duurzame samenleving (Kuper, 2007). Onderzoek en onderwijs kunnen beter inspelen op vraagstukken in bedrijfsleven en maatschappij, en tegelijkertijd de schat aan ervaringskennis beter aanboren en benutten. LNV faciliteert diverse KA's: zowel sectoraal en ondernemersgericht zoals de Melkveeacademie, Netwerken in de landbouw en Bioconnect, als op het terrein van plattelandsontwikkeling, zoals Netwerk Platteland. KA's zijn te zien als bouwstenen van een kennisinfrastructuur, of wellicht beter de radarwerken die moeten zorgdragen voor optimale kennisstromen.

In 2006 heeft het ministerie van LNV in aansluiting op het initiatief Veelzijdig Platteland en mede op verzoek van de Tweede Kamer besloten tot het verder versterken van de kennisinfrastructuur ten behoeve van een Vitaal Platteland en de Multifunctionele landbouw in het bijzonder door het instellen van een Taskforce en het faciliteren van een Kennisnetwerk Vitaal Platteland. Dit in aanvulling op bestaand beleid, zoals de Groene Kennis Coöperatie (GKC) als koepel voor het groene onderwijs dat onder LNV valt. In december 2007 heeft dit geleid tot het instellen van een Taskforce Multifunctionele Landbouw. De wens voor een Kennisnetwerk Vitaal Platteland (KNVP) was nog niet vervuld.

Vanuit gebieden die het voortouw namen bij het ontwikkelen van regionale KA's weerklonk de behoefte aan landelijke ondersteuning, zowel bij het ontwikkelen en operationaliseren van regionale KA's als bij het faciliteren van het leren doen.

1.2 Van initiatiefgroep naar werkgroep KNVP in wording

Voortbouwend op het initiatief Veelzijdig Platteland en de aanloop naar het instellen van een Taskforce Multifunctionele Landbouw, gaf de leerstoelgroep Rurale Sociologie WU samen met LEI Wageningen UR en Regionaal Innovatie Centrum (RIC) Eemland i.o. de aanzet tot het vormen van een initiatiefgroep 'Kennisnetwerk Veelzijdig platteland'. Zij hebben Telos, Lectoraat Plattelandsvernieuwing van Van Hall Larenstein (trekker van Werkplaats en GKC-programma Regiotransitie van Van Hall Larenstein), het net opgestarte Netwerk Platteland en Stichting Kennisloket Brabant uitgenodigd om samen op te trekken. Dit vanuit de gedachte dat ze elkaar konden aanvullen, van elkaar konden leren en samen het voortouw konden nemen om in samenspraak met LNV tot een invulling van een kennisnetwerk te komen. Samen hadden ze, elk vanuit hun eigen werkveld en ervaringen, een goed beeld van de knelpunten bij (het ondersteunen van) gebiedsontwikkeling en de gebrekkige kennisinfrastructuur in het bijzonder. Bovendien zagen ze gebiedsoverstijgende inhoudelijke thema's die een landelijke

aanpak vergden en een stevige verbinding van publiek (onder andere door LNV gefinancierd) wetenschappelijk onderzoek met regionale initiatieven.

Deze initiatiefgroep is aantal malen bij elkaar geweest om elkaar te leren kennen en een gezamenlijke koers te bepalen. Zij hebben de Directie Platteland van LNV, als trekker van een kennisnetwerk Vitaal Platteland, op de hoogte gebracht van hun voornemens en om steun gevraagd voor hun plannen. Sinds mei 2008 is de Directie Platteland aangeschoven. De werkgroep KNVP was geboren, met als inzet het verkennen van de behoefte aan een landelijk Kennisnetwerk Vitaal Platteland (KNVP) en de faciliteiten die het zou moeten bieden in aanvulling op alle al bestaande faciliteiten. Voor LNV was het initiatief om samen te werken een belangrijk gegeven, maar een KNVP kon zich niet beperken tot de partijen aan tafel: het moest een open netwerk zijn, aanvullend op bestaande netwerken en dus verbindend werken.

Ondertussen had LNV begin 2008 Netwerk Platteland de opdracht gegeven om een quick scan uit te voeren naar de relevante spelers en de behoefte aan een KNVP. De uitkomsten van de quick scan (Netwerk Platteland, 2008) zijn in mei 2008 in de werkgroep KNVP gepresenteerd en besproken. De belangrijkste conclusies ten aanzien van een KNVP waren:

- een KNVP zich moet baseren op de regionale agenda's en initiatieven uit de praktijk;
- het moet aansluiten bij de specifieke vragen uit het gebied;
- daarvoor moet het kennis ontsluiten, uitwisselen en ontwikkelen;
- het moet overzicht creëren en waar nodig coördineren;
- het moet niet alleen bestaan uit virtuele netwerken maar ook bestaat uit fysieke ontmoetingen;
- een KNVP moet geen nieuwe op zichzelf staande organisatie of fysiek te bezoeken centrum worden, maar een levend netwerk.

Tijdens bijeenkomsten werkgroep bleek dat de leden eigenlijk te weinig van regionale KA als Werkplaats, Kennisloket, RIC, Plattelandsacademie, Country-side Exchange afwist om ze op hun waarde te kunnen schatten en ervan te kunnen leren. Aldus werd besloten dat het goed zou zijn om nader kennis te maken met regionale KA's op de 'werkvloer' in aantal gebieden. Door een aantal werkbezoeken kon tevens de behoefte aan landelijke ondersteuning bij gebiedsontwikkeling beter in kaart worden gebracht. Dit kon als basis dienen voor het bepalen van aanvullende faciliteiten die een KNVP zou moeten bieden. Dit is verwerkt in het projectvoorstel 'Kennis maken met regionale kennisarrangementen; naar de werkvloer van een Kennisnetwerk Vitaal Platteland in wording', waarin

het gezamenlijk uitvoeren en samen leren vooropstond. LNV heeft LEI Wageningen UR de opdracht tot uitvoering gegeven, in het kader van het cluster 'Vitaal Landelijk Gebied' (BO-01), met Rurale Sociologie als uitvoerend coördinator. In navolging van LNV heeft ook de Directie Kennis van LNV deelgenomen aan de leerzame tocht langs regionale KA, waarvan hier in dit rapport verslag wordt gedaan.

1.3 Project: doel en aanpak

De doelen van de gezamenlijke tocht langs regionale KA's waren:

- kennis maken met vier voorloper kennisarrangementen, en in beeld brengen wat de toegevoegde waarde is van informele kennisnetwerken;
- samen leren van de 'ins en outs' van een KA, en het articuleren van de behoeftes die in gebieden leven rond een KA;
- het destilleren van gebiedsspecifieke en bovenregionale wensen, en het daaraan koppelen van activiteiten ter ondersteuning, uitwisseling en verdieping die op een gecoördineerde wijze kunnen worden opgepakt;
- het verkennen van één of twee internationale cases, in interactie met buitenlandse experts;
- het presenteren van bevindingen en kernvragen op de plattelandsconferenties in oktober 2008, en het uitwisselen van ervaringen met buitenlandse deelnemers.

Kern van de gekozen aanpak zijn werkbezoeken aan de regionale KA's vertegenwoordigd in de werkgroep KNVP, zijnde: Kennisloket Kempenland, Werkplaats Veenkoloniën, Regionaal Innovatie Centrum (RIC) Eemland met daarin de Plattelandsacademie als loket naar het groene onderwijs en de Countryside Exchange in Westerkwartier. Naast de bezoekers, de leden van de werkgroep KNVP, zijn de ontvangende partijen essentieel voor de gekozen aanpak om de ervaringen en lessen mee te kunnen delen en samen te kunnen reflecteren. Voor elk werkbezoek zijn direct bij het betreffende KA betrokken spelers uitgenodigd: studenten, docenten, bestuurders, beleidsmakers, kenniswerkers. Alle deelnemers staan vermeld in de verslagen van de werkbezoeken (zie de bijlagen).

Opzet is door elkaar te bevragen op de werkvloer zowel elkaar als de regionale KA grondig te leren kennen, een gezamenlijke taal te ontwikkelen, de knelpunten en behoefte aan ondersteuning in kaart te brengen en als werkgroep KNVP te komen tot gefundeerde aanbevelingen over op te pakken activiteiten

binnen een KNVP in wording. De gekozen aanpak is een combinatie van interactieve of reflexieve evaluatie en action-learning, waarbij het doorlopen van een gezamenlijk leertraject centraal staat. Dit creëert een geheel eigen dynamiek en verloopt dan ook anders dan een standaard onderzoek. Dit verslag is geen standaard wetenschappelijke verslag. Het is primair de weerslag van een gezamenlijk doorlopen leertraject, dat na de werkbezoeken een vervolg kreeg in de werkgroep wat betreft analyse, conclusies en aanbevelingen.

Gedurende de looptijd van het project vonden twee internationale bijeenkomsten plaats. Deze conferenties zijn benut voor het uitwisselen van kennis en ervaringen rond vergelijkbare initiatieven in het buitenland.

Met de gekozen aanpak en selectie van te bezoeken regionale KA's is dit verslag dan ook verre van uitputtend en alles dekkend wat het speelveld en spelers rond (regionale) KA's betreft, dat was ook niet de intentie: er zijn veel meer (veelbelovende) kennisarrangementen in ontwikkeling, maar vaak op beperkte schaal en op informele of ad hoc wijze. De aanname is dat deze leerzame tocht langs een beperkt aantal, maar onderling verschillende regionale KA's, weliswaar geen compleet beeld geeft, maar wel een goed inzicht kan bieden in knelpunten en behoefte aan ondersteuning (faciliteiten) bij gebiedsontwikkeling en het kunnen duiden van cruciale taken en rollen als basis voor op te pakken activiteiten binnen een KNVP in wording.

1.4 Activiteiten

De vier werkbezoeken waren gepland in twee etappes: een werkbezoek aan ene gebied in de avond gekoppeld aan een werkbezoek aan andere gebied de volgende ochtend. Op het laatste moment is het werkbezoek aan Kennisloket Kempenland afgeblazen. Kennisloket als KA is later alsnog uitgebreid besproken tijdens een werkgroep bijeenkomst.

Het eerste werkbezoek vond plaats op 25 september 2008 op de Eemlandhoeve in Bunschoten. Hier kwam aan de orde:

- het Regionaal Innovatie Centrum (RIC) Eemland, in samenwerking met de Plattelandsacademie van de CAH Dronten (zie bijlage 1 voor een verslag);
- eerste impressies van deelnemers over de behoefte aan een KNVP.

Het 2e en 3e werkbezoek vond plaats op respectievelijk 6 en 7 oktober, in Annerveensche Kanaal en Haren. Hier werden besproken:

- de Werkplaats Annerveensche Kanaal (zie bijlage 2 voor een verslag);

- de Country Side Exchange Westerkwartier (zie bijlage 3 voor en verslag);

De werkbezoeken werden afgesloten met een aanzet tot analyse en reflectie in werkgroepverband.

In oktober vonden na elkaar twee internationale evenementen plaats waarvan gebruik is gemaakt:

- de 'European Eemland Conference for a Versatile Country Side', Bunschoten, in samenwerking met de 'Autumn Conference National Rural Network', Lunteren, 22-24 oktober 2008;
- de 'Transition in Agriculture conference', een wetenschappelijke congres van Wageningen UR, Wageningen, 26-29 oktober 2008.

Tijdens de 'European Eemland Conference' is een druk bezochte workshop georganiseerd onder de titel 'Learning Regions' met een introductie door prof. Han Wiskerke (zie bijlage 4). Behalve de vier KA's die bij dit project betrokken zijn, werd ook een KA, het 'Northern Regional Network', uit het Verenigd Koninkrijk gepresenteerd (zie bijlage 5 voor een verslag). Ook prof. Cornelia Butler Flora, Iowa State University, was uitgenodigd. Zij heeft aan het einde van de workshop haar reflectie op de workshop en KA gegeven.

Tijdens het congres 'Transition in Agriculture' hebben Dirk Roep en Sandra Bos regionale KA in hun context geplaatst en de voorlopige bevindingen van een vergelijkende analyse gepresenteerd.

Op 1 december 2008 werd de tocht afgesloten met bijeenkomst van de werkgroep KNVP in Ede. Hier kwamen aan de orde:

- het Kennisloket Brabant;
- voorlopige resultaten en conclusies, die in dit verslag zijn uitgewerkt.

1.5 Leeswijzer

Dit verslag bevat de volgende onderdelen:

- hoofdstuk 2: introductie en beknopte onderbouwing van een conceptueel raamwerk rond gebiedsontwikkeling en regionale kennisarrangementen;
- hoofdstuk 3: observaties tijdens de werkbezoeken en internationale conferenties;
- hoofdstuk 4: analyse en vergelijking van KA;

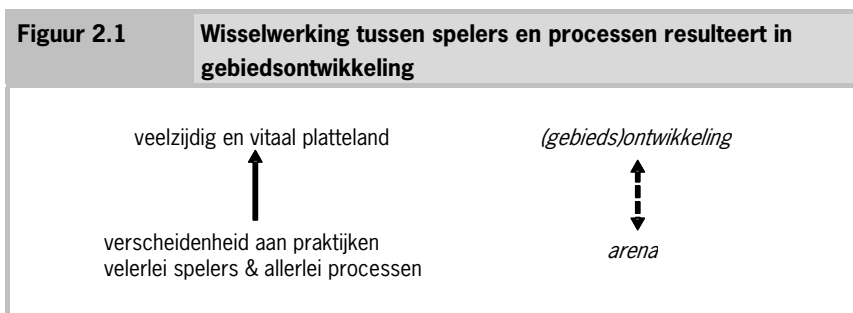
- hoofdstuk 5: conclusies en aanbevelingen omtrent behoefte aan ondersteuning, cruciale taken en rollen en mogelijk op te pakken vervolgactiviteiten binnen een KNVP in wording.

Bijlagen zijn de verslagen van de werkbezoeken en de introductie op en het verslag van de workshop 'Learning regions'.

2 Kennis arrangeren voor een vitaal platteland

2.1 'Kennis' inzetten ten behoeve van gebiedsontwikkeling

Het platteland is veelzijdig en herbergt vele kwaliteiten, die begrepen kunnen worden als uitkomst van een verscheidenheid aan praktijken (zie figuur 2.1).

Deze verscheidenheid aan praktijken komt voort een complexe wisselwerking tussen velerlei spelers (zoals burgers, bestuurders, ondernemers, beleidsmakers en kenniswerkers) en allerlei processen (van natuurlijke, sociale en technische aard). Deze wisselwerking tussen spelers en processen kan meer globaal van aard zijn of juist van plaats tot plaats sterk verschillen, bovendien kan de wisselwerking in verloop van tijd veranderen. Binnen de bonte verscheidenheid aan praktijken zijn patronen en samenhangen te onderkennen met een ruimtelijke inslag: gebieden met ecologisch en voor het oog waarneembare landschappelijke verschillen die samenhangen met culturele, sociale, economische en soms ook bestuurlijke verschillen. Elk gebied kent een eigen dynamiek, maar wordt tegelijk beïnvloed door gebiedsoverstijgende, meer globale ontwikkelingen.

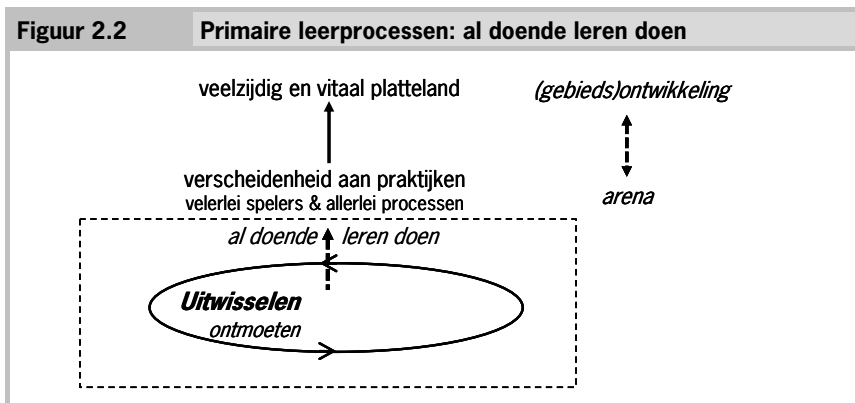
De maatschappelijke waardering voor de bijzondere natuurlijke, economische en sociale kwaliteiten van plattelandsgebieden groeide naarmate ze meer onder druk kwamen te staan van uniformerende praktijken als ruilverkavelingen en hoogproductieve landbouwpraktijken. De maatschappelijke zorg over de kwaliteit van (leven op) het platteland heeft zich vertaald in overheidsbeleid om de dynamiek te leiden en richting te geven aan hoe gebieden zich ontwikkelen. Er is

een keur aan beleidsinstrumenten gericht op het behouden en waar mogelijk versterken van waardevolle gebiedskwaliteiten door het inperken dan wel bevorderen van specifieke praktijken. Eén en ander voltrekt zich een arena van spelers met verschillen van inzicht, uiteenlopende visies en soms strijdige belangen, en partijen die onderling (wisselende) allianties aangaan.

Om die dynamiek en de ecologische, sociale en economische ontwikkeling van gebieden in goede banen te kunnen leiden is niet alleen kennis nodig van de 'juiste' praktijken en de onderliggende wisselwerking tussen spelers en processen, maar ook hoe partijen, inclusief de overheid, kunnen worden aangespoord tot het ontplooiën van de 'juiste' praktijken, want dat is uiteindelijk doorslaggevend voor het resultaat. Het vereist een goede kennis van zaken.

2.2 Verknopen en verankeren van leerprocessen

Het ontwikkelen en bevorderen van goede praktijken vergt zowel het vergaren van meer kennis over een complexe dynamiek, als het uitwisselen van kennis en het toepassen in praktijken.

Het is bovenal een kwestie van al doende leren en leren doen, en elkaar leren doen (sociaal leren): interactie is kennis maken. Hier zou je kunnen spreken van elkaar leren doen, van primair leren. In figuur 2.2 is dit verbeeld met horizontale kenniscirculatie binnen de stippellijn, om aan te geven dat het leren deel is van praktijken.

Op het horizontale niveau leren alle spelers van elkaar en met elkaar. Ze leren al doende van hun ervaring in interactie met hun natuurlijke en sociale omgeving. Ze kunnen kennis nemen van de ervaringen van anderen. Het uitwisselen van praktische kennis en ervaringen wordt bevorderd door ontmoetingen (interactie), zowel fysiek als virtueel.

Door zich te verdiepen in de praktijken en onderliggende processen (secundair leren) kan meer kennis worden verkregen. Met het inzetten van onderwijs, onderzoek en advies (als te onderscheiden praktijken) worden het lerend vermogen (de spiraal van kennis ontwikkelen, uitwisselen en benutten) en daarmee de capaciteiten van alle spelers vergroot. Op die manier kan het ontwikkelen van 'goede' praktijken gericht worden ondersteund.

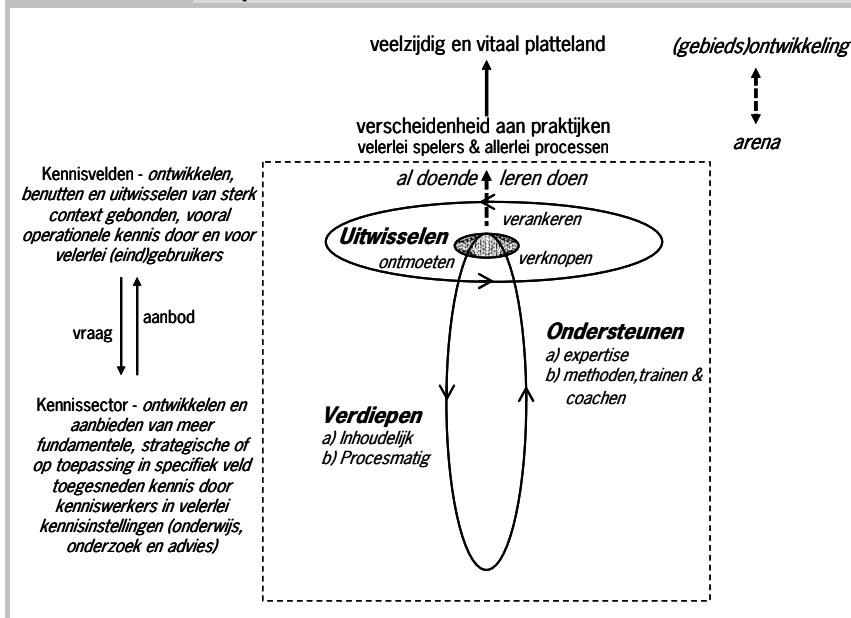
In figuur 2.3 is dit secundair leren verbeeld door een verticale kennispiraal. Idealiter zijn beide kennisstromen met elkaar verknoopt en is de kennispiraal in onderwijs en onderzoek verankerd in de praktijken die het geacht wordt te ondersteunen (in figuur 2.3 verbeeld door een gearceerd ovaal).

De verticale dimensie is het domein van de kenniswerkers: onderzoekers, docenten, studenten en adviseurs. Leerprocessen voltrekken zich in twee richtingen. Zij ondersteunen de praktijk met hun expertise, op ad hoc basis, op contract of in een kennisarrangement. Zo voeden zij leerprocessen van gebiedsactoren. In de andere richting voedt de praktijk de ontwikkeling van hun expertise, die betrekking kan hebben op technisch-inhoudelijke thema's, en ook op het begrijpen en hanteerbaar maken van processen.

Bij deze leerprocessen treden allerlei knelpunten op. Uitwisseling hapert bij gebrek aan ontmoetingsplaatsen en lerende netwerken. Het ondersteunen vindt onvoldoende plaats als kenniswerkers te weinig aanbod hebben ontwikkeld voor thema's die aan vitaal platteland zijn gerelateerd, wanneer vragen onvoldoende zijn gearticuleerd, wanneer geldstromen niet zijn afgestemd op de thema's die aan de orde zijn, of wanneer de structuur van het onderzoek, het onderwijs en de advisering drempels opwerpen voor kenniswerkers om zich met initiatieven voor een veelzijdig platteland bezig te houden. Het verdiepen ondervindt problemen wanneer onderzoekers te weinig contact hebben met de praktijk, en wanneer zij worden afgerekend op andere thema's en criteria dan die relevant zijn voor de praktijk van het veelzijdig platteland. Hier speelt onder andere de agendavorming in de onderzoeksprogrammering een rol.

Figuur 2.3

Verknopen en verankeren van primaire en secundaire leerprocessen

2.3 Kennisarrangementen: bouwstenen voor een nieuw kennisstelsel

Kennis wordt algemeen gezien als de aanjager van innovatie, en hoogwaardige kennis als drager van onze economie. Vanuit het besef van 'kenniseconomie' wordt dan ook veelvuldig gepleit voor een hechte samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven op tal van terreinen.¹ En wel door afspraken te maken over een onderlinge taak- en rolverdeling en de financiering van capaciteiten en faciliteiten in zogeheten kennisarrangementen. Kennisarrangementen als bouwstenen van een kennisinfrastructuur of kennisstelsel is op zich niets nieuws, maar wel wat betreft de betrokken partijen en onderlinge afspraken. En ze hebben meestal betrekking op een specifieke, veelbelovende high-tech sector met afspraken tussen een beperkt aantal partijen.

In gebieden is juist sprake van velerlei spelers en van een open interactie met de natuurlijke en sociale omgeving. Daarbij hechten we veel belang aan het

¹ Zoals door de Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid.

zelf leren doen (zelfeffectiviteit) en participatie van alle gebiedspartijen in gebiedsontwikkeling. Deze aandacht voor sociaal leren en opbouwen van sociaal kapitaal in gebiedsprocessen maakt het niet eenvoudiger. Dit vraagt om adequate kennismanagement ten behoeve van gebiedsontwikkeling.

Kennismanagement is een doelbewuste strategie om te zorgen dat de juiste informatie, in de juiste hoeveelheid, op de juiste plek en op het juiste tijdstip beschikbaar is en toegepast kan worden ten behoeve van effectieve actie. Op het gebied van kennismanagement onderscheiden we de volgende activiteiten, die ook bij gebiedsontwikkeling spelen:

- kennisvraag articulatie: de kennisbehoeften van beoogde gebruikers scherp krijgen;
- kennisontwikkeling;
- kennisontsluiting: documentatie en het uitwisselen en verspreiden van kennis;
- het toepassen of gebruik van de ontwikkelde kennis.

Kennismanagement is het arrangeren van kennis in de vorm van kennisarangementen ten behoeve gebiedsontwikkeling, of zoals de overheid bij monde van LNV stelt, een vitaal platteland. Vanuit de overheid worden ook specifiek op plattelandontwikkeling en gebiedsontwikkeling gerichte kennis en innovatie bevorderende instrumenten ingezet om gebieden te (re)vitaliseren.

Gebiedspecifieke vraagstukken en een gebiedspecifieke aanpak vragen om specifieke kennis en expertise en om ondersteuning van partijen bij gebiedsontwikkeling, bij het leren doen. Onderwijs, onderzoek en advies hebben hier een belangrijke taak te vervullen. Maar de (publieke) kennisinstellingen zijn daar nu onvoldoende op ingesteld en toe uitgerust. In het algemeen worden drie afstemmingsproblemen onderkend:

1. onvoldoende wisselwerking tussen (wetenschappelijk gefundeerde) kennis en kunde en de kennis en kunde zoals die al doende en lerende in (gebieds)praktijken wordt ontwikkeld - de opgave is het *verknopen* van verschillende vormen van kennisproductie door interactief (of actie) leren;
2. de programmering van onderwijs en onderzoek is onvoldoende geënt op gebieds- en gebiedsoverstijgende vraagstukken waardoor de ontwikkelde kennis en expertise onvoldoende aansluit bij de behoefte - de opgave om onderwijs en onderzoek beter te *verankeren* in gebieds- en gebiedsoverstijgende vraagstukken;
3. de ontwikkeling van kennis en expertise in onderwijs en onderzoek verloopt via allerlei tussenstappen en deelvragen wat tot een versnippering van ken-

nis en expertise leidt - de opgave is bestaande kennis en expertise beter te *integreren* bij het ondersteunen van gebiedsontwikkeling.

Diverse kennisprogramma's zoals Bioconnect en de Melkveeacademie zijn verticaal of sectoraal georganiseerd, terwijl er behoefte is aan een integratie van alle stukken en beetjes kennis op gebiedsniveau. Voor nieuwe thema's zijn de onderzoekswegen nog niet gebaad, want die kennisontwikkeling is nog vooral ingericht op landbouwsectoren. Er is in gebieden zowel behoefte aan integrerende als meer eenduidige sectorale kennis. In die laatste vorm van kennisbehoefte wordt al redelijk voldaan, er is echter nog onvoldoende integrerende kennis op gebiedsniveau, waarbij people, planet en profit in samenhang worden voorzien.

De vraag is hoe deze gebrekkige werking van de huidige kennisinfrastructuur valt te verbeteren en de diep ingesleten patronen in het hele kennisstelsel zijn te doorbreken. Een grondige herziening ineens roept veel weerstand en is uitermate complex. Het ontwikkelen en op beperkte schaal uitproberen van nieuwe kennisarrangementen, als bouwstenen van of raderwerken in een meer geëigende kennisinfrastructuur is waarschijnlijk beter begaanbaar. Bij het ontwikkelen van de nieuwe KA's in relatie tot een duurzame ontwikkeling van gebieden en vitaal platteland gaat het om de volgende vragen: hoe kun je de kenniscirculatie verbeteren door het verknopen van horizontale en verticale kennisstromen, hoe is de kennisontwikkeling beter te verankeren in (gebieds)praktijken om gebiedsontwikkeling adequater te kunnen ondersteunen en hoe kunnen kennisinstellingen op meer structurele wijze bij gebiedsontwikkeling worden betrokken? Er zijn tal van initiatieven om deze leemtes te vullen, maar bij plattelandsontwikkeling en gebiedsontwikkeling is zoals gezegd sprake van een grote mate van verscheidenheid, een complex speelveld (arena) met velerlei spelers. Toch zijn er een aantal veelbelovende initiatieven in een aantal gebieden, waarvan in dit verband het nodige valt te leren. Daarover meer in het hoofdstuk 3. Hierna volgt eerst een nadere toelichting op de spelers en wat er op het spel staat.

2.4 Het spel en de spelers

Het ondersteunen van beloftevolle initiatieven door kenniswerkers met publieke middelen is allerm minst vanzelfsprekend. In deze paragraaf verkennen we welke specifieke aspecten een rol spelen in het gewenste samenspel. Deze verkenning

resulteert in een aantal veronderstellingen en aandachtspunten voor observaties in de praktijk.

Het begrip 'veelzijdig platteland' verwijst naar kwaliteiten die niet altijd als vanzelfsprekend met het platteland werden geassocieerd. Het manifest 'Veelzijdig Platteland' onderscheidt:

- *eten*: de kwaliteit van streekproducten, de herwaardering van regionale eetcultuur en de slow-food beweging;
- *genieten*: de kwaliteit van landschappen, waar het goed toeven is voor bewoners en recreanten, om te genieten van rust en ruimte;
- *beleven*: de kwaliteit van wandelwegen, kanoroutes, ruitersporen, fietstochten, enzovoorts, die uitnodigen om het platteland actief te beleven;
- *in balans komen*: de kwaliteit van de heilzame omgeving voor patiënten en cliënten om op verhaal te komen, in contact met dieren en met de natuur;
- *leren*: de kwaliteit van de leerzame omgeving, waarin kinderen en volwassenen de herkomst van hun voedsel kunnen herontdekken;
- *werken*: de kwaliteit van een vitaal platteland waar ondernemers en werknemers een prettig en zinvol werkklimaat vinden.

Al deze kwaliteiten bieden volop kansen voor ondernemers en andere initiatiefnemers. Er zijn duidelijk landelijke trends waar te nemen in het ontstaan van nieuwe praktijken, die in hun uitwerking van streek tot streek kunnen verschillen, afhankelijk van de ecologische en cultuurhistorische omstandigheden die overal anders zijn. Juist in die diversiteit zit kwaliteit.

Tegelijkertijd ontbreken vaak de gebaande wegen: bestaande structuren zijn nog onvoldoende ingericht op het stimuleren van deze kwaliteiten. Voor veranderingen op het platteland moeten vaak veel actoren in beweging komen, en er zijn meestal ook veel bestuurlijke niveaus betrokken bij wat doorgaans wordt aangeduid als 'gebiedsprocessen'. Er is een spanning tussen nieuwe netwerken die ontstaan en oude structuren die zich daar niet zomaar op aanpassen. Vernieuwing ontstaat in de praktijk in de vorm van 'niche-innovatie' of 'vitale coalities' die problemen agenderen en nieuwe agenda's introduceren. De benodigde kennis hiervoor is lang niet altijd voorhanden. In vergelijking met de tijd dat de agrarische sector het platteland domineerde kent het spel tegenwoordig een groot aantal nieuwe spelers.

Een uitgebreide krachtenveldanalyse is geen deel van dit verslag,¹ noch een positionering van een Kennisnetwerk Vitaal Platteland binnen dit krachtenveld,

---

¹ Zie ook eerdergenoemde Quick scan van Netwerk Platteland voor een analyse van het krachtenveld.

maar als werkgroep realiseren we ons terdege dat een groot aantal partijen actief is op het raakvlak van gebiedsontwikkeling en kennis op verschillende niveaus. In onderstaande tabel volgt een overzicht, met de kanttekening dat het geen compleet beeld geeft.

Tabel 2.1 Actoren op het raakvlak van gebiedsontwikkeling en kennis			
Niveau	Overheden	Semi-overheid, onderwijs en kennis	Maatschappelijk
Macro	Departementen (LNV, VROM, EZ, VWS, SZ) Beleids-, onderzoeks- en innovatieprogramma's (Taskforce, Bioconnect, Melkvee-academie, TransForum, Habiforum en dergelijke) Groene Kennis Coöperatie	Universiteiten Adviesraden Planbureaus	Burgerplatforms NGO's Private belangenorganisaties en -coalities Netwerk Platteland
Meso	Provincies Directie Regionale Zaken LNV Gemeenten	Waterschappen Onderwijsinstellingen Regionale Kennisinstellingen	Gebiedscommissies en overlegplatforms Afdelingen van belangenorganisaties LEADER+/INTERREG
Micro	Bestuurders en ambtenaren	Onderzoekers Docenten Studenten	Adviseurs Ondernemers Burgers

3 Bevindingen van de werkvoer

De wijze waarop gebiedspartijen samenwerken om vraaggestuurde kennis te ontwikkelen en toe te passen kent een grote verscheidenheid. In dit hoofdstuk volgt een beschrijving van de bezochte regionale KA's in het kader van het project 'Kennis maken met regionale kennisarrangementen'. De beschrijving spitst zich toe op de volgende aandachtspunten:

- aanleiding en initiatiefnemer;
- ontwikkelingsstadium;
- reikwijdte van activiteiten;
- betrokken actoren;
- parels en puzzels.

Vragen die centraal staan zijn in hoeverre regionale kennisarrangementen de potentie hebben om perspectief te bieden in de geschetste problematiek, wat de knelpunten zijn en waaraan de behoefte is ter ondersteuning van de KA's. In hoofdstuk 4 volgt een analyse in en wordt ingegaan op de vraag in hoeverre een Kennisnetwerk Vitaal Platteland zou kunnen bijdragen aan het oplossen van knelpunten en voorzien in behoefte aan ondersteuning.

3.1 Kennis maken met KA's in vier gebieden

Op diverse plaatsen in het land zijn arrangementen ontstaan waarin gebiedsactoren en kennisinstellingen structurele afspraken hebben gemaakt over samenwerking, gericht op duurzame gebiedsontwikkeling. Deze kennisarrangementen kennen een grote variatie in oorsprong en insteek, bij het arrangement betrokken partijen en gezamenlijke ambitie, onderlinge taakverdeling en organisatie, financiering en bijdragen aan duurzame regionale ontwikkeling.

Het verankeren van kennisontwikkeling en -benutting in regionale (transitie)-praktijken, in de vorm van (werk)afspraken tussen kennisactoren en gebiedsactoren, wordt alom gezien als een veelbelovende manier om 'kennis' effectief in te zetten ten behoeve van duurzame regionale ontwikkeling, gebiedsontwikkeling of regiotransitie. De effectiviteit van 'kennis', zo is de verwachting, neemt toe door het samen ontwikkelen en leren doen in de praktijk van kennis- en gebiedsactoren. Hierdoor wordt zowel de kennisontwikkeling (inhoudelijk) beter geënt op relevante

vraagstukken in de praktijk (betere vraagarticulatie, meer effectieve kennis) als de kennisuitwisseling en kennisbenutting (betere circulatie, effectieve toepassing) bevordert ten behoeve van die praktijk. En daarmee ondersteunt en bevordert deze stelselmatige verankering (regionale) transitieprocessen. Deze KA's hebben vanuit het (kennis- en transitie)beleid dus ook een instrumentele waarde.

Het principe is niet nieuw, integendeel, allerlei vormen van 'samen aan effectieve kennis werken' bestaan al veel langer en hebben ook hun nut bewezen. De agrarische sector in Nederland is er groot mee geworden. In de tijd van het wereldvermaarde 'OVO drieluik' was er sprake van een groot complex 'netwerk *avant la lettre*', van Onderzoek, Voorlichting en Onderwijs, dat werd gefaciliteerd door vrije actoren in de vorm van de landbouwvoorlichting die zowel in de vaktechnische als in bestuurlijke kringen de verbindende schakel vormden tussen ondernemers, onderzoekers, docenten, beleidsmakers en bestuurders. Behalve het vermogen tot innoveren groeide er in dit netwerk ook een sterk geloof in één beste weg en bleven verbindingen met de buitenwereld achterwege, waardoor het agrarische netwerk zich onvoldoende wist aan te passen aan nieuwe eisen van de samenleving. Sinds de invoering van marktprincipes in het kennisstelsel is weliswaar de beklemming van het lineaire denken doorbroken, maar tegelijkertijd raakte ook het belang van lerende netwerken buiten beeld, en droogde het reservoir aan kenniswerkers als vrije actoren op.

Met de recente (her)regionalisering van vraagstukken en daarmee ook regionalisatie van beleid heeft het principe van lerende netwerken een flinke impuls gekregen. Dit is een impuls vanuit gebiedsorganisaties zelf, vanuit regionale adviseurs die in het gat springen en vanuit kennisactoren (onderwijs, onderzoek, advies, enzovoort), om zich op nieuwe wijze te verbinden met vraagstukken, en vanuit gebiedsactoren vanuit de behoefte aan effectieve ondersteuning bij (complexe) veranderingsprocessen.

De laatste jaren zijn in diverse gebieden (binnen en buiten Nederland) nieuwe vormen van degelijke (werk)afspraken rond 'kennis' ontstaan. Soms worden ze ondersteund vanuit (kennis)beleid. Elk initiatief heeft een eigen traject doorlopen, dat onder andere wordt bepaald door verschillen in initiatie, ambitie, reikwijdte, betrokkenheid van actoren en schaal.

Voorbeelden van nieuwe KA's in Nederland zijn onder andere Kennisloket in Brabant, Werkplaats in Annerveensche kanaal, Onderzoekraad in Noordelijk Friese Wouden. Maar ook een instrument als Countryside Exchange, dat eerder is ingezet in Noord-Beveland en Vechtdal en in 2008 in Westerkwartier, kan als een KA worden gezien. De CE mondt uit in een gezamenlijk opgestelde agenda of uitvoeringsprogramma voor het gebied, waarbij de betrokken partijen zich (in-

houdelijk en contractueel) verbinden aan de uitvoering van het programma. Een recent voorbeeld is het Regiocontract in de Veenkoloniën, een ander voorbeeld de Reconstructie programma's of Agenda Vitaal Platteland.

Het initiatief tot nieuwe KA's kan van verschillende partijen komen zoals de volgende voorbeelden laten zien:

- onderwijsgestuurd: De Plattelandsacademie van de CAH Dronten en het Kennisloket in Brabant (in verschillende reconstructiegebieden);
- ondernemergestuurd: Het Regionaal Innovatie Centrum (RIC) in Ark- en Eemland;
- bestuurlijk gestuurd: De Werkplaats in het dorp Annerveensche kanaal;
- methodegestuurd: De Country Side Exchange in het Groningse Westerkwartier.

De KA delen weliswaar een zekere grondvorm, maar elk initiatief zoekt haar eigen weg en doorloopt al doende en lerende een eigen (ontwikkel)traject waarvoor elk kennisarrangement een eigen inkleuring krijgt. Daarbij wordt tot op heden nog maar weinig gebruik gemaakt van ervaringen en lessen elders en ontbreekt het aan een methodische reflectie op dergelijke KA's. En zelden is deze vorm van 'georganiseerd arrangement' vergeleken met de effectiviteit van informele en persoonlijke netwerken.

Elk van deze KA's kenmerkt zich door:

- de specifieke insteek en ambitie vanuit de initiatiefnemers;
- de specifieke rol- en taakverdeling tussen bij het KA betrokken partijen, zoals kenniswerkers en kennisinstellingen, bestuur en beleid (overheden), publieke en private instellingen, gebiedsorganisaties en maatschappelijke partijen, burgers, ondernemers, adviseurs en allerlei andere mogelijke spelers;
- een specifieke organisatie en wijze van financieren.

Samen vormen deze KA's de werkvloer van een KNVP in wording. De Countryside Exchanges onderscheid zich hier weer van. Het zijn eenmalige arrangementen waarin gebiedsactoren buitenlandse experts uitnodigen om hen volgens een bepaalde methodiek een spiegel voor te houden.

Hierna volgt een beschrijving van de regionale KA's die in het kader van het project 'Kennis maken met regionale KA's' zijn bezocht door de werkgroep KNVP.

3.2 Regionaal Innovatie Centrum Eemland en Plattelandsacademie

Het initiatief voor een Regionaal Innovatiecentrum Eemland en een Plattelandsacademie komt voort uit een 'match' tussen de bestaande coöperatie Stadteland, LEI Wageningen UR, Eemlandhoeve, Gemeente Amersfoort en Stichting Vernieuwing Gelderse Vallei (SGVG) na de conferentie 'Stad zoekt boer' in 2007. Initiatiefnemer van het RIC is Jan Huijgen, ondernemer op de Eemlandhoeve. Samen met Wageningen UR/SGVG en de gemeente Amersfoort is een start gemaakt met het oprichten van een RIC Eemland. Organisaties als Natuurmonumenten zullen in een 'tweede schil' worden betrokken. De ambitie is om de relatie tussen stad en land te verbeteren en meer verbinding leggen. Het RIC kan hierbij een belangrijke rol spelen wanneer stad en platteland samen op zoek gaan naar innovatieve ideeën om de gebiedsopgave vorm te geven. Het RIC is formeel in maart 2008 van start gegaan.

Er is een verbinding gelegd met de Plattelandsacademie die in 2006 is ontstaan. Dit is een samenwerkingsverband tussen CAH Dronten, coöperatie Stadteland, LEI Wageningen UR, INHOLLAND Delft, gericht op integratie van onderwijs met de praktijk. Inmiddels is een 'RIC-formule' ontwikkeld: een vertaling van het concept Vitaal Platteland op regionaal niveau waarin een verbinding is gelegd met onderwijs, met andere voorlopergebieden, het contact tussen overheid en ondernemers is versterkt en praktijkvragen binnen het onderwijs zijn gebundeld. De verbinding met de regio moet gelegd gaan worden via het RIC Eemland. Inmiddels is een Businessplan ontwikkeld door Twijnstra & Gudde en heeft een start-up event plaatsgevonden op 5 maart 2008. In het businessplan zijn de volgende functies geformuleerd:

1. het RIC als plaats voor kennisuitwisseling en kennisontwikkeling;
2. het RIC als plaats voor kennisbenutting;
3. het RIC als ondersteuner van initiatieven;
4. het RIC als ontmoetingsplaats.

Het RIC wil via een gebiedscoördinator kennis in de regio gaan mobiliseren door regio-experts met ervaringskennis te betrekken die informatie aanleveren over het gebied, zoals leden van IVN en cultuurhistorische verenigingen. Deze organisaties zijn nu nog erg verkokerd. Het RIC richt zich als het ware op 'Research en Development' van de regio. Er zijn een aantal projecten gestart zoals Clip 2, een soort Tom Tom voor het landelijk gebied. Dit project wordt getrokken door een ondernemer met ITC-ervaring. De rol van het RIC hierbij was het inbrengen van 'points of interest' van de regio.

De ambitie is om op korte termijn een Regio Agenda te formuleren. Men wil daartoe een Raad van Advies vormen met leidende figuren zoals de voorzitter van het nationaal landschap en de wethouder van Amersfoort. Op die manier wil men ook bestuurlijk draagvlak creëren. De kennisvragen komen tot nu toe vooral uit de publieke hoek, bijvoorbeeld over weidevogelbeheer en over hangjongeren. De SVGV heeft vragen over landschapshuizen en gebiedspoorten. Doel is echter om vooral ook ondernemersvragen te inventariseren.

3.3 Werkplaats Veenkoloniën

De Werkplaats Veenkoloniën is ontstaan (medio 2004) vanuit het lectoraat Regionale Transitie van hogeschool Van Hall Larenstein, met lector Willem Foorthuis als initiator. De achterliggende visie was aanvankelijk gericht op de verbinding van onderwijs aan de directe praktijk in het veld. Daartoe is een gebouwencomplex (een kerk met bijgebouwen) in het dorp Annerveensche kanaal door het betreffende gemeentebestuur beschikbaar gesteld. De lector wilde op werkelijk integrale wijze aan projecten werken; dwars door de geledingen en de studiejaren van school; met externe en buitenlandse studenten; met stakeholders in de regio en met een actieve burgerparticipatie. Alles gericht op het leren in, met en van de praktijk. Inmiddels loopt het Werkplaatsprogramma vier jaar.

De Werkplaats is een leer-, kennis- en werkgemeenschap gericht op het vernieuwen van de leefomgeving en de ontwikkeling van benodigde nieuwe competenties bij alle deelnemers -professionals (in spe) en leken. De Werkplaats fungeert als ontmoetingsplaats, werkatelier, werkmethode en kennisnetwerk en verbindt mensen die zich inzetten voor de vraagstukken en uitdagingen van de regio. Studenten, docenten, lectoren en onderzoekers werken samen met overheden, experts, gebruikers en burgers aan gebiedsontwikkelingsprojecten en vinden innovatieve en integrale oplossingen voor de gewenste vitale samenleving. De aanpak is gebaseerd op 'leren in, met en van de praktijk' (action learning/research).

In 2007 is begonnen met de ontwikkeling van het Groene Kennis Coöperatie werkprogramma Regionale Transitie. Het programma verbindt het groene kennisstelsel aan de regionale praktijk van gebiedsvernieuwing. Binnen het programma werken de groene onderwijs- en onderzoeksinstituten (van vmbo t/m Wageningen UR) samen. Structurele samenwerking met regio's, het uitontwikkelen van de werkplaatsmethodiek en het bouwen van een nationaal Werkplaatsnetwerk zijn belangrijke doelstellingen van het programma. Een werkplaats-

coördinator Wageningen UR is aangesteld en er zijn zes werkplaatsen in verschillende stadia van ontwikkeling: Veenkoloniën; NO-Fryslân; Groene Poort Twente; Gelderland en Zeeland.

Momenteel loopt een pilotproject in de Veenkoloniën. Op 19 juni 2008 is een intentieverklaring ondertekend door vijf kennisinstellingen (groen/grijs), Agenda voor de Veenkoloniën en LNV. De gevolgde benadering is het realiseren van een bestuurlijk geformaliseerde meerjarige samenwerking tussen regio, onderwijs en onderzoek. Een meerjarige Kennisagenda Veenkoloniën wordt momenteel ontwikkeld op basis van de regionale innovatie agenda (Gebiedsprogramma 2008-2012). Dit is geen serie van losse projecten maar een meerjarige regioprogrammering en match tussen de agenda's van onderwijs-/onderzoeksinstituten en overheden. Op 11 december 2008 is het Regiocontract Veenkoloniën door partij en bekrachtigd.

3.4 Kennisloket Brabant

Willem Den Ouden is directeur KDS (een initiatief van Fontys Hogeschool), en van daaruit als bestuursvoorzitter betrokken bij Stichting Kennisloket Brabant, waarin kennisinstellingen in Brabant samenwerken vanuit onderwijs als insteek (leeromgeving - verbinding met maatschappelijke vraagstukken). Stichting Kennisloket organiseert en coördineert kennisloketten in reconstructiegebieden (streekhuizen). Deze bestrijken inmiddels heel Brabant. De kennisinstellingen stellen een Onderwijsinterface (OIF) beschikbaar per gebied, die makelen en -coördineren tussen opdrachten vanuit de gebieden en kennisinstellingen. Stichting Kennisloket ondersteunt deze OIF en verzorgt ook opleiding van de OIF.

Ieder kennisloket kent één aanspreekpunt, de coördinator Kennisloket, en die is gedetacheerd vanuit het KDS. De coördinator maakt deel uit van het Streekhuisoverleg en is daarmee tevens onderdeel van het netwerk. Bij de coördinator ligt ook de primaire verantwoordelijkheid voor de optimale afstemming tussen vraag en aanbod. De coördinator is ook de initiator voor het benaderen van andere kennispartners. De Stichting Kennisloket ondersteunt de coördinatoren bij deze taken door het organiseren van ervaring- en kennisuitwisseling tussen kennisloketten, het bevorderen van uniformiteit door het aanbieden van scholing en een procedurehandboek.

De OIF's hebben de verantwoordelijkheid de docenten van de eigen kennisinstelling aan te spreken op het nakomen van de afspraken. Bij het makelen van vragen of opdrachten van individuele ondernemers, hun platforms, de overheid

of maatschappelijke organisaties, heeft het Kennisloket vooral een bemiddelende rol.

Het kennisloket volgt de projecten vanaf de zijlijn tot het project is afgerond. Vanuit het kennisloket vindt monitoring plaats om slaag- en faalfactoren in beeld te krijgen waardoor gericht sturing kan plaatsvinden.

Na afronding van de verkenning heeft het College van Bestuur van Fontys Hogescholen besloten zich met ingang van 2009 terug te trekken, zodat (voorlopig) een einde is gekomen aan Stichting Kennisloket Brabant. De activiteiten zouden niet langer tot de kerntaken van de onderwijsinstelling behoren.

3.5 De Countryside Exchange

Countryside Exchange is een methode die een belangrijke impuls kan geven in een gebied dat zich verder wil ontwikkelen. Daarbij is de grondgedachte erg belangrijk: een gebied, dat wil zeggen bewoners, ondernemers en overheid, moeten openstaan voor kansen, nieuwe inzichten en onverwachte mogelijkheden, want dat is wat een Countryside Exchange losmaakt bij mensen.

De kern van de methode is 'mobilisatie'. Mobilisatie van mensen, van verschillende soorten kennis en van positieve energie, alle gericht op het in gang zetten van veranderingsprocessen. Hiervoor zijn drie aanknopingspunten. Ten eerste zorgt het gebied zelf voor een gemeenschappelijk levende vraag, die het aan de buitenlandse deskundigen voorlegt. Dat betekent dat men in die voorfase al deelt wat de knelpunten in het gebied zijn en welke ontwikkelwensen er zijn. Op deze manier ontstaat er een gezamenlijkheid. In de tweede plaats vergt de organisatie van het bezoek zelf de inzet van veel mensen, zowel in praktische als inhoudelijke zin: een omvattend en interactief excursieprogramma om het gebied zo goed mogelijk te kunnen begrijpen. Het maken van dit programma en verbinden van alle activiteiten zorgt ervoor dat mensen en organisaties elkaar ontmoeten en samen gaan werken. Vervolgens kijken de mensen in het gebied mee door de ogen van de bezoekers en ontstaan er in de interactie oplossingen, die de bezoekers presenteren, en zo als een spiegel teruggeven aan het gebied.

Daarmee krijgt een gebied handvatten om in concrete zin aan de slag te gaan en is tevens in elke fase, van voorbereiding tot en met afsluiting, het zelfbewustzijn versterkt. Zo ontstaat een door velen ervaren 'bezieling': de energie van eigen kracht en het idee om deze in actie om te zetten. Tegelijkertijd is de methode CE een leertraject voor de buitenlandse deskundigen die het gebied

bezoeken. Zij moeten in een zeer korte periode de essentie van de gebieds-vraag kunnen inzien, participatief naar oplossingen toewerken met inbreng van eigen professionele kennis en ervaring, en aanbevelingen en advies geven ten behoeve van oplossingsrichtingen. Het is een uitdaging om in een korte periode intensief en interdisciplinair te werken in een team van mensen die je tevoren niet kent en die ook nog eens uit een ander land komen. Mooi is hoe steeds weer deze verzameling verschillende mensen aan het eind een hechte groep zijn geworden.

Bijzonder hieraan is dat zij het gebied een spiegel voorhouden en inspireren, maar op hun beurt ook geïnspireerd raken door wat zij zien en door de energie die door hun interventie loskomt in het gebied. Omdat zij zelf komen leren is hun inzet vrijwillig, zonder belang, betaald door henzelf of hun werkgever.

Samenvatting succesfactoren:

- de blik van buiten, de vergelijking met andere Europese ontwikkelingen, de spiegel die de buitenlandse deskundigen het gebied voorhouden, waardoor je je eigen gebied anders gaat zien en waarderend maar ook de uitdagingen herkent;
- het lerende effect, zowel voor het gebied als voor de deskundigen;
- het gebied wordt gemobiliseerd, er komt verbinding, en er komt nieuwe energie om lopende zaken (anders) op te pakken;
- de CE is een kortlopende impuls en geen eindeloos proces. De impact van de CE wordt ingebed in lopende processen en organisaties, en komt niet een nieuwe structuur of programma;
- de problematiek in het gebied wordt integraal en interdisciplinair aangepakt en op verschillende niveaus besproken: zowel overheid, kennis als NGO/burgers en ondernemers;
- het gaat niet om *empowerment* van burgers ten koste van overheden of andersom; het gaat om sociaal leren van alle betrokkenen gezamenlijk.

3.6 Belangrijke overeenkomsten en verschillen tussen de KA's

Overeenkomsten

- De KA's zijn ontstaan vanuit initiatieven met een regionaal perspectief: het bij elkaar brengen van diverse partijen (gebiedsactoren en kenniswerkers) in de regio om nieuwe impulsen te genereren.

- De redenen om een KA te organiseren zijn in grote lijnen dezelfde:
  - de indruk bestaat dat onderzoek, onderwijs en praktijk te ver uit elkaar zijn gegroeid;
  - relevante kennis voor vragen in het gebied is versnipperd en lastig te vinden;
  - de praktijk als bron voor innovatie kan beter worden benut;
  - de praktijk biedt een uitdagende leeromgeving voor studenten;
  - complexe vraagstukken vragen om samenwerking tussen uiteenlopende partners die elkaar meestal niet vanzelf opzoeken;
  - het contact tussen partners met verschillende achtergrond levert nieuwe inzichten en inspiratie op.
- Er wordt zowel van de gebiedsactoren als van de kenniswerkers een actieve en creatieve bijdrage verwacht. De nadruk ligt niet op kennisoverdracht maar op kennisco-creatie.

Verschillen

- De positie van de initiatiefnemer(s) verschilt:
  - een groene onderwijsinstelling die contact met de praktijk zoekt (Plattelandsacademie);
  - een groene onderwijsinstelling die belangstelling op bestuurlijk niveau weet om te zetten naar faciliteiten en contracten (Werkplaats);
  - regionale bestuurders die, door de urgentie van de problematiek in reconstructiegebieden, afspraken maken met de kennisinstellingen in de regio (Kennisloket);
  - een ondernemer in verbrede landbouw die kansen ziet doordat regionale partijen elkaar proberen te vinden op het grensvlak stad - platteland (RIC);
  - een programma voor het stimuleren van lokale initiatieven op het platteland, waar een methode is ontwikkeld (Countryside Exchange);
- Het ontwikkelingsstadium verschilt. Niet elk KA zal hetzelfde traject afleggen, maar in de meeste gevallen zien we elkaar opvolgende stadia:
  - ad hoc activiteiten;
  - projecten met kenniswerkers (experts, studenten) in een gebied: '5 O-netwerken';
  - vorming van regionale kennisagenda's en regiocontracten;
  - verbinding met onderzoeksinstituten, programmering van onderzoek;
  - behoefte aan uitwisseling op landelijk niveau: ad hoc activiteiten in dit kader.

Ieder KA kent zoals gezegd zijn eigen geschiedenis en scope met een eigen dynamiek, agenda en werkzaamheden en eigen verantwoordelijkheden. Toch kunnen we op basis van de voorbeelden een aantal bouwstenen onderscheiden die deels of geheel onderdeel kunnen zijn van een kennisarrangement:

- *formulering van kennisvragen*

Dit vergt een aantal stappen. De eerste stap is het 'ophalen' van kennisvragen door een gebiedscoördinator of -animator, bijvoorbeeld door kennisateliers of workshops te organiseren. De 2e stap is het vertalen van regionale vraagstukken naar gerichte onderzoeksvragen door een kennismakelaar. De kennismakelaar moet onafhankelijk zijn, om de juiste partner voor de juiste kennisvraag te kunnen inschakelen. De derde stap is bundeling van kennisvragen en inbedding in onderwijs en onderzoek;

- *uitvoering van projecten in samenwerking met studenten en de streek*

Studenten uit MBO en HBO die veelal uit de omgeving komen, worden betrokken bij hun eigen omgeving. Een voorbeeld is het project DAIP (Gronings voor diep), waarbij studenten de beleving van burgers in Stadskanaal peilden. De betrokkenheid van de streek bij het project leverde weer nieuwe vragen op en input voor de plannen van de gemeente.

- *netwerkaanpak*

waarbij bewoners participeren en verbindingen worden gelegd tussen de '5 O's': Overheid, Ondernemers, Onderzoek, Onderwijs en Omgeving (inclusief burgers).

- *verankering in het onderwijs*

via een Plattelands Academie (Ark en Eemland), Werkplaats methode (Veenkoloniën) of Loketfunctie (Kennisluket Brabant). Bij het Kennisluket stellen de kennisinstellingen een Onderwijsinterface (OIF) beschikbaar voor elk gebied, die makelt en coördineert tussen opdrachten vanuit de gebieden en kennisinstellingen. De Werkplaats is zowel een werkatelier, een methode, als een ontmoetingplaats die beoogt leren in, met en van de praktijk te stimuleren door netwerken te vormen van partijen die samen werken aan ontwikkelingsprojecten.

- *regionale (Innovatie) Agenda die de ontwikkelingsthema's van het gebied beschrijft en de basis vormt voor een Kennis Agenda*

De Kennis Agenda beoogt de huidige situatie van veelal losse ad hoc projecten te overstijgen door kennisvragen te bundelen in kennisthema's en aan te geven hoe die kunnen worden verankerd in onderwijs en onderzoek. Een Regio Agenda maakt het mogelijk voor uit te plannen in de tijd. Hierdoor wordt

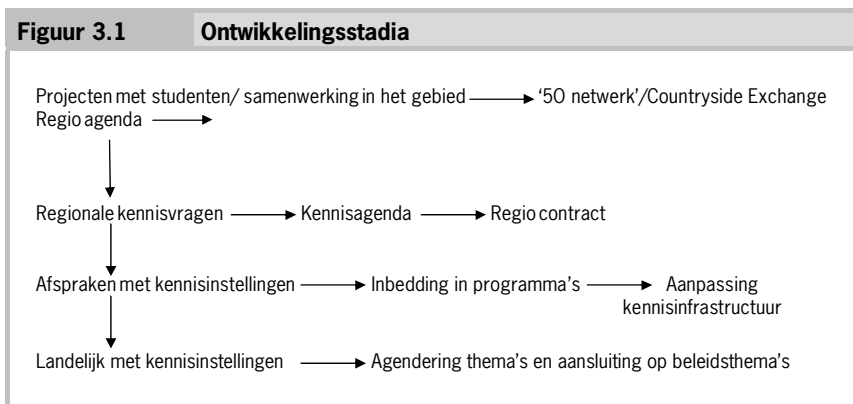

de inbedding in bijvoorbeeld groene kennis coöperaties mogelijk, organisaties die een eigen timing en dynamiek kennen.

- *koppeling van typen kennis*, zoals kennis van gebiedsprocessen, kennis over plattelandsvernieuwing, kennis van governance aspecten en kennis van verschillende methoden. Maar ook de koppeling van wetenschappelijke kennis, toegepaste kennis en 'tacit knowledge' bij streekbewoners.
- *competentieontwikkeling 'on the job'*
Het gaat dan om kunnen samenwerken, kunnen schakelen tussen verschillende werelden, integraal leren denken en dergelijke
- *inbedding bij onderwijsstructuren (GKC) en kennisinstellingen*
Doel is om te komen tot vraag gestuurd onderzoek. Dit omvat ook de aansluiting met bestaande landelijke onderzoeksprogramma's.

Aansluiting op regionale en nationale beleidsthema's van overheden.

De meeste netwerken zijn nog pril en moeten hun weg nog vinden. De arrangementen bevinden zich in een verschillend ontwikkelingsstadium en zullen niet alle hetzelfde traject afleggen. Niet elk arrangement zal alle horizontale stappen uitvoeren. Bovendien zijn de verticale stappen naar een verbindend en aanvullend landelijk kennisnetwerk nog in ontwikkeling (zie figuur 3.1):

Elk KA heeft sterke en zwakke ontwikkeld. Tabel 3.1 geeft een overzicht van de punten waarop de KA zich met name onderscheiden ten opzichte van elkaar (zie tabel 3.1).

Het RIC Eemland verkeert bijvoorbeeld nog in de beginfase hoewel wel een verbinding is gelegd met verschillende onderwijsinstellingen in de vorm van de

Plattelandsacademie. Het kennisloket in Brabant loopt in zekere zin voor op de andere beschreven kennisarrangementen. Er is zo'n 10 jaar ervaring, de verbinding met onderwijs is geborgd door de onderwijsinterfaces, die maken/coördineren tussen opdrachten vanuit de gebieden en kennisinstellingen, en het loket is in meerdere regio's actief. Het Kennisloket stimuleert de betrokkenheid van studenten bij de eigen regio. Knelpunten zijn er echter ook zoals een gebrek aan capaciteit, het ontbreken van een structurele verbinding met universiteiten, en er is nog weinig opschaling van vragen die in andere Brabantse regio's spelen. De kennisvragen zijn vrij operationeel en er wordt binnen de regio's niet op basis van langjarige kennisagenda's gewerkt.

Tabel 3.1 Sterk en zwak ontwikkelde kanten van de kennisarrangementen		
KA	Sterk	Zwak
RIC in samenwerking met Plattelandsacademie	Focus op innovatie en ondernemers	Nog in beginstadium
Kennisloket	Aansluiting op onderwijs via onderwijsinterfaces in verschillende regio's	Aansluiting met onderzoeksinstellingen
Werkplaats	Verankering in regionaal netwerk en brede insteek (programma regiotransitie)	Structurele verankering in het onderwijssysteem
Countryside Exchange	Focus op leren	Gebrek aan continuïteit

De Werkplaats methode heeft een bredere werkingssfeer van het Kennisloket en gaat op bepaalde punten een stap verder dan het Kennisloket. Op 11 december 2008 is een Regiocontract Veenkoloniën door partijen ondertekend (zie figuur 3.2). De Werkplaats Veenkoloniën is gekoppeld aan het GKC-programma Regiotransitie van het lectoraat Plattelandsvernieuwing van Van Hall Larensteijn. De Werkplaats heeft niet alleen een alliantie gesloten met regionale onderwijsinstellingen, maar ook met (landelijke) onderzoeksinstellingen. Daarnaast beoogt men bij te dragen aan een regionale kennisagenda, een bestuurlijk geformaliseerde meerjarige samenwerking tussen regio, onderwijs en onderzoek.

Figuur 3.2   **Ontwikkeling van een Regiocontract**

3.7 Parels en puzzels

Tijdens de werkbezoeken zijn parels en puzzels van de kennisarrangementen verzameld.

Parels

- Men richt zich specifiek op innovatie, langetermijninnovatievragen worden geagendeerd;
- Energie en drive van ondernemers die hun vragen kunnen agenderen (RIC); Er ontstaat veel energie waardoor veel voor relatief weinig geld wordt gerealiseerd: *'met enthousiasme organiseer je enthousiasme'* (CE);
- Het gebied krijgt de beschikking over arbeidskracht. Het Loket, de Werkplaats en de Plattelandsacademie zijn in feite winkels waar de streek met vragen terecht kan;
- Het KA werkt als kristallisatiepunt waar partijen elkaar vinden;

- Het draagt bij aan tevreden studenten die echte vragen krijgen en tevreden ondernemers die hun vragen beantwoord zien. Er is een snelle match tussen vraag en aanbod;
- De sfeer verandert wanneer er studenten betrokken zijn binnen een project, deze wordt dan opener en minder defensief. Studenten dragen vaak creatieve oplossingen aan. De ondernemer voelt zich vrijer bij studenten, komt op andere ideeën, ziet studenten niet als bedreiging;
- Gezamenlijke ontwikkeling van een agenda in het gebied door burgers, bedrijven en overheden. Door directe aansluiting bij het gebied worden resultaten sneller benut door gemeenten. Gemeenten worden uitgedaagd de aansluiting met hun beleid te maken (Werkplaats Veenkoloniën). De toegevoegde waarde van de Werkplaats zit bijvoorbeeld in de innovatieve verbinding tussen de '5 O's', waardoor mensen uit verschillende geledingen van elkaar leren.

Puzzels

Puzzels zijn er rond het ontstaan en het functioneren van kennisnetwerken binnen een kennisarrangement:

- het proces van ophalen van vragen, coördinatie en verbinding naar kennisinstellingen vraagt om mensen die daar de ruimte en de positie voor hebben. Er wordt gesproken van een gebiedscoördinator en een kennismakelaar. Wie schept hier ruimte voor en hoe moet zo iemand dan worden gepositioneerd?;
- het is een kunst om de goede personen te vinden die weten waartoe de onderwijsinstellingen in staat zijn en waar de aansluiting in de onderwijsprogramma's is te vinden: 'Het gaat om mensen met een spilfunctie die de koppeling kan maken naar de vragen en het onderwijs. Dit is iemand die de instelling kent, collega's kent. Je moet er een speciale houding voor hebben als persoon.' De spilfunctionaris moet binnen het onderwijs hiervoor ruimte krijgen en een mandaat om te makelen. Binnen het Brabants Kennisloket zijn dit de onderwijsinterfaces;
- dit vraagt echter ook om een omslag binnen het onderwijs, om het planning en inhoud van onderwijsmodules en studentenopdrachten meer af te stemmen op de praktijk;
- bij de Countryside Exchange speelde de vraag welke partij (met hun belangen en bronnen) het beste op welk moment kan worden betrokken en op welke wijze. In de relatie met onderzoeksinstituten is het de kunst over-

zicht te verkrijgen wie welke kennis en expertise kan leveren: 'Waar zitten de experts?';

- er zijn vragen rondom de wenselijkheid van het combineren van rollen en de gewenste competenties;
- de trekkers uit de gebieden lopen er verder tegen aan dat het veel tijd en energie kost om nut en noodzaak van kennisarrangementen te agenderen bij overheden, kennisinstellingen en onderwijs, zoals een van de trekkers het uitdrukt: 'Het kost veel tijd mensen uit bestuur, kennis en onderwijs mee te krijgen en steeds weer het verhaal te vertellen';
- trekkers onder de gebiedsactoren zijn vaak vrijwilligers, terwijl kenniswerkers meestal betaalde krachten zijn. Dit geeft scheve verhoudingen.

Andere puzzels zijn gerelateerd aan de ruimte die moet worden verworven in de bestuurlijke en organisatorische omgeving:

- er leven vragen hoe het beste een regionale agenda kan worden georganiseerd samen met gebiedspartijen;
- tot nu toe zijn de kennisarrangementen sterk afhankelijk van het enthousiasme van 'kennispioniers' c.q. 'vrije actoren'. Zij ervaren de taaheid van hun pionierswerk, waarmee zij afwijken van de gebaande wegen. Een vraag is hoe een kennisarrangement professioneel kan worden georganiseerd zodat dit ook continuïteit biedt voor de lange termijn en minder afhankelijk wordt van individuele personen en incidentele subsidies;
- een lastig punt blijkt de inbedding in bestaande structuren, zoals de 'Groene Kennis Coöperatie, het onderwijssysteem en de (ook landelijke) onderzoeks-programmering. Flexibele vraagsturing blijkt hierdoor moeilijk te organiseren;
- de mechanismen voor het afrekenen van projecten en instituties op meetbare resultaten leiden eerder tot standaardproducten ('hapklare brokken') dan tot innoverende trajecten. Welke alternatieven zijn er om ervoor te zorgen dat de bestuurlijke en organisatorische omgeving die ruimte moet scheppen (de 'enabling community') er vertrouwen in kan houden dat de ruimte goed wordt benut?

Een derde categorie puzzels betreft de sociaal-culturele complexiteit:

- bewoners in een gebied zijn zich aanvankelijk vaak nog niet bewust van hun vragen. Er is vaak een activiteit of een calamiteit voor nodig voordat latente vragen worden omgezet in actuele vragen;

- manifeste vragen hebben veelal betrekking op de korte termijn. Om ook de vragen voor innovatie op langere termijn boven water en op de agenda te krijgen is nog een aparte kunst;
- vervolgens vraagt het om een vertaalslag om actuele vragen om te zetten naar kennisvragen;
- uit de werkbezoeken kwam vooral naar voren dat het vormen van een kennisarrangement een kwestie van vertrouwen is. Maar hoe creëer je vertrouwen in een gebied?;
- de '5 O's' in een gebied, Overheid, Ondernemers, Onderzoek, Onderwijs en Omgeving (inclusief burgers), kennen allen hun eigen logica, die niet altijd met elkaar spoort. De kunst is om in een gebied een gevoel van gezamenlijk eigenaarschap te creëren: 'Het is van ons.' Dit vraagt om bezieling en leiderschap. Hoe doe je dat?;
- daarnaast hebben kennisvragers, zoals ondernemers, en kennisaanbieders vaak verschillende verwachtingen wat onderzoek door studenten wel en niet kan opleveren.

4 Analyse

4.1 Observaties

Als grote lijn komt uit de observaties in hoofdstuk 3 naar voren dat gebiedspartijen veel werk moeten verzetten voordat zij elkaar vinden in een netwerk dat in staat is heldere doelen te formuleren, inclusief een taakverdeling en rolverdeling, opdat zij voorstellen kunnen maken die rijp zijn voor financiering. Kennisontwikkeling ten behoeve van gebiedsontwikkeling behoeft makelaars en kennismanagers die gebieds- en gebiedsoverstijgende vraagstukken naar kennisvragen vertalen en zorg dragen voor inbedding in onderwijs- en onderzoeksprogramma's. Voor dat werk is geen financiële ruimte binnen het GKC- of diverse programma's van provincies. Het kost nu veel investering van enthousiaste mensen ('vrije actoren') die vinden dat dit werk moet gebeuren, en de nodige creativiteit aan de dag leggen om dit mogelijk te maken. Daarnaast blijkt het moeilijk om kennisarrangementen te starten, op gang te helpen en in stand te houden. Een recent voorbeeld is het stopzetten van het Kennisloket Brabant. In veel gevallen is het een aanhoudende strijd om binnen de bestaande kennisinfrastructuur en bestuurlijke structuren voldoende ruimte te creëren voor de samenwerkingsactiviteiten van kennisarrangementen. Bestaande programma's zoals een GKC-programma RegioTransitie zijn bovendien eindig. Een derde punt is dat gebiedspartijen nu vaak zelf het wiel uitvinden en gebaat zouden zijn bij ontmoetingen, uitwisseling ed. om van elkaar te kunnen leren, bijvoorbeeld ondersteund door mensen op landelijk niveau die hen helpen bij lastige onderhandelingen op bestuurlijk niveau.

Deze punten worden in de volgende paragraaf nader uitgewerkt.

4.2 Welke behoeften spelen er?

In onderstaande paragrafen wordt betekenis toegekend aan de observaties die tijdens de werkbezoeken zijn gedaan. Daarbij was steeds de vraag: wat kunnen we nu leren van de parels en de puzzels, als we die over de veronderstellingen uit hoofdstuk 2 leggen? Welke behoeften komen naar voren in de drie domeinen van interactie tussen gebiedsactoren en kenniswerkers: uitwisseling, ondersteuning en verdieping (zie figuur 2.3)?

Uitwisseling

De kennisarrangementen zijn 'vitale netwerken' die drijven op het enthousiasme van de actoren. Binnen die netwerken spelen voortrekkers een belangrijke rol, die veelal via vrijwilligerswerk partijen proberen te mobiliseren rond een gezamenlijke kennisagenda. Deze voortrekkers proberen nu vaak zelf het wiel uit te vinden en via 'learning by doing' de samenwerking in gebieden te structureren in een innovatie centrum, loket of werkplaats. Er is winst te halen in uitwisseling tussen gebieden. Niet alleen uitwisseling over gewenste aanpakken maar ook inhoudelijk, aangezien diverse thema's meer dan één regio spelen, al kan de uitwerking per gebied verschillen. Ook internationale uitwisseling is heel zinvol. Het initiatief voor dit soort uitwisseling mag echter niet uit de regio's verwacht worden, aangezien dit de slagkracht van de trekkers meestal te boven gaat. Koppeling tussen regionale initiatieven met beleidsagenda's van gemeenten en provincies is voor zowel initiatiefnemers als bestuurders zinvol. Kennismakeelaars in het kader van KA's kunnen gemakkelijker koppelingen maken dan initiatiefnemers. Het mobiliseren van actoren uit de wereld van burgers, bestuurders en bedrijven (de drie b's) is een tijdrovend proces wat bovendien om specifieke competenties vraagt om te kunnen schakelen tussen verschillende werelden.

Assistentie is gewenst bij:

- het uitwisselen tussen regio's (inclusief internationaal);
- het agenderen van thema's op diverse bestuurlijke niveaus;
- het enthousiast houden van initiatiefnemers en bevorderen van 'vitale coalities'.

Inmiddels is een begin gemaakt met virtuele uitwisseling via Guus. Het is zinvol om aandacht te besteden aan de effectiviteit hiervan: hoe maken betrokkenen hier gebruik van en wat kan er worden verbeterd? Dit is op zich ook een interessante verdiepingsvraag voor onderzoek.

Ondersteunen

Uit de werkbezoeken kwam naar voren dat kennisarrangementen naar tevredenheid werken als loket tussen gebiedsactoren en kenniswerkers. Via het loket komt kennis en menskracht beschikbaar ten behoeve van de regio. Wel blijkt een knelpunt dat de structuur en planning van het onderwijs nog onvoldoende ingericht is voor het beantwoorden aan vragen uit de praktijk. De afstemming tussen gebiedsactoren is vaak nog complex; terwijl gebiedsactoren vaak met korte termijn vragen komen, hebben kennisvragers vooral aandacht voor lange termijn vragen en complexe vraagstukken. De mensen die binnen de huidige

kennisarrangementen werken hebben bij deze afstemming een pioniersrol. Het zijn vaak mensen met specifieke competenties die de onderwijsinstellingen goed kennen. Ze doen hun werk met enthousiasme, maar ervaren ook taaierheid, onder meer door gebrek aan bestuurlijke ruimte (zie het recente voorbeeld van het stopzetten van het Kennisloket). Kennismakelaars hebben behoefte aan een platform waar zij elkaar kunnen ontmoeten, niet alleen om elkaar moreel te ondersteunen maar ook om te leren over mogelijke werkwijzen en methoden.

Assistentie is gewenst bij:

- het uitwisselen tussen kennismakelaars: hoe gaan ze om met hun puzzels?;
- het creëren van ruimte binnen structuren waarin kennismakelaars moeten werken: wie betaalt de kennismakelaar?;
- idem voor docenten, studenten, onderzoekers die ingezet worden in het gebied.

Verdiepen

Opvallend was dat tijdens de werkbezoeken weinig observaties zijn gedaan ten aanzien van verdieping. De werkbezoeken gaven vooral inzicht in de relatie tussen gebiedsactoren en onderwijs. Dit roept de vragen op, zoals: waar is de rol van de onderzoekers? Wie verdiept zich in de thema's die uit de praktijk naar boven komen? En waar is de bijdrage van onderzoekers die zich met methodiek van het praktijkleren, netwerken en M&E van initiatiefgroepen bezig houden? Wel werd duidelijk uit de observaties dat vertrouwen een cruciale rol speelt in kennisarrangementen. Maar hoe creëer je dat en hoe onderhoud je dat? Een complicerende factor is dat de '5 O's' elk hun eigen logica kennen, waardoor het koppelen van agenda's en belangen op gebiedsniveau bemoeilijkt wordt. Wellicht dat actie-onderzoek of actie-leren hierin een belangrijke rol kan spelen.

Assistentie is gewenst bij:

- schakelen naar onderzoek, hoe onderzoek te agenderen en programmeren;
- professionaliseren van kennismakelaars en andere intermediairs ('vrije actoren');
- methodiekontwikkeling, M&E-methodiek voor dit soort KA.

4.3 Wat is nodig?

Er zijn diverse beleidsprogramma's en -instrumenten rond gebiedsontwikkeling, zoals WILG en POP (Leader+). Daarnaast zijn er verschillende organisaties en programma's die fungeren op het raakvlak van onderzoek en beleid (TransFo-

rum, Habiforum, Telos en dergelijke). Gewenst is dat activiteiten die binnen deze programma's kunnen gebeuren, ook in dit kader dienen te worden georganiseerd.

Met name voor de provincies ligt er potentieel een rol in het stimuleren van KA's in regio's waar dit nog onvoldoende gebeurt. Een eerste stap in deze regio's kan zijn om meer systematisch studentenprojecten te organiseren met hogescholen en regionale kennisvragen te inventariseren samen met de '5 O's'. Er liggen kansen in regio's om, analoog aan de ervaringen in de Veenkoloniën, de vorming van *meerjarige, regionale kenniscontracten* te ondersteunen in samenwerking met de bestaande kennisinstellingen. De provincies kunnen hier een belangrijke rol in spelen. Voordeel in reconstructiegebieden is dat er via de streekhuizen al een infrastructuur is georganiseerd, waardoor ook de aansluiting met beleidsthema's en de reconstructie kan worden geborgd. De verschillende voorlopergebieden in Nederland, zouden bovendien een gebieden(kennis)raad kunnen vormen die aanspreekpunt is voor de provincies en de LNV-directies. Parallel kan gewerkt worden naar verbreding naar andere gebieden. Het gaat er hierbij niet om een algemeen model voor een regionaal kennisarrangement te ontwikkelen, maar om *lerende gebieden* die het leren in en tussen de gebieden verzorgen. Kennisvragen die in meerdere gebieden spelen kunnen worden opgeschaald en via een landelijk kennisnetwerk vitaal platteland worden geagendeerd binnen de onderzoeksprogrammering.

Er ligt specifiek een rol voor GKC om mogelijk te maken dat kennisinstellingen (vooral onderwijs) samenwerkingsactiviteiten kunnen uitvoeren via programma financiering. Dit op basis van voorstellen die rijp zijn voor financiering.

Wat echter nog blijft liggen is de aanjaagfunctie, de ondersteuning van regionale kennismakelaars voordat er financierbare samenwerkingsprojecten zijn, de inspanningen om met en van elkaar te leren en er de moed in te houden, het lobbywerk om ruimte te scheppen in de diverse structuren om deze samenwerkingsverbanden mogelijk te maken.

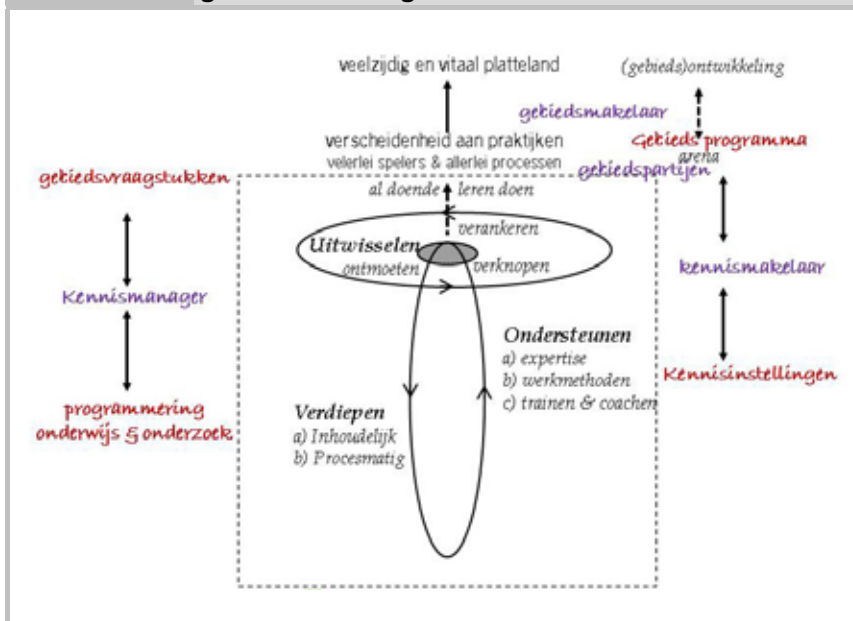
Cruciale ondersteunende taken en rollen

Op basis van voorafgaande zijn een vijftal cruciale taken en rollen onderscheiden die vanuit een KNVP (deels) zijn te faciliteren en met elkaar verbonden kunnen worden (zie figuur 4.1):

1. het creëren van beweging en betrokkenheid en bij elkaar brengen van partijen in gebieden om tot afspraken (GA) te komen door het inzetten van *gebiedsanimator/makelaars* en het makelen door een *kennismakelaar* tussen

- kennisvragen van gebiedspartijen en op basis van afspraken (KA) structureel bij het gebied betrokken onderwijs- en onderzoekinstellingen;
2. het bundelen van en schakelen tussen gebiedsvraagstukken die in meerdere gebieden spelen (gebiedsoverstijgend zijn) en landelijke beleidsthema's en programmering van onderwijs en onderzoek door *kennismanagers* als onderdeel van een landelijk KA;
  3. het creëren van bestuurlijke ruimte bij overheden en kennisinstellingen om tot GA en KA te komen (*kwartiermakers*);
  4. het faciliteren van het elkaar leren doen door uitwisseling en ontmoeting in lerende gemeenschappen (hechter verband) of netwerken (loser verband);
  5. een professionalisering van intermediairs (persoonlijke competenties en vaardigheden) en in te zetten methodieken vanuit onderwijs en onderzoek (bijvoorbeeld leren doen door interactieve of reflexieve monitoring en evaluatie);

Figuur 4.1   **Cruciale taken en rollen bij het ondersteunen van gebiedsontwikkeling**

In tabel 4.1 wordt het verband gelegd tussen de behoefte aan ondersteuning bij het uitwisselen, verdiepen en ondersteunen en welke rol een KNVP hierin zou kunnen spelen.

Tabel 4.1		Knelpunten en behoeften ten aanzien van kennis voor de gebieden	
Problemen	Observaties gericht op	Behoeftte aan assistentie	Taken landelijke faciliteit
Versnippering van kennis en expertise (structuur)	Uitwisselen	- Uitwisseling tussen gebieden - Agendering thema's - Enthousiasmeren van initiatiefnemers en gebiedsactoren	Agendering gebieds-vraagstukken Faciliteren van learning communities (inhoudelijke en procesmatig, ook internationaal)
Gebrek aan vraagsturing (organisatie)	Ondersteunen	- Uitwisseling tussen kennis kennismakelaars - Creëren van ruimte binnen structuren - Creëren van ruimte voor inzet van mensen die initiatiefgroepen assisteren	Ondersteunen kennis-makelaars in gebieden (thematisch) Assistentie bij het verwerven van bestuurlijke ruimte
Gebrek aan gebiedskennis (typen kennis)	Verdiepen	- Schakelen naar onderzoek - Professionaliseren van kennismakelaars, vrije actoren en kennis-managers en ontwikkeling van professionele competenties en vaardigheden - Methodieontwikkeling KA en M&E	Professionaliseren (competenties, vaardigheden) methodieken, verdieping, M&E

5 Op te pakken activiteiten binnen een KNVP

5.1 Uitgangspunten en randvoorwaarden

De geschetste problemen spelen in alle gebieden, maar in een aantal gebieden zijn de energie en randvoorwaarden aanwezig om hier daadwerkelijk een oplossing voor te vinden door het ontwikkelen van een kennisarrangement. Het is met name interessant als provincies en rijk pilots in gebieden ondersteunen waar sprake is van:

1. dynamiek;
2. betrokkenheid van instellingen;
3. bestuurlijke bereidheid.

Diverse voorbeelden van die gebieden zijn in dit rapport genoemd, maar in samenspraak met provincies kan een nadere inventarisatie worden gemaakt. Wat de ontwikkeling van een KNVP complex maakt is dat de vele private en publieke partijen die hierbij betrokken zijn, allen op zichzelf te weinig sturingsmacht hebben, en hun eigen belangen hebben. Een KNVP heeft voor elke partij een eigen betekenis en zal, gezien door hun bril, ook verschillende kansen bieden voor koppeling aan bestaande programma's en organisaties. Een KNVP raakt bijvoorbeeld voor het ministerie van LNV aan een veelheid aan plannen, programma's en voornemens, zoals ILG, Leader+, de programmering van beleidsondersteunend onderzoek en de kaderbrief GKC.

We focussen hier niet op een gedetailleerde rol van alle betrokken actoren, maar zoomen in op de wijze waarop de strategische inzet van het ministerie van LNV meerwaarde kan bieden, daarbij als hefboom werkend voor het beter functioneren van de bestaande kennisinfrastructuur.

Het KNVP moet zich ontwikkelen binnen een aantal uitgangspunten en randvoorwaarden. Het gaat niet om het maken en delen van kennis op zich, maar om het kunnen toepassen van kennis, toepassingen en vaardigheden in gebiedspraktijken gericht op duurzame ontwikkeling van het gebied. Het kennisnetwerk faciliteert allereerst het leren: tussen alle bij gebiedsontwikkeling betrokken partijen en vooral tussen gebieden en over gebieden heen. De ambitie is een open,

lerend netwerk, gedreven vanuit breed samengestelde samenwerkingsverbanden van publieke en private partijen die hun gebied willen ontwikkelen.

5.2 Op te pakken activiteiten

De kern van het voorgaande is dat rijksmiddelen voor een lerend netwerk vooral ingezet zouden moeten worden voor het faciliteren van het leren van elkaar in en tussen gebieden en het samen beter (leren) doen. En niet voor het meefinancieren van in de gebieden ondernomen activiteiten, daar zijn andere (beleids)instrumenten voor.

Mogelijke rollen van het ministerie van LNV ten aanzien van de genoemde taakvelden zijn samengevat in tabel 5.1.

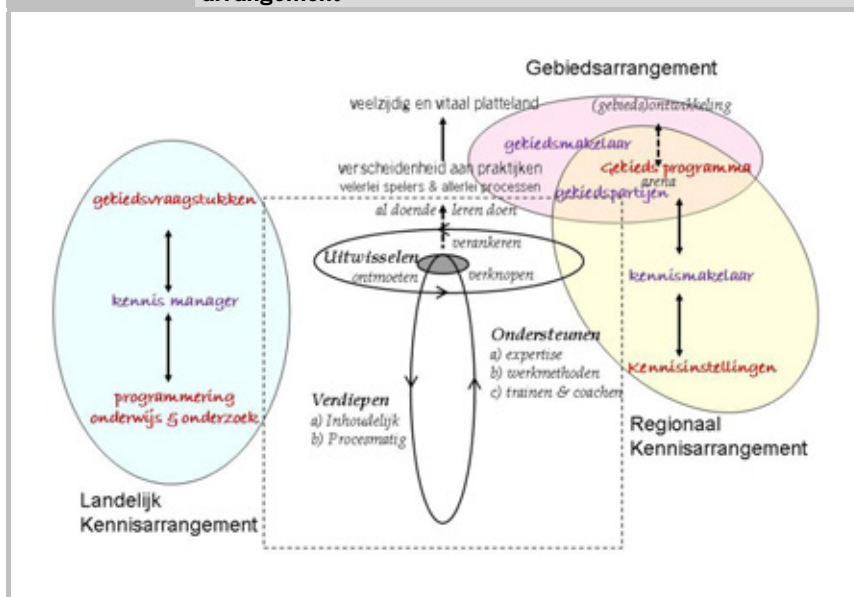
Tabel 5.1 Taakvelden en mogelijke rollen voor LNV		
Taakveld	Mogelijke rol LNV	Suggesties voor invulling (in samenwerking met anderen)
Ondersteunen kennismakelaars in gebieden en landelijke kennismanagers	Agenderen en toetsen	Belang erkennen en financiering
Bovenregionale thema's agenderen	Agenderen en toetsen	Signaleren en toetsen aan beleidsdoelen/programma's
Assistentie bij het verwerven van bestuurlijke ruimte	Faciliteren	Benoemen arrangeurs/coaches, reservering BO-gelden, kennisvouchers
Lerende gemeenschappen	Ruimte bieden, agenderen, faciliteren	Ontwikkelprogramma faciliteren, Fysieke en virtuele ontmoetingen
Professionalisering	Faciliteren (toolbox)	Ontwikkelen en verankeren van methodieken, aanpakken, werkvormen, borging en ICT (Guus)

De genoemde punten worden hieronder nader uitgewerkt:

Onderscheid kan gemaakt worden naar:

- gebiedsanimators die op de voorgrond treden en arrangeurs/kwartiermakers die meer achter de schermen partijen bij elkaar brengen met als doel om afspraken te maken tussen gebiedspartijen (gebiedsarrangement, zie figuur 5.1) gericht op een gezamenlijke agenda of uitvoeringsprogramma (bijvoorbeeld Agenda van de Veenkoloniën);
- kennismakelaars die opereren tussen enerzijds de gebiedspartijen en anderzijds kennisinstellingen (landelijk kennisarrangement, zie figuur 5.1);
- kennismanagers die kunnen schakelen tussen gebieds- en gebiedsoverstijgende vraagstukken en landelijke beleids- en onderzoeksprogrammering (regionaal kennisarrangement, zie figuur 5.1).

Figuur 5.1   **Cruciale taken en rollen als onderdeel van een gebiedsarrangement, een regionaal en een landelijk kennisarrangement**

Deze intermediaire rollen maken deel uit van drie verschillende arrangementen tussen wisselende partijen (zie figuur 5.1).

Kennismakelaars in gebieden kunnen op verschillende wijzen worden gefinancierd, zoals nu ook gebeurt. Bijvoorbeeld in de gebieden (zie RIC Eemland) via het ministerie van LNV als het gaat om personen die verbonden zijn aan groene

kennisinstellingen (zie Werkplaats Veenkoloniën) of middels cofinanciering door de provincie (Kennisloket Brabant). Bij kennismanagers ligt het vanwege hun gebiedsoverstijgende taken voor de hand dat deze uit landelijk middelen worden gefinancierd.

Waar onvoldoende middelen beschikbaar zijn zou, vanwege hun cruciale rol binnen een KNVP, LNV besluiten om het aanstellen van kennismakelaars tijdelijk financieel te ondersteunen. Doel is om publiek gefinancierd onderzoek en onderwijs beter te laten aansluiten op gebieds- en gebiedsoverstijgende vraagstukken.

Duidelijk is geworden dat het makelen richting onderwijs andere netwerken, kennis van zaken en competenties vergt dan het makelen richting onderzoek en advies. Het is dan ook belangrijk om voor het instellen van een kennismakelaar en kennismanager een helder profiel op te stellen ten aanzien van de gevraagde ervaring, expertise en competenties en daarbij lering te trekken uit de ervaringen met andere kennismakelaars in bestaande kennisarrangementen (zoals Bioconnect en Taskforce Multifunctionele Landbouw).

Om deze taak goed te kunnen vervullen kunnen kennismakelaars met kennismanagers in een landelijk team opereren met oog op afstemming en professionalisering. De professionaliteit wordt daarbij geborgd via coaching, intervisie en training (zie het punt professionalisering). Bij het vertalen van gebiedsoverstijgende vragen naar een programmering kunnen kennismanagers onder leiding van een voorzitter samenwerken met landelijke beleidsmakers in een landelijke werkgemeenschap Programmering Onderzoek en Onderwijs Vitaal Platteland, die inhoudelijk verantwoording af legt aan (een delegatie) van gebiedspartijen inclusief bestuurders die daarvoor regelmatig bijeenkomt in een gebieden(kennis)raad onder leiding van de minister van LNV of gedelegeerd voorzitter.

Er spelen nog een aantal vragen: 1) Hoeveel kennismanagers zijn er nodig om landelijke tot een goede vraagsturing en programmering te komen. 2) Kan het makelen in een gebied en het schakelen tussen gebieds- en gebiedsoverstijgende vraagstukken en landelijke onderzoeksprogramma's door een en dezelfde persoon worden uitgevoerd of kunnen vanwege de verschillen in netwerken en competenties deze taken beter door verschillende personen worden uitgevoerd?

Het staat een ieder uiteraard vrij om los van bemiddeling door een kennismakelaar gebruik te maken van de diensten van andere dan bij een KA betrokken partijen, zoals privaat opererende experts, adviseurs of instellingen (zzp'ers, onderzoek- en adviesbureaus, enzovoort).

Lerende gemeenschappen

Ten aanzien van lerende gemeenschappen vormen praktijken in gebieden een rijke voedingsbodem. Binnen de gebieden ligt primair de taak bij de provincie waar het gaat om het faciliteren van het gebiedsproces om te komen tot een gebiedsagenda of Uitvoeringsprogramma en op basis hiervan met gebiedspartijen als eigenaar identificeren van vragen en vraagstukken voor een kennisagenda.

Een mogelijke rol voor LNV, maar ook voor VROM en VWS, ligt vooral in het faciliteren van een bredere open, lerende gemeenschap tussen van elkaar lerende gebieden met personen die deelnemen vanuit eigen betrokkenheid en verantwoordelijkheid.

Hierbij kan onderscheid gemaakt worden ten aanzien van:

1. het faciliteren van een meer hechte lerende gemeenschap van gebieden die een voortrekkersrol ambiëren en waarin gebiedspartijen en gebieden elkaar leren doen. Hierbij kan aangesloten worden bij mogelijkheden in het kader van INTERREG en Leader. Reflexieve monitoring en evaluatie is onderdeel van het (sociaal) leren;
2. het faciliteren van uitwisseling en ontmoetingen, zowel fysiek als virtueel in een lossere verband in een voor iedereen open staand (Lerend) Netwerk Vitaal Platteland. Voorbeelden van virtuele uitwisseling zijn Guus en Platteland 2.0. Ook kan aangesloten worden bij het Netwerk Platteland.

Bij de uitwisseling in het kader van lerende gemeenschappen komen thema's aan bod zoals het mobiliseren en samenbrengen van gebiedspartijen, de bestuurlijke inbedding in gebiedsarrangementen en de gewenste rollen (zoals animeren, coördineren en arrangeren).

Faciliteren van ruimte

Het faciliteren van ruimte binnen de bestaande onderzoek- en onderwijsinfrastructuur kan op verschillende wijzen. Personen die de systematiek van kennisinstellingen goed kennen, kunnen op het niveau van bestuurders, GKC en coördinatoren van onderwijs- en onderzoekprogramma's kennisvragen onderbrengen in bestaande programma's. Ook coaching of intervisie van kennismake-lars is een manier om de inbedding van kennisvragen binnen programma's te ondersteunen. Daarnaast is een mogelijkheid om een bepaald percentage van bijvoorbeeld beleidsondersteunende onderzoeksgelden te reserveren voor regionale kennisthema's. Ook kan gedacht worden aan het uitgeven van kennisvou-

chers aan regio's die een kennisagenda in samenspraak met het gebied hebben opgesteld. Een voorbeeld zijn de kennisvouchers van het ministerie van EZ.

Agenderen en toetsen van gebiedsoverstijgende thema's

Dit heeft betrekking op het signaleren van relevante kennisthema's die in meerdere gebieden spelen en het toetsen van die thema's aan de beleidsdoelen en programma's van LNV zelf. Deze thema's worden in de gebieden vertaald naar gebiedsoverstijgende thema's door de kennismanagers en door de gebieden geagendeerd via een landelijke gebieden(kennis)raad.

Professionalisering

Dit heeft betrekking op het ontwikkelen en verankeren van methodieken, aanpakken, werkvormen, borging en dergelijke in onderwijs en onderzoek. Doel is voorlopers, kennismakelaars, kenniscoördinatoren en kenniswerkers professioneel voor te bereiden op hun taken via training, intervisie en coaching.

5.3 Tot slot: aanbevolen vervolgstappen richting een KNVP

Op grond van de verkenning naar de behoefte aan ondersteuning bij gebiedsontwikkeling, zijn vijf taken en rollen benoemd waarin een KNVP het verschil kan maken en aldooende een belangrijke impuls kan geven aan het arrangeren van 'kennis'voor duurzame gebiedsontwikkeling. Er zijn suggesties aangedragen voor de verdeling van verantwoordelijkheden: het initiatief ligt bij de gebieden, ook de financiering van activiteiten die gebiedsactoren en kenniswerkers met elkaar ondernemen binnen gebieden moet in principe door regionale partners (gebieden en provincies) worden opgebracht. Het Kennis Netwerk Vitaal Platteland kan voor ondersteunende (landelijke) faciliteiten zorgen met het oppakken van een aantal cruciale activiteiten die redelijkerwijs niet van de gebieden mogen worden verwacht, maar wel een duidelijke meerwaarde hebben voor het goed laten functioneren van KA.

De taakverdeling tussen GKC, een regiegroep KNVP en Provincies kan als volgt worden ingevuld:

- het GKC-programma Regionale Transitie is het vehikel om samenwerking te stimuleren tussen kennisinstellingen en gebiedsactoren (financierbare projecten);
- private partijen vervullen hun rol op basis van het profijtbeginself;

- provincies: zetten stimuleringsfondsen in ter bevordering van GA en KA en treden op als co-financier van projecten. Provincies (bestuur) kunnen daarbij participeren in een landelijke gebieden(kennis)raad;
- een regiegroep KNVP vervult in opdracht van LNV een aanjaagfunctie, initieert het aanstellen van kennismakelaars in die gebieden die een rol als voortrekkers ambiëren zolang daar vanuit de gebieden zelf nog geen arrangementen zijn gesloten, en faciliteert lerende gemeenschappen van gebieden en intermediairs, verricht het lobbywerk om de nodige ruimte te scheppen voor samenwerkingsverbanden en arrangementen en neemt een aantal kennismanagers onder haar hoede.

In de verkenning zijn vijf (strategische) velden geïdentificeerd waarin een KNVP het verschil zou kunnen maken. Uitgangspunt is dat het KNVP het werk ondersteunt wat vooraf gaat aan het werk van GKC, provincies en private partijen, dat nog niet financieerbaar is, dat nodig is om partijen bij elkaar te brengen en dat ruimte maakt voor de mensen die dit uitvoeren.

Het KNVP is daarnaast actief in de afstemming tussen kennisnetwerken van kenniswerkers en gebiedsactoren met agenda's op hogere niveaus (onderzoek, bestuurlijke circuits). De taakvelden hebben betrekking op de ondersteuning bij:

- inhoudelijke thema's, met name bij:
  - uitwisseling tussen regio's, nationaal en internationaal;
  - het schakelen naar onderzoekers op landelijk niveau, en het agenderen van thema's die in meer dan één regio aandacht vragen.
- het verwerven van bestuurlijke ruimte voor zinvolle initiatieven, zoals ruimte in onderwijsprogrammering voor praktijkwerk van studenten;
- procesmatige thema's, met name bij:
  - het faciliteren van lerende netwerken van kennismakelaars en initiatiefnemers die elkaar inspireren en ideeën opdoen over het effectief begeleiden van hun eigen netwerken;
  - het professionaliseren van kennisarrangementen, door methodiekontwikkeling, onderzoek naar effectieve benaderingen en de ontwikkeling van bruikbare methoden voor monitoring en evaluatie van dit type activiteiten.

Aanbevolen vervolgstappen richting een KNVP

Aanbevolen wordt om elk van de cruciale taken en rollen samen met direct verantwoordelijke partijen op te pakken en uit te werken tot projectvoorstellen op onderdelen waarin samenwerkende partijen, ambities, doelen, taken en beno-

digde menskracht en wijze van financiering worden beschreven. Om dit in gang te zetten en het geheel te bespoedigen wordt voorgesteld om:

- te starten met een beperkt aantal gebieden die voorop willen lopen en bereid zijn te investeren, waarbij het voorwerk vanuit het GKC-programma Regiotransitie een flinke basis biedt (voldoende heterogeniteit waarborgen), en alvast zitting willen nemen in een (voorlopige) gebiedenraad;
- een budget voor gebiedsoverstijgende activiteiten vrij te maken (zoals voor een kennismanager en het faciliteren van een lerende gemeenschap van gebieden en een lerend netwerk VP);
- een budget ter (voor)financiering van voorbereidend werk rond het opzetten van GA en KA voorzover dat nog in gang gezet moet worden in de betrokken gebieden;
- een budget om de inzet van kennismakelaars tijdelijk uit (voor) te financieren;
- dit landelijk te laten coördineren vanuit een regiegroep KNVP, als opvolger van de werkgroep KNVP, met de middelen om het benodigde werk te kunnen verrichten.

Aanbevolen wordt om de leden van werkgroep KNVP hierbij in te zetten.

Tot slot: de missie van een KNVP kan in de kern worden omschreven als 'het faciliteren van het elkaar leren doen in en tussen gebieden' met oog op een duurzame ontwikkeling van gebieden en vitaal platteland.

Literatuur

Kupper, Lans en Wals, *Dynamisering van kennis; uitgangspunten voor kennisarrangementen tussen onderwijs, onderzoek en bedrijfsleven*. TVHO, jaargang 25, 2007.

Netwerk Platteland, *Quick scan: Inventarisatie spelers, behoeften en visies voor een Kennisnetwerk Vitaal Platteland*. 2008.

Bijlage 1

Verslag werkbezoek Regionaal Innovatie Centrum Eemland/Plattelandsacademie

Verslag en reflectie, 25-9-2008

Ina Horlings, Telos (met dank aan de deelnemers voor de aanvullingen)

Inleiding: Leren over kennis in de regio

Het project 'Kennis Netwerk Veelzijdig Platteland' in wording is gestart om kennis en innovatie in gebieden te organiseren en te ontwikkelen. Met meerdere regio's wordt bekeken hoe slimme koppelingen gemaakt kunnen worden tussen kennis en gebiedsprocessen. De betrokken regio's zijn: Eemland/Gelderse Vallei, de Brabantse Kempen, de Veenkoloniën en het Groningse Westerkwartier. Het project heeft een aantal doelen:¹

- a. kennis maken met vier verschillende 'Kennisarrangementen' in vier (voorloper/pilot) gebieden;
- b. samen de in/outs van een kennisarrangement leren kennen;
- c. hieruit de gezamenlijke wensen, behoefte en vragen gestilleren. Wat is de betekenis van de ervaringen in de verschillende gebieden voor een regio-overstijgend kennisnetwerk?;
- d. als referentiebeelden, dus ter inspiratie en om hiervan te leren, worden 1 of 2 internationale cases verkend;
- e. presenteren van de bevindingen op twee plattelandsconferenties in oktober.

Het kennis maken met de verschillende kennisarrangementen gebeurt door met een toer langs vier verschillende gebieden te maken. Binnen de regionale kennisarrangementen wordt gezocht naar manieren om gebiedspraktijken te ondersteunen met kennis en kunde via verschillende vormen van samenwerking tussen partijen in een gebied en kennisinstellingen. Tijdens de toer langs de kennisarrangementen staan geen algemene vragen centraal maar vooral operationele aspecten: hoe doen mensen dit in het gebied en waarom? Het gaat er

---

¹ Bron: Projectplan opgesteld door Dirk Roep, Wageningen UR.

niet om abstract bezig te zijn met de kenmerken van een Kennisnetwerk Veelzijdig Platteland, maar om dicht bij de werkvloer te blijven en te bezien welke elementen de moeite waard zijn om verder te ondersteunen en hoe dat zou kunnen. Op basis van de ervaringen in de regio wordt duidelijk hoe regio-overstijgend kennisvragen en onderzoek beter op elkaar afgestemd kunnen worden.

Aangezien niet in alle gebieden dezelfde voorkennis aanwezig is, is het van belang om kennis en ervaringen te delen met elkaar. Ook voor mensen die denken te weten hoe kennis het beste georganiseerd kan worden, is het vaak een eyeopener om te zien hoe een en ander wel of juist niet werkt in een specifieke context. Er is geen algemeen recept hoe kennisarrangementen werken, er is op zijn minst een vertaalslag nodig naar een concrete situatie. En wellicht is er zoiets als een 'streekspecifieke wijze van organiseren' ...

De wijze van werken in dit project gaat uit van een bepaalde wijze van onderzoek doen. Het gaat hierbij niet om dat een club onderzoekers vragen stelt en hierover rapporteert, maar om een gezamenlijk en interactief leerproces waarbij partijen gezamenlijk denkbeelden ontwikkelen. Daarvoor is het in de eerste plaats nodig dat mensen met elkaar kennis maken. Kennis alleen werkt niet, wanneer dit stroomt tussen mensen. Zonder goede relaties tussen partijen in de regio en landelijk, blijft kennis een papieren tijger.

Tijdens de werkbezoeken stond de ontmoeting tussen mensen daarom centraal. Mensen die in de regio actief zijn kwamen in contact met mensen 'die het mogelijk moeten maken'. Pas wanneer mensen elkaar kennen kan er vertrouwen ontstaan en de bereidheid tot samenwerking op basis van een 'common ground'. Kennis maken is als het goed gaat een proces dat tot energie, betrokkenheid, creativiteit, een ideeën flow, experimenteren en tot ontmoeting met weer nieuwe mensen leidt. Op deze wijze kan kennismaking bijdragen aan lerende regio's.

Tijdens de toer in oktober 2008 langs de kennisarrangementen is allereerst een werkbezoek gebracht aan het Regionaal Innovatie Centrum/Plattelandacademie Eemlandhoeve. Dit verslag geeft de bevindingen tijdens dit werkbezoek weer en reflecteert op de uitkomsten op basis van observaties van enkele deelnemers achteraf.

Deelnemers werkbezoek RIC/Plattelandacademie

Deelnemers aan het werkbezoek waren: Deelnemers: Dirk Roep (Wageningen UR), Eelke Wielinga (LEI Wageningen UR), Jan Huijgen (Eemlandhoeve/RIC), Ron Methorst (CAH Dronten), Dhr. Van Schie (LNV, directie Kennis), Hans Huiberts

(gebiedscoördinator), Willem Foorthuis (Laurentien, werkplaats Veenkoloniën), Marieke Koot (ETC/Netwerk Platteland), Marga de Jong (ETC/Netwerk Platteland), Charlotte Nauta (BMC, gemeente Amersfoort), Liesbeth Marinussen (CAH), Sandra Bos (RIC), Lineke Ruppen (Project Regionale Transitie, werkplaats Veenkoloniën), Dirk Roep (Wageningen UR), Ina Horlings (Telos/UvT), Arja Span (LNV, Directie Kennis), Willem de Hoop (LEI Wageningen UR), Walter van der Kooij (CAH), Kees de Heer (RIC/journalist/bioloog), Rob Janmaat (ETC/Netwerk Platteland, Jifke Sol (Wageningen UR/eigen bedrijf).

RIC/Plattelandsacademie

De opzet van het RIC/de Plattelandsacademie is uitgebreid geschetst in een aantal factsheets. Ter aanvulling hierop nog het volgende:

Ambities

De regio Eemland is een landelijk gebied dat onder druk staat door urbanisatie. De ambitie van het RIC is het versterken van de verbinding tussen stad en platteland. Er was al een projectmatige samenwerking tussen CAH en ondernemers na de conferentie Stad en Boer. Dit is bestuurlijk ingebed via samenwerking met de gemeente en de SVGV en in de tweede schil organisaties als Natuurmonumenten. Twijnstra & Gudde hebben vervolgens een businessplan voor het RIC geschreven.

Het RIC richt zich op 'Research en Development' van de regio. Er zijn een aantal projecten gestart zoals Clip 2, een soort Tom Tom voor het landelijk gebied. Dit project wordt getrokken door een ondernemer met ITC ervaring. De rol van het RIC hierbij was het inbrengen van points of interest van de regio.

Mobilisatie van de regio

Hoe wordt de regio betrokken? Het RIC wil kennis in de regio mobiliseren door regio experts met ervaringskennis te betrekken die informatie aanleveren over het gebied, zoals leden van IVN en cultuurhistorische verenigingen. Deze organisaties zijn nog erg verkokerd, men heeft snel het gevoel dat het RIC met hun kennis aan de haal wil gaan, dus dit is een proces dat moet groeien. Kees de Heer heeft binnen het RIC de taak om kennis te mobiliseren.

Kennisagenda

Hoe komt de Regionale Innovatie Agenda (RIA) tot stand? Men wil een Raad van Advies vormen met leidende figuren zoals de voorzitter van het nationaal land-

schap, de wethouder van Amersfoort ed. Op die manier wil men ook bestuurlijk draagvlak creëren. De vragen komen tot dusver vooral uit de publieke hoek. Bijvoorbeeld een vraag van Natuurmonumenten over weidevogelbeheer, ganzen. Vragen van de gemeente over zorg en recreatie en over hangjongeren. De SVGV heeft vragen over landschapshuizen (ontsluiting van de drie deelgebieden voor burgers via informatie in een theetuin, stoomgemaal en dergelijke) en gebiedspoorten. Tot dusver nog niet echt vragen van ondernemers, wat wel het doel is. Wel zijn ondernemers gemakkelijk te mobiliseren als er een vraag is. Zo zocht de gemeente Amersfoort naar locaties voor zorg voor allochtonen. Kennisaanbieders zijn tot dusver: CAH, Alterra, HAS, STOAS.

Onderscheid ten opzichte van SVGV

Het SVGV is medeoprichter van het RIC en is meer op korte termijn realisatie van projecten gericht en minder op innovatie en de langere termijn. Zij komen aan bepaalde vragen niet toe. Het is nog wel zoeken, af en toe zit men in elkaars vaarwater.

Afstemming CAH

Het RIC kan zichtbaar maken wat er allemaal speelt in een regio. Het onderwijs wordt meer competentiegericht, men wil nog meer structurele inbedding in het onderwijs in plaats van losse projecten. Er wordt momentaal ervaring opgedaan, uiteindelijk moet er een kennisbalie komen. De modules over marketing en innovatiemanagement zijn succesvol, andere docenten raken nu ook geïnteresseerd.

De CAH doet al zo'n 10 jaar derde geldstroom projecten, daar stopte men mee omdat het lastig bleek vier verschillende partijen bij elkaar te brengen. Nu is de tijd rijp dit opnieuw te ontwikkelen maar dat hoeft vaak niet betaald, de projecten passen in het onderwijs.

De kennisvouchers van EZ werken overigens goed.

Rollen

Er is een gebiedscoördinator. Deze werkt als animator in het gebied, operationeel. Daarnaast is er een kennismakelaar die zich richt op innovatie en opereert tussen regio en kennisinstellingen. Daarnaast is er de rol van ondernemerscoach. Deze rollen kunnen niet gecombineerd worden in 1 persoon. Er werken nu 3 mensen in het RIC team: Jan, Sandra en Kees, totaal 2-2,5 dagen per week.

Parels: Wat gaat goed? Wat is de moeite waard? Wat is de meerwaarde van het RIC/de plattelandsacademie?

- RIC richt zich specifiek op innovatie, langetermijninnovatievragen worden geagendeerd.
- De energie zit bij de ondernemers, die hebben de drive. De kans ligt er om dit op te pakken. Dit moet nog meer worden verankerd.
- Het gebied heeft via een RIC beschikking over gratis arbeidskracht. RIC en plattelandsacademie zijn in feite twee winkels waar men met vragen terecht kan.
- Er is een module innovatiemanagement bij HAS, die voert opdrachten uit van het mkb. Marketing projecten zijn succesvol. Andere docenten en studenten worden enthousiast.
- Het RIC draagt bij aan tevreden studenten die echte vragen krijgen en tevreden ondernemers. Er is een snelle match tussen vraag en aanbod. Er zijn voldoende vrijheidsgraden.
- De sfeer verandert wanneer als er studenten aanwezig zijn, deze wordt dan opener en minder defensief. De vraag werd gesteld of dit vooral gebeurt omdat het jongeren betreft? Zijn deze nog minder bezig met macht? En hoe werkt de inbreng van jongeren (in vergelijking met wetenschappers en beleidsmakers) als het niet gaat om persoonlijke ontmoetingen maar om inbreng via papier of virtueel?
- Inbedding in het onderwijs kan worden versterkt via een aanpak in Brabant (?) waarbij budget beschikbaar is om ondernemers en experts in te schakelen.
- De ondernemer wordt opener richting studenten, komt op andere ideeën, ziet studenten niet als bedreiging.
- Studenten dragen bij aan de creatie van een leeromgeving door houding en gedrag.
- Er wordt een gebiedsagenda gezamenlijk ontwikkeld. De kenniscomponent is (beter) georganiseerd. Vragen uit het gebied worden gehoord en geplaatst bij onderwijsinstellingen.
- De link met kennisinstellingen wordt verbeterd. Zij krijgen echte vragen.
- RIC werkt als synergetisch kristallisatiepunt waar partijen elkaar vinden, waardoor vraagarticulatie wordt verbeterd.
- Er is gewoon van start gegaan, learning by doing.

Rode draden

RIC geeft energie, werkende weg wordt het opgebouwd, er ontstaat een synergetisch punt dat als zichtbaar en vindbaar netwerk fungeert. Vrijheid in de onderwijsprogrammering is gewenst. Er is nog meer aansluiting met kennisinstellingen nodig.

Puzzels (zie ook de mindmap van J. Sol)

Wat kan nog verder ontwikkeld worden? Wat zijn lastige punten? Wat is de betekenis voor het landelijk kennisnetwerk veelzijdig platteland?

- Taken

De SVGV benadrukte dat het RIC een belangrijke link moet kunnen leggen met de regionale overheden, met de ondernemers in de regio en met de kennisinstellingen; een duidelijke brugfunctie. Daarbij zou het RIC ook voor regionale kennisvragen een koppeling kunnen/moeten maken met vragen vanuit de nationale overheid; dus een brugfunctie naar de diverse ministeries en eventueel internationale kennisvragen. De langere termijn kennisvragen van de regionale overheden, ook van de SVGV, zouden dan gekoppeld kunnen worden met nationale kennisvragen. De uitwerking en beantwoording van de vragen dienen ook aan de kennisinstellingen worden gekoppeld, die met regiopartijen en ondernemers de vragen kunnen oplossen. Het gaat dus om 2 belangrijke taken/functies om RIC meer van partijen in gebied te laten zijn (eigenaarschap) en operationeel te versterken: a) een soort van coördinator voor en namens partijen uit gebied, om ook tot een gezamenlijke (gebieds)agenda te komen (dus animator), en b) een (kennis)makelaar die kan makelen tussen gebiedsagenda en regionale en landelijke Kennisinstellingen en tussen gebiedsagenda en meer algemene (beleids)thema's en op kennisontwikkeling/innovatie gericht publiek gefinancierd onderzoek. Die laatste functie opereert meer vanuit samenwerkende kennisinstellingen en is mede gericht op mede de vraagarticulatie van landelijke beleid/onderzoek. Hoe dit in te vullen in Eemland? Is het RIC Eemland wellicht een te kleine geografische eenheid om bovengenoemde taken goed te kunnen uitvoeren? Moet daarvoor aangehaakt worden bij de Gelderse Vallei (taak 1) of bij Westelijke Veenweiden (taak b).

- Commerciële opdrachten

Wees voorzichtig zijn met betaalde opdrachten, de kwaliteit van studentenopdrachten is moeilijk te garanderen. Vraag en aanbod dienen nog meer

structureel georganiseerd te worden via een kennisbalie. Een goede selectie van vragen kan daarbij helpen. Vragen met een hoog 'zoek'element bieden ruimte voor studenten om hun proces te volgen en bieden hulp aan degene die de vraag stelt. Vragen met een hoog verwacht kwaliteitsgehalte passen niet binnen het onderwijs, want het gaat hier om een leersituatie.

- *Vooruit denken*

Kennisvragen sluiten soms niet direct aan bij een geldpotje of ze passen niet in een project. Daarom is het handig vooruit te denken in de tijd en een RIA voor de komende jaren op te stellen. Een voordeel van vooruit denken en plannen is dat inpassing in het onderwijs gemakkelijker wordt. Wel moet in acht worden genomen dat kennisvragen in de in de tijd veranderen dus de programmering moet voldoende flexibel zijn.

- *Vertaalslag*

Koppeling van de vaak impliciete en latente 'gewone' vragen en de specifieke, 'abstracte' en qua taal ingewikkelde kennisvoorraad. De vertaalslag van ondernemersvragen naar onderzoeksvragen is lastig. Ondernemers formuleren vaak geen strategische kennisvragen. De vragen komen met name van de pioniers. Dat vraagt schaken op twee borden: makelaars moeten een behoorlijke kennis- interesse hebben en tegelijk in de veelomvattender gewone leefwereld kunnen opereren. Dit schakelproces gebeurt maar door weinigen. Of men zit helemaal in de dagelijkse wereld of men heeft gekozen in de gespecialiseerde wereld van de kenners. De opgave is om op te sporen wie de goede 'kennismakelaars' in een gebied? De vertaalslag van ondernemersvragen naar onderzoeksvragen vergt specifieke competenties en een onafhankelijke rol (vrije actor theorie van Wielinga). Er zijn methoden (bijvoorbeeld bij het LEI) om kennisvragen uit de regio te destilleren. Het landelijk Kennisnetwerk kan hier een rol in spelen. Er is een antenne en inspanning nodig bijvoorbeeld ten aanzien van ontwikkeling van methodes om de vraag boven water te halen. Daarnaast is een goede vertaling van de vraag cruciaal evenals het managen van verwachtingen.

- *Rollen en organisatie*

De organisatiestructuur in de regio moet nog vorm krijgen (zoals land-schapshuis, gebiedspoorten en dergelijke). Hoe organiseer je dit professioneel? Hoe organiseer je het RIC? Ook liggen er vragen ten aanzien van de verschillende rollen binnen RIC en plattelandsacademie en hoe dit georganiseerd kan worden. De plattelandsacademie is daar mee bezig. Dit project draagt er aan bij dat bijvoorbeeld de Plattelandsacademie haar rol beter en meer gestructureerd in kan gaan vullen. Een meer algemene vraag bij RIC,

Kennisloket of Werkplaats is hoe je de verschillende taken/rollen invult, afbakent en onderbrengt bij partijen en dus ook financiert. In haar prille bestaan is RIC hier zoekende in, en kan ze veel leren van ervaringen en lessen elders, zoals Kennisloket. Ten aanzien van de RIC zijn er vragen rondom afhankelijkheid van individuele personen, wie neemt bijvoorbeeld de rol van Sandra Bos over als zij stopt. Welke lessen hebben Kees de Heer en Sandra Bos gekeerd en hoe kunnen die worden benut? Kees de Heer vervult meerdere rollen (gebiedscoördinator voor partijen, ontwikkelaar in projecten, kennismakelaar). Is dit wenselijk om dat te blijven doen? En dus - hoe dan wel?

- *Fysieke plek*

Er liggen nog vragen ten aanzien van het eigenaarschap van diverse onderdelen van RIC: het (virtuele) netwerk van deelnemende /dragende partijen, van de fysieke ontmoetingsplaats op Eemlandhoeve en van de 'kennis' faciliteit in RIC (loket, werkplaats, enzovoort). Is dit nu wel duidelijk genoeg, Het RIC is zoekende, wat valt er te leren in dit verband? Wie coördineert RIC en voor wie? Voor Jan Huijgen of voor de dragende partijen? Hoe dit te versterken?

- *Opschaling*

De plattelandsacademie kan niet alle vragen beantwoorden, zoals het nu is ingericht. Door dicht bij de ondernemer te blijven houdt men de schaalgrootte beperkt en hanteerbaar. Een andere insteek is mogelijk, maar dit vraagt om een andere aanpak. Het is niet de taak van de Plattelandsacademie om (regio overstijgende) vragen op te schalen maar de rol van een landelijk kennisnetwerk. Het landelijk kennisnetwerk kan generieke vragen destilleren, dit verbinden met onderzoeksprogrammering en thema's proactief agenderen. Deze rol zit al een beetje in het programma regionale transitie, maar te incidenteel en te weinig structureel. Hoe dit proces van opschaling organiseren?

- *Onderwijs*

Onderwijs structureler aan de regio koppelen, structurele samenwerking met het onderwijs in plaats van losse opdrachten. Binnen opleidingen is geen policy om aan te sluiten bij gebiedsvragen, er is een grote vrijblijvendheid, het hangt op enthousiaste mensen. Docenten en studenten moeten verleid worden. Dat omslagpunt is wel naderend; dankzij een aantal goede ervaringen binnen modules en collega's komen vragen of er nog meer opdrachten zijn.

- *Verwachtingen management*

Hoe match je verwachtingen vanuit gebied en vanuit de opleiding? In ieder geval door duidelijk en eerlijk te zijn over wat wel en niet kan. De stelling

vanuit het onderwijs is: we zijn geen goedkoop adviesbureau. Als men dan nog steeds geïnteresseerd is, is er een basis om verder te praten.

- *Ownership in de regio*

Er is een boegbeeld functie nodig maar anderzijds moet de regio het overnemen, het moet van hen worden. Hoe krijg je de mensen uit de regio, voorbij de vertegenwoordigende partijen, betrokken bij RIC? Kan het hun RIC worden? Is dat nodig? Is het RIC is nu vooral van de Eemlandhoeve en wordt het niet te zeer vereenzelvigd met individuen? Met andere woorden staat beeldvorming betrokkenheid in de weg? Hoe creëer je ownership van het gebied? In de eerste plaats door te voorkomen dat partijen (private of publieke personen, kennisinstellingen) het niet overnemen, zo werd gesuggereerd.

- *RIA*

In het verlengde ligt de discussie over de Regionale Innovatie Agenda: wie is eigenaar, wie doet wat en wie kan dat ondersteunen (gebiedscoördinator/ animator?) Hoe is dat elders georganiseerd en wat kunnen RIC en dragende partijen (zoals SVGV) hiermee?

- *Financiering.*

Hoe het RIC op lange termijn financieren en hoe om te gaan met een mix van publiek-private financiering. Bijvoorbeeld in het Clip 2 project levert het RIC kennis aan, daar gaat vervolgens een commerciële ondernemer mee verder. Ondernemers willen product, overheden willen diensten. Het RIC levert kennis en daar gaat een commerciële ondernemer mee verder. Een mogelijkheid om hier mee om te gaan is de koppeling aan een investeringsfonds aan te koppelen dat daarmee ook direct binding houdt met het commercieel maken van ideeën. Anderzijds is het de vraag of dit het doel moet zijn van een RIC.

- *Noodzaak*

Waarom een RIC? Wat is de noodzaak? Waarom is studenteninzet belangrijk? Heb je wel het juiste schaalniveau? Anderzijds ontstaan er wel verrassende ontmoetingen. Niet alleen de ontmoeting tussen student en ondernemer maar ook de kennisontwikkeling is van waarde, op voorwaarde dat een goede vraagselectie heeft plaatsgevonden.

- *Randvoorwaarden onderwijs*

Wat is er aan randvoorwaarden nodig binnen de school, wat zijn belangrijke competenties. Inzet van docenten op dit terrein op een of andere wijze belonen en vrijere roostering mogelijk maken. Op die manier kan een kantelpunt

worden bereikt. Ook is het van belang om docenten te trainen buiten de box te denken.

- *Continuïteit*

Hoe zorg je voor continuïteit en duurzaamheid, zodat er ook op lange termijn voldoende vraag en aanbod is. In de eerste plaats moet het voor de regio partners een zinvolle activiteit zijn. Van belang is dat het regionale ownership niet overgenomen wordt.

- *Verschillende werelden*

Kennis is verankerd in allerlei instellingen en instituties. Een schoolwereld, een onderzoeksinstelling of een hoogwaardig kennisinstituut heeft zijn eigen 'wereld' van afspraken, tijdsritmen, agenda's. Als een gebied vragen heeft die op niet al te lange termijn beantwoord moeten worden, moet je inbreken op die vaste structuren. Het vraagt flexibele mensen, een open cultuur en de bereidheid om grenzen te overschrijden om koppelingen te maken.

- *Het koppelen van vragen aan partijen*

Kan dat bijvoorbeeld voor publiek gefinancierd O&O (zoals LNV dit doet) via een en dezelfde kennismakelaar voor onderwijs en onderzoek, of kunnen deze taken beter verdeeld worden in verband met uiteenlopende competenties/netwerken? Moet een kennismakelaar om wat vrijer te kunnen opereren voor een aantal samenwerkende kennisinstellingen uit een gebied werken? Moet je dan ook samenwerken met andere gebieden (omdat Eemland te klein als partij is of om ook gebiedsoverstijgende vragen te kunnen stellen)? En moet die kennismakelaar primair in staat zijn om een gebiedsagenda te koppelen aan de (beleid) thema's waarlangs gefinancierd wordt? En wat betekent dat dan voor RIC/PA? Hoe kunnen zij dit regelen en hoe valt een kennismakelaar te financieren? Is hier landelijke (co)financiering mogelijk?

- *Structurele verankering in onderzoek*

Naast het meer structureel betrekken en verankeren van kennisinstellingen (onderwijs, onderzoek en advies) via afspraken tussen Kennisinstellingen en (vertegenwoordigende) gebiedspartijen (zijnde kennisarrangementen), is ook het ook nodig om (publiek gefinancierd) onderwijs, onderzoek en advies van binnenuit te veranderen om dit mogelijk te maken. Is dit ook een opgave? En voor wie? Hoe krijgt RIC kennisinstellingen uit de regio meer structureel betrokken? Met welke Kennisinstellingen en wat voor afspraken zijn nodig?

Rode draden

- Ondernemer versus onderwijs : twee aparte werelden.
- Financiering.
- Nut en noodzaak.
- Boegbeeld versus ownership.
- Vertalen van kennisvragen.
- Rollen en organisatie.
- Inbedding in school en opleiding.
- Aansluiting bij kennisinstellingen en verankering in onderzoek.

Discussie tijdens het werkbezoek

Maak onderscheid tussen de individuele en georganiseerde ondernemer. Er spelen vragen op ondernemers en op bestuurlijk niveau. Dit onderscheiden maar wel verbinden.

Vragen in de regio (van onder op) moeten worden gekoppeld aan vraagstellingen van overheden. Overheden detacheren in feite thema's. Het RIC moet een desoriëntatie hebben die gekoppeld is aan budgetten. Een gebiedsmakelaar van het landelijk kennisnetwerk kan regionale vragen koppelen aan beleidsthema's en onderzoeksprogrammering. Het RIC heeft in feite 2 sporen: het autonome spoor van vragen aan het onderwijs en daarnaast een plus door koppeling aan overheidsdoelen en -thema's. Het is overigens ook interessant voor LNV dat kennis en signalen uit de regio terug worden gekoppeld naar beleid.

Wat betreft de kennisvragen is een buffercapaciteit nodig, daarvoor is samenwerking tussen kennisinstellingen nodig. Wanneer er voldoende massa ontstaat en op grote zaal contracten worden afgesloten dan wordt het geagendeerd binnen GKC, schoolbesturen en dergelijke en ontstaat er een noodzaak. Nu blijft het te veel ad hoc. Het landelijk kennisnetwerk kan een agenda op langere termijn formuleren.

Ten aanzien van financiering en arbeidskracht is het de vraag of het RIC mensen in dienst moet nemen of beter kan worden gewerkt met het detacheren van mensen. Bij het kennisloket in Brabant financieren kennisinstellingen menskracht. Bij organisaties als Telos en het plattelandshuis in de Achterhoek wordt gewerkt met detachering.

Betekenis voor het Kennisnetwerk veelzijdig platteland

Onder het kopje puzzels zijn al een aantal punten aangegeven. Algemene gedachte/opzet achter een KN is dat er sprake is van versnippering, een gebrek aan kenniscirculatie en een gebrekkige koppeling tussen 'kennis' en vraagstukken in praktijk.

Een Kennisnetwerk Veelzijdig Platteland poogt netwerken te verbinden, kennisstromen kort te sluiten en de kennisverspreiding, -uitwisseling en -benutting te bevorderen ten behoeve van regiotransitie gericht op een veelzijdig platteland en beleid.

Het Kennisnetwerk Veelzijdig Platteland beoogt de processen in de regio en over de regio heen landelijk te ondersteunen via drie lijnen:

- inhoudelijke en procesmatige (werkvormen, aanpakken, methoden, training, enzovoort);
- ondersteuning, uitwisseling/ontmoetingen (interactie);
- verdieping (vraagarticulatie ten behoeve van onderzoek).

Overige observaties naar aanleiding van het werkbezoek

- Zoals al aangegeven in de inleiding: kennis maken is een specifieke act tussen *mensen*. De menselijke factor is zeer belangrijk. Het zijn mensen die met elkaar de kennis in een gebied maken. Kennis maken betekent het bijeenbrengen van mensen uit verschillende werelden bij elkaar die theorieën, praktijksituaties, scenario's, ontwerpen en dergelijke kunnen uitwisselen. Hoe sterker een gebied het lukt om deze creatieve flow aan te boren, hoe meer dit gebied zich kan ontwikkelen en er een lerende regio kan ontstaan.
- Naar aanleiding van het werkbezoek kwamen er opmerkingen of we nog meer gestructureerd en verdiepend vragen zouden kunnen stellen. Vragen bijvoorbeeld over kennisdoorstroming, doelgroepen, typen kennis, de bijdrage aan regionale transitie en de relatie met het wetenschappelijk onderzoek. Ook werd gesuggereerd om te werken met de vier kritiek succesfactoren van Eiff: visie, cultuur, competenties en ondersteuning.

Bijlage 2

Verslag werkbezoek Werkplaats Veenkoloniën

Annerveenschekanaal, 6 oktober 2008

Verslag: Marieke Koot

Aanwezig

Dirk Roep (Wageningen UR-RS), Wim de Hoop (LEI Wageningen UR), Ajra Span (LNV-DK), Rob Jan Maat (Netwerk Platteland-de Lynx), Lineke Rippen (RT, werkplaats veenkoloniën), Willem Foorthuis (programmaleider RT - lector Van Hall Larenstein), Rianne Vos (Werkplaats), Jeroen Vis (LNV-DP), Rene van Schie (LNV-DK), Jan Huijgen (RIC Eemland, EEC), Jifke Sol (Wageningen URECS, projectleider WP Zeeland, betrokken CE Westerkwartier), Sandra Bos (LEI Wageningen UR, RIC Eemland), Ina Horlings (Telos, gebiedsprojecten, bezieling platteland), Marieke Koot (Netwerk Platteland, ETC - CE), Eelke Wielinga (LEI Wageningen UR), Gerrie Koopman (Van Hall Larenstein), Leontien Kompier (Programmanager Projectbureau Agenda voor de Veenkoloniën), Peter van der Veen (gemeente Aa en Hunze), enkele studenten van de STOAS-opleiding en Van Hall Larenstein.

Introductie

Dirk Roep opent de bijeenkomst en legt het doel van dit werkbezoek uit.

Toelichting Rianne Vos, Werkplaatsconcept

In de projecten van de werkplaats werken verschillende sectoren/disciplines samen om een integrale benadering te bewerkstelligen. Veel groepen mensen en organisaties zijn vertegenwoordigd in de projecten. Alle actoren zijn lerend, brengen informatie/kennis in, en moeten (=vooral experts!) ook bereid zijn om binnen de methodiek te werken en deze te optimaliseren. Er wordt nooit op dezelfde manier een project uitgevoerd. Centrale thema is regionale transitie → ruimtelijke gevolgen, economische gevolgen, sociale en demografisch beleid, regionale allianties, regionale en lokale uitwerking.

Het draait om samenwerking (de '5 O's'): Overheid, Ondernemers, Onderzoek, Onderwijs en Omgeving (inclusief burgers).

Projectontwikkeling kost veel tijd, vooral de losse projecten. Dus continuïteit was nodig. → Momenteel wordt een pilotproject uitgevoerd met de Agenda voor de Veenkoloniën (www.veenkolonien.nl) om tot een meerjarige geprogrammeerde samenwerking tussen de regio en kennisinstellingen te komen. Projectplan omvat 3 ontwikkelingstrajecten:

- Businessplan Werkplaats Veenkoloniën;
- Regiocontract Veenkoloniën (ondertekening op 11 december 2008) en het ontwikkelen van een Kennisagenda Veenkoloniën inclusief projecten;
- ICT omgeving Werkplaats (website- en communityportal).

Toelichting Willem Foorthuis

De werkplaats is ontstaan door verschillende enthousiaste mensen, docenten en bestuurders (500 studenten na 2 jaar) en 40-50 projecten tot nu toe. Er was meer structuur nodig dit werd geboden door de Veenkoloniën. De regio vormt een nieuwe werklaag. Er werd een leeromgeving gecreëerd door de werkplaats → op zoek naar innovatie. De werkplaats wil invloed hebben op de agenda van de Veenkoloniën en dat wil de regio ook. Van burgers, naar waterschap, van scholen naar gemeenten. Er wordt nu gezocht naar een nieuwe vorm om meer continuïteit te bieden en een werkvorm waar alle partijen zich thuis in voelen.

Er wordt op dit moment gewerkt aan een meerjarige geprogrammeerde samenwerking tussen de regio en vijf kennisinstellingen + Min LNV geformaliseerd in een *Regiocontract*. Onderlegger hiervoor is - naast het businessplan - de in ontwikkeling zijnde *Kennisagenda Veenkoloniën*. Uitgangspunt voor de op te stellen kennisagenda is de regionale innovatie agenda (Gebiedsprogramma Veenkoloniën 2008-2012).

De Veenkoloniën is eigenlijk een landschap, maar vormt nu ook een regio met een bestuurlijke samenwerking tussen twee provincies, negen Groningse en Drentse gemeenten en twee waterschappen (Agenda voor de Veenkoloniën) en heeft een eigen identiteit.

De meerjarige samenwerking legt de basis voor een bundeling van publieke en private geldstromen en het verbinden van de regionale ontwikkelingsagenda aan de onderwijs- en onderzoeksagenda's (kennisagenda). Zo wordt invulling gegeven aan een geschakelde, geprogrammeerde aanpak en ontstaat een gedeelde vernieuwingsverantwoordelijkheid.

Vragen en discussie over opzet Werkplaats Veenkoloniën

Structuur en continuïteit

Er is een langetermijnplanning nodig (meerjarige geformaliseerde samenwerking) om ook te kunnen garanderen dat er projecten komen en dat er studenten ingezet kunnen worden. Er moeten deals gesloten worden met scholen om het programma uit te voeren. Dus scholen (aanbod) en het programma/regionale innovatiebehoefte (vragen) moeten op elkaar worden aangesloten.

Peter van der Veen (gemeente Aa en Hunze)

Werkplaatsconcept is meerdere keren toegepast en het bleek dat de methodiek goed werkte. Dit gebeurde op ad hoc basis en er was behoefte aan continuïteit. De vragen zijn te smal te gering, er was ook verbreding nodig (bijvoorbeeld ook naar planning van het onderwijs). Geld en planning vanuit de gemeente liepen niet parallel met het onderwijs.

Strategie/visie binnen de gemeente is bepaald. Maar de realisatie blijkt complexer en dan loopt een gemeente al snel tegen de grenzen aan. De studenten en onderwijs zijn hiervoor van nut om in te zetten op bepaalde onderwerpen. Waar de gemeente zelf niet aan toe zou komen, kan nu worden uitgevoerd door studenten/onderwijs. In het stramien onderzoek, analyse, nieuwe concepten.

- Als de kennis er is, moet deze ook toegankelijk worden en worden gebruikt en worden verbonden met andere kennis/initiatieven.
- Verschil studenten/onderwijs en de algemenere bureaus: er is geen kwaliteitsverschil. Het verschil zit in het proces (moet je ook het belang van willen zien) en in de oplossingsrichtingen (verrassender). Studenten zorgen voor meer creativiteit.
- De werkplaats verwacht ook dat de gemeente de resultaten niet in een lade leggen. Dus gemeenten worden ook uitgedaagd.
- Nu is het zaak om andere gemeenten mee te krijgen. In de processen binnen de gemeente moet de werkplaats gedachte worden meegenomen. Dit duurt een tijd voordat dit ingebakken is in een gemeente.

Leontien Kompier (Programmamanager Projectbureau Agenda voor de Veenkoloniën)

Toegevoegde waarde zit in de samenwerking van de '5 O's'. Het is een prestatie om deze op een goede manier te combineren. En verschillende mensen in te zetten in de projecten. Als er goede samenhang is kan er veel van elkaar geleerd worden.

Het realiseren van veel energie voor relatief weinig geld.

Met enthousiasme organiseer je enthousiasme. En dat heb je nodig om zaken tot een succes te brengen.

Er kan meer draagvlak worden gecreëerd door ondernemers bij planvorming te betrekken. In de werkplaats zijn deze dus ook betrokken en dit zorgt voor meer draagvlak en ownership.

Van wie is de gebiedsagenda Veenkoloniën?

Netwerk van: burgers en bewoners, kamer van koophandel, gemeenten, bestuur, ondernemers, MKB, provincie, de '5 O's' → betrokken bij de totstandkoming van de agenda.

Doelgroep werkplaats

De werkplaats is een leeromgeving van alle actoren die meewerken. En bovenal de betrokken uit het gebied.

Het project DAIP (eerste project): met verschillende opleidingen/studenten gewerkt (PLV studenten belevingsonderzoek), tuin en landschapsarchitectuur (werkateliers). Heeft tot goede resultaten geleid binnen de gemeente. Input nieuwe bestemmingsplannen en andere plannen binnen de gemeente. En daar kwamen ook weer nieuwe onderzoeksvragen uit voort. Dit heeft geleid tot concrete plannen (van het 1 komt het ander).

De actoren in de werkplaats hebben verschillende rollen en die rollen kunnen ook wisselen.

De regionale agenda

Werkplaats: uitvoeringsorganisatie van de agenda ten aanzien van de kennisvragen. Het is nog een verkenning op zoek naar projecten die meewerken naar het einddoel → de transitie. Er worden projecten gebouwd binnen de 7 thema's van de Gebiedsprogramma Veenkoloniën. Een geschakelde en geprogrammeerde insteek. Welke ruimte is nodig? Hoe wordt het gefinancierd?

Kracht koppelen van kennis aan ondernemers en overheden.

Hoe houd je vertrouwen dat de werkplaats blijft werken?

Er zitten dilemma's om de verbondenheid tussen de regio en onderwijs te houden en eventueel te kunnen aanpassen. De vragen moeten goed aanpassen bij het onderwijs.

Het gaat niet alleen om regio transitie maar ook om onderwijs transitie. Hoe kan je synchroniseren? Ruimte nodig om nieuwe dingen te doen van beide kanten.

Hoe kan het programma onafhankelijk worden?

Wat is de dagelijkse opgave in het gebied? Agrarische transformatie → kennis cluster creëren in de regio (vernieuwend innovatief)

Verbondenheid met andere gebieden

Hoe zit het met de verbinding met andere initiatieven in het land?

Hoe kan je ook landelijk leren in je regio. Dus niet alleen de kennis vanuit de regio.

Direct contact met de mensen van andere programma's van de Groene Kennis Coöperatie.

- Beheerder kennisarrangement/agendamanager per KA die de verbindingen leggen met het landelijke.
- Koppeling kennis agenda LNV.
- Waar liggen interessante vragen vanuit het gebied die op landelijk niveau gesteld kunnen worden. Gebiedsprogramma's koppelen aan onderwijs programma's en onderzoek.
- Hoe organiseer je deze verbondenheid?
- Hoe kom je tot een kennis agenda?

Transitie

Word je bewust van wat je zelf kunt als bewoner. Welke rol kun je spelen (ervaringsdeskundige)?

En kan dit en mag dit? → Dat ligt bij de overheden.

Je wilt leren wat er op dat onderste niveau speelt. Werkplaats zorgt voor inspiratie.

Er is een 'probleem' met de ondernemers in het gebied → te veel afhankelijk van Europa.

Hoe kun je het economische draagvlak van het gebied versterken? Hoe en waar?

Hoe zet je de dromers en de doeners in? Welke krachten breng je bij elkaar?

Wie is de eigenaar van de vraag en hoe werkt dit door?

De agendathema's (7x) zijn vertrekpunt voor het opstellen van de Kennisagenda Veenkoloniën en het bouwen van projecten die de komende jaren samen met onderwijs/onderzoek/gebiedsactoren worden uitgevoerd. In welke zoekrichting is er belangstelling vanuit onderzoek (+ mogelijkheden) om daarop te kunnen participeren? Daar wordt nu aan gewerkt.

De vraag komt van bottom-up. En wordt gekoppeld aan een minor in de onderwijssituatie. (capaciteit + commitment) dan de vraag hoe gaan we hier concreet invulling aan geven.

De Agenda Veenkoloniën zet de thema's om naar activiteiten.

Nu dus alleen agenda's koppelen. Bestuurlijk commitment + capaciteit onderwijs/onderzoek. Basis is ruimte om zaken te ontwikkelen.

Er werd gemerkt dat er een kennis- en onderwijsmoeheid was bij mensen door telkens afzonderlijke projecten. Met een regiocontract (bestuurlijke commitment) en kennisagenda realiseert men continuïteit, en onderwijs-/onderzoeks-capaciteit. Dus er is vertrouwen om in eigen processen en structuren te investeren (bijvoorbeeld onderwijsvernieuwing).

Wat heb je nodig om de werkplaats te laten werken?

Het is voor een deel vertrouwen (uit eerdere ervaring), we willen hetzelfde en laten we het gewoon gaan doen samen ('learning-by-doing'). Er zijn directe lijnen naar onderwijs, ondernemers, veehouders, onderzoek.

Nodig: Flexibiliteit, schakelen, goed weten waar je zit, lijntjes kort mogelijk houden, elkaar aanspreken op waar het niet goed gaat. Afspraken gemaakt → dit zijn de handvaten waar met elkaar naar gewerkt wordt (11 december is een harde datum waarop het regiocontract getekend wordt).

Vertrouwen van 1 persoon (Rianne) bij de verschillende partners.

Wat kan het onderwijs?

De scholen doen heel veel in de regio. Welke functies kun je vervullen?

Specifieke personen die onderzoeken wat de onderwijsinstellingen kunnen en waar de aansluiting in het onderwijsprogramma is te vinden; iemand met een spilfunctie die de koppeling kan maken naar de vragen en het onderwijs. Dit is iemand die de instelling kent, collega's kent. Waar liggen de mogelijkheden en waar liggen de vragen. Dit was een moeilijke stap om te maken, maar er is nu voor gezorgd dat dit voor elkaar is gekomen.

Gaat het hier om de functie of de persoon?

Het kan niet gescheiden worden. Het ligt aan vertrouwen, kennis van mensen, je moet de kennisstelling kennen. Je moet er een speciale houding voor hebben als persoon. Wat is dit precies? Dit is niet te vatten in een nieuwe functie binnen een school. Want je moet onderdeel zijn van de instelling. Dit kan een docent zijn of een directeur.

Je moet wel de ruimte krijgen om dit te mogen doen als spilfunctionaris en een bestuurlijk mandaat hebben om de verbanden te leggen. En je moet de ver-

binding kunnen vinden met de werkplaats. Je hebt als docent een sterker verhaal bij je bestuur als je weet wat er mogelijk is aan beide kanten.

De opdrachten voor de studenten moeten worden gekwalificeerd binnen het onderwijs.

Op welke wijze organiseer je je als school? Je moet die transitie faciliteren binnen de instelling. Deze ervaring moet worden opgebouwd. Het is een cultuuromslag binnen het onderwijs. Alle actoren moeten elkaars stappen volgen en elkaar op de hoogte houden.

Wat heeft de Werkplaats nodig van een KNVP?

- Stimuleren van uitwisseling en van elkaar te leren in Nederland. Leren van andere regio's. Wat heb je geleerd en ga dit delen.
- Rianne: Kan het netwerk zelf aangeven wat ze voor ons kan betekenen?
- Want als je weet wat het aanbod is, dan hadden we het al aangevraagd.
- We willen reflecteren, bijvoorbeeld over hoe praktische zaken op te lossen.
- Netwerk en co-financieringsmogelijkheden die kennisinstellingen overstijgend zijn bijvoorbeeld:
  - A. 1e fase: realisatie samenwerkingsstructuur regio >< kennisinstellingen in de werkplaats (alliantievorming regionale partners/kennisinstellingen; ontwikkeling kennisagenda);
  - B. cofinanciering van kennisagendabeheerder/kennismakelaar; enzovoort.
- Hoe kun je in het gebied de dynamiek versterken met behoud van de kwaliteiten:
  - op niveau ondernemerschap;
  - gebiedskwaliteiten;
  - marktgeoriënteerd (bestuurskracht).
- Verbinden meerdere gebieden en hoe kan het gebied hier op inspelen (bijvoorbeeld Werkplaats erg bestuurlijke aanvliegroute in vergelijking met Brabant).
- Het netwerk kan spiegelen.
- Het netwerk kan verdiepen.
- Het netwerk kan het bredere kader trekken.
- Rol in het verwerken in curriculum/vernieuwde onderzoeksvragen.
- Hoe kan het netwerk de regio verder helpen? Niet alleen door vergelijken.
- Met werkplaats → Professionalisering van het gebied (kennis en aanpak).
- Netwerken inzichtelijk maken:
  - hoe ontstaat een agenda en wie hebben contact met elkaar?;
  - wat zijn algemene patronen?;

- Kwaliteitslag is nodig.
- Op verschillende niveaus uitwisselen.
- Inhoudelijk professionalisering (in relatie naar andere gebieden).
- Is er de ambitie van de gebieden om bij te dragen aan andere regio's?
  - Ja, maar er moet wel een duidelijke rolverdeling zijn (Willem kan landelijk, Rianne regionaal).
- ICT-omgeving faciliteren (ontwikkelen kennisbank, met regionale inbedding).
- Verbindingen leggen tussen de scholen via de lectoraten.
- Niet alles is overplaatsbaar naar elk gebied, vanwege andere uitgangssituatie, en streekcultuur.

Laatste reactie van de gebiedsgasten

- STOAS-opleiding is ook geïnteresseerd om op deze manier te gaan werken.
- We missen de rol van de studenten. STOAS is op zoek naar de vorm dat de student de werkplaats is.
- Wat is de meerwaarde van de student om op deze manier te werken.
- Reactie student: Je werkt in een projectgroep; verschillende disciplines; je hebt te maken met bewoners; je nodigt experts uit; je wordt er heel zelfstandig van; het is jouw project; veel verantwoordelijkheid; contacten met de actoren uit het werkveld.

Afsluiting

Bijlage 3

Verslag werkbezoek Countryside Exchange Westerkwartier

7 oktober 2008

Verslag: Sandra Bos

Aanwezigen

Dirk Roep (Wageningen UR-RS), Petra Derkzen (Wageningen UR-RS, betrokken bij CE), Wim de Hoop (LEI Wageningen UR), Bram Streefland (LNV-DRZ Noord), Ajra Span (LNV-DK), Rob Janmaat (Netwerk Platteland-de Lynx), Lineke Rippen (RT, werkplaats veenkoloniën), Willem Foorthuis (programmaleider RT - lector Van Hall Larenstein), Jeroen Vis (LNV-DP), Rene van Schie (LNV-DK), Frans Traa (streekinitiatief Westerkwartier), Jan Huijgen (RIC Eemland, EEC), Frank Blok (deelnemer CE Westerkwartier), Irene van Dorp (provincie Groningen, organisatie CE), Jelleke de Nooy (introductie CE), Jifke Sol (Wageningen UR-ECS, projectleider WP Zeeland, projectleider CE Westerkwartier), Bert Sennema (CE Vechtdal), Sandra Bos (LEI Wageningen UR, RIC Eemland), Ina Horlings (Telos, gebiedsprojecten, bezieling platteland), Marieke Koot (Netwerk Platteland, ETC-CE), Eelke Wielinga (LEI Wageningen UR, actieonderzoeker, netwerken).

B3.1 Inleiding Dirk Roep

Regiobezoek Countryside Exchange is het 3e werkbezoek in een rij. Deze bijeenkomst is in het kader van de ervaringen en lessen van Countryside Exchange Westerkwartier en Vechtdal.

Doel van de werkbezoeken is het verzamelen van bouwstenen voor het KNVP in wording. Aanleiding van het KNVP: Kennis is vrij versnipperd onder andere door sectorale benadering. Hierdoor zijn kennisinstellingen meer losgekoppeld van de regio. Onderzoek is losgeraakt van maatschappelijke vraagstukken. Vraag is hoe kun je kennis/onderzoek verbinden aan regio's. Om dit structureel te doen moet je afspraken maken met actoren in het gebied Kennisarrangement.

Kennisarrangement Countryside Exchange is ook gericht op afspraken maken in het gebied. Wat is het gevolg van CE Westerkwartier en hoe is geleerd van ervaringen Vechtdal? Hoe maak je mensen enthousiast en hoe geef je hieraan een vervolg. Wat zijn de ervaringen? Wat betekent dat voor het betrekken van kennis in het gebied. Wat hebben mensen uit Westerkwartier hier aan. Centraal bij dit werkbezoek staat het bespreken hoe we een vervolgtraject in kunnen gaan; zowel voor de regio Westerkwartier naar aanleiding van hun ervaringen met CE. Maar ook een vervolgtraject voor KNVP. De oogst van de twee voorgaande werkbezoeken zijn *4 belangrijke speerpunten voor een KNVP*:

- hoe kan het KNVP gebiedsprocessen ondersteunen;
- wat kunnen regio's van elkaar leren;
- bovenregionale vraagstukken uitzetten;
- ondersteuning proces.

B3.2 Introductie CE - Marieke Koot

(Zie infosheet CE & powerpoint Marieke Koot)

Samenvatting: CE is een methode uit US/UK, in 2003 in Nederland geïntroduceerd door LNV en Netwerk Platteland in Noord-Beveland. Er zijn inmiddels ervaringen van Vechtdal en Westerkwartier. De methode is gericht op het geven van impuls in een gebied, het geeft een onafhankelijke blik door buitenstanders op een gebiedssituatie en het is een leertraject voor buitenlandse experts. Om CE toe te passen is urgentie nodig: een vraag uit het gebied waar het gebied niet een direct antwoord op heeft. ETC is bij CE betrokken voor procesbegeleiding samen met andere partners.

Buitenlanders worden betrokken voor advisering om antwoord te geven op de gebiedsvraag. In samenwerking met lokaal organisatie comité (LOC) wordt een programma voor het uitwisselingsbezoek gemaakt met het gebied. Dit proces start al 9 maanden vooraf aan het buitenlandsbezoek. De climax is de week met

experts - aanbevelingen en rapportage en na 2 maanden wordt een oogstbijeenkomst georganiseerd ter verankering van de ideeën. De week wordt gesponsord door regio zelf.

CE is een bottom-up proces. Het LOC maakt zelf een programma waardoor de buitenlanders zoveel mogelijk leren over het gebied. Experts fungeren als spiegel. Ervaringen tot nu toe zijn positief: 'het wordt als heel leuk ervaren door

gebied!' Het is geen nieuw instituut, maar sluit aan bij wat al is in gebied en werkt verbindend/katalysator.

Unieke punten CE: onderling vertrouwen en zelfvertrouwen ontwikkelen/stimuleren, elkaar leren kennen, de buitenlandse blik, stimuleert zelforganisatie.

Investerings: Gebied: investeert veel tijd en sponsoring week. Locale overheid - investeert in de professionele begeleiding. Experts - betalen eigen tijdinvestering.

CE is *niet geschikt* voor alle gebieden: urgentie is nodig! + een complexe gebiedsvraag. Duidelijk afgebakend gebied (zowel geografisch als sociaal). En er moeten genoeg mensen/enthousiaste groep zijn die CE willen gaan trekken in het gebied.

Selectie gebieden: Via call for proposal: gebieden kunnen zich opgeven (Noord-Beveland, Vechtdal). Westerkwartier via contacten binnen ETC.

Waar komen experts vandaan: Via netwerken ETC; leader coördinatoren, regio New York (via Glynwood Center), milieu adviesbureau. In Westerkwartier: kwamen experts uit bestaand internationaal netwerk waar het Westerkwartier zelf deelnemer van is (zie rapport).

Gebiedsvraag WK: 'Welke randvoorwaarden/kansen/bedreigen voor integrale gebiedsontwikkeling zijn er in het Westerkwartier aanwezig? En hoe kunnen randvoorwaarden worden gecreëerd en kansen benut worden?

Subvragen waren:

- Hoe kunnen boeren een economisch gezond bedrijf combineren met behoud van het landschap?
- Hoe houden of ontwikkelen de dorpen de bedrijvigheid in hun dorp, met behoud van het dorpskarakter, sociale samenhang en eigen identiteit?
- Hoe kan het Westerkwartier zichzelf op de kaart zetten?
- Hoe kunnen regels en kaders dynamisch gemaakt worden zodat er ruimte ontstaat voor duurzame ontwikkeling in het gebied?

B3.3 Plenaire bespreking van hoofdvragen uit discussiegroepen

Vragen:

1. Frans Traa: Het gebied heeft veel energie en ideeën gekregen door CE. Dinsdagavond 7 oktober is er een bijeenkomst in de streek om betrokkenheid van partijen/partners bij thema's te zoeken (2e Plattelandscafé/Oogst-bijeenkomst). Hoe zorgen we ervoor dat we deze energie vast blijft houden? Hoe houd je het vuur brandend? Hoe ondersteun je na mobilisatie proces?
2. Petra Derksen: Hoe worden initiatieven zichtbaar op landelijk niveau? Hoe vind je schakel hier tussen. Hoe komt verbinding tot stand tussen CE en landelijke agenda?
3. Arja Span: CE geeft impuls aan nieuwe verhoudingen/verbindingen. Kun je dit moment vasthouden door regionale kennisinstellingen te verbinden aan dit proces? Hoe kun continuïteit neerleggen bij regionale kennisinstellingen. Wat is de rol van kennis?
4. Hoe kunnen we uit bestaande kennisnetwerk in Nederland experts betrekken? Expertpool/intervisiegroep/CoP? (in plaats van buitenlandse experts)
5. Wat zijn de verhoudingen tussen experts en belangengroepen?
6. Waar is het KNVP naar op zoek? Bert Senema vraagt of het gaat om de rol van kennis over CE of over gebiedsontwikkeling? Dirk: KNVP is vooral geïnteresseerd in hoe we kennis kunnen betrekken bij gebiedsontwikkeling. Dat staat centraal. CE is methode waarmee je tot gebiedsagenda kunt komen welke je kunt gebruiken om tot afspraken kunt komen.

B3.4 Discussie

Hoe houd je het vuur brandend?

Wat moet er gebeuren in de regio (agenderen)? Hoe kunnen we concreet ondersteunen (afspraken maken)?

Je hebt aantal mensen nodig die deze rol gaat vervullen. Door gebruik van CE is de boodschappenlijst (de thema's) bekend. Vraag is, wie gaat er mee aan de slag. Wie zorgt dat het vuur blijft branden? Dit zou een rol voor kennisinstellingen kunnen zijn.

Reactie Frank Blok: *De energie zit bij de WSI* (bottum up groep van betrokken boeren, burgers, buitenlui). Er zit local leadership in WSI: het zijn mensen die beroepsmatig leiders zijn en liefde voor de streek hebben.

Waardoor blijft de WSI aan de gang?

Wat is nodig: Structurele resultaten: niet alleen kleine/losse projecten draaien, maar structureel aan vraagstukken werken. 'Hier hebben we ladder voor nodig.' Hoe deze ladder eruit ziet, weet het WSI nog niet.

Rene van Schie: Deze onderstroom uit de regio moet verbonden worden aan een bestuurlijke bovenstroom. Deze structuur is er nog niet.

Via gemeentebestuur zijn al wat commitments gedaan naar aanleiding van de thema's die uit CE zijn voortgekomen (regioloket, recreatieaanjager). Het lontje brandde al voor CE, maar door CE is dit aangewakkerd. Het is met een informeel netwerk begonnen (WSI). Provincie is er bij betrokken geraakt (Irene van Dorp heeft als student met WSI gewerkt). Hierdoor is binnen de provincie ruimte ontstaan/betrokkenheid gecreëerd.

Dus het is belangrijk dat gebiedspartijen (locale overheden) en kennispartijen betrokken raken.

Hoe kan betrokkenheid structureel gemaakt worden?

Zitten de partijen al aan tafel en zijn er partijen die dit kunnen gaan dragen?

Wat is de situatie nu? Frans Traa: Er is verbinding met Van Hall Larenstein en Wageningen UR en regionale kennisinstellingen. Op projectniveau lukt het al goed om activiteiten op te pakken. Maar van project naar project is niet duurzaam. Dus op projectniveau is de verbinding met onderwijs er, maar hoe lang blijft die vlam nog branden? Er wordt nu veel eigen energie ingestoken door WSI. Er is ruimte nodig om dit structureel te maken. Eelke: Kan deze ruimte kan gecreëerd worden?

Dirk: Hiervoor is een arrangeur nodig. Iemand die de vrijheid heeft om structurele samenwerking met kennisinstellingen te gaan trekken.

Irene Blok: Door CE gaat er een nieuwe wereld open. De neuzen van de betrokken partijen staan de goede kant op. Er is nu ook een LAG. Er is tijd nodig om dit verder uit te werken.

Van thema's op weg naar een meerjarenplan

Rene van Schie: Hoe kan dit proces ondersteunt worden? Wat doe je op weg naar meerjarenprogramma en wat voer je uit binnen dat meerjarenprogramma? Hoe kunnen we partijen als Van Hall betrekken?

Frank: In WSI zitten al heel veel vertegenwoordigers (LTO, Staatsbosbeheer). Dus de partijen zijn aanwezig. Vraag is hoe dit vervolgens verankerd wordt bij de achterbannen van deze regiopartijen. Een betrokken vertegenwoordiger binnen de regio is nog geen garantie dat zijn eigen achterban ook meewil.

Kracht van WSI

Petra Derksen: De kracht van WSI is ook zwakte van WSI. Het is een netwerk wat vrijblijvend opereert. Hoe kan een KNVP i/o de kracht van WSI ondersteunen?

Jan Huijgen: Kan een betrokken persoon als Frans ondersteund worden? Bijvoorbeeld 1 dag per week? Dit zou goed voor het proces zijn.

Rol van kennis/onderzoek

Rob Janmaat vraagt zich af of er een relatie met onderzoek of onderwijs nodig om de kracht van WSI te ondersteunen? Vanuit Netwerk Platteland wordt naar verschillende thema's in een gebied gekeken om vervolgens het gebiedsproces te ondersteunen, onder andere door ervaringen te delen vanuit andere gebieden. Dit is een coördinerende rol die NP kan vervullen. Zo is van ervaringen uit Vechtdal geleerd dat een (informeel) netwerk belangrijk is om (bestuurlijke) draagvlak te creëren en resultaten uit CE op te pakken.

Netwerk Platteland kan een belangrijke rol spelen bij de agendavorming van gebieden door middel van Countryside Exchange. Uit de werkbezoeken blijkt dat agendavorming een van de aandachtspunten is waarbij gebieden behoefte hebben aan ondersteuning en waar een KNVP een rol in kan vervullen. Dus niet alleen focussen op de verbinding met kennis en onderzoek bij gebiedsprocessen. Marieke Koot: De rol van kennis in gebiedsprocessen hoeft niet alleen de verbinding met kennisinstellingen zijn, het kunnen ook (een pool van) experts (vanuit CE dus) zijn die een kennisrol vervullen.

Dus een rol van KNVP kan het stimuleren van praktijkuitwisselingen zijn.

Reactie Rob Janmaat:

Rob betoogd dat we niet moeten verwachten dat alle gevraagde kennis bij onderwijs en onderzoek kan worden gevonden, terwijl hier tijdens de discussie de nadruk op lag: 'als de koppeling tussen een kennisagenda en onderwijs en onderzoek zou worden gelegd, komt alles goed'. Volgens Rob is er meer onder de zon, bij het Netwerk Platteland richten we ons op ervarings- en praktijkkennis. Er is veel kennis in (andere) regio's die benut kan worden, als je deze goed ontsluit kun je verder komen met de antwoorden op een kennisagenda. Dit betekent niet dat kennis uit onderwijs en onderzoek niet relevant is. Dit punt werd door Jelleke de Nooij ondersteund en komt in het verslag niet duidelijk genoeg terug.

Reactie Dirk Roep:

Het is goed dat dit punt rond praktijk en ervaringskennis zoals door Rob (opnieuw) ingebracht erin komt, om eventueel het beeld dat bij derden ontstaat dat het binnen een KNVP alleen maar zou gaan om O&O te corrigeren. Maar dan wel met mijn opmerking dat binnen een KNVP juist oog en aandacht is voor het ontsluiten van verschillende soorten kennis (door kortsluiten van kennisstromen). Bij regionale KA gaat het om meer structureel betrekken van KI bij gebiedsontwikkeling (actoren en processen), en juist een verankering in gebiedsprocessen moet de koppeling tussen praktijk en onderzoek mogelijk maken en daarmee ook praktijkkennis (helpen) ontsluiten en dat kan ook door horizontale uitwisseling (kennis delen en leren van elkaar) in en tussen gebieden, waar Netwerk Platteland bij betrokken is (praktijknetwerken). Daarom zit NP er ook bij.

Dat weten wij, zo mag ik aannemen, maar derden kan dat ontgaan doordat discussie nu vooral ging over onderwijs en onderzoek, maar je kunt niet alles tegelijk. Vandaar dat goed is dat Rob dit weer even op de kaart zet.

Primair gaat het om duurzame gebiedsontwikkeling en daarmee actoren en processen die daar een rol in spelen: hoe je dat kan procesmatig (aanpakken, methode, enzovoort) en inhoudelijk ondersteunen, leren van elkaar en kennis maken kan bevorderen door uitwisseling in, tussen en over regio's heen en hoe je zorg kan dragen voor een verdieping van vraagstukken (O&O - kennisagenda) en reflectie van (proces van) gebiedsontwikkeling. KA zijn een manier die interactie tussen praktijk en O&O juist structureel te koppelen.

Wat zijn de concrete vragen in de discussie

Rene van Schie: We moeten veel nauwkeuriger worden in onze vragen. Om met een KNVP te kunnen ondersteunen, moeten we weten wat de concrete vragen zijn in gebieden. Wil je tot serieuze plannen komen, dan moet je ook data uit gebieden hebben.

- Dus wat hebben we nodig om tot een meerjarenplan te komen/agenderen?
- En je hebt een fase nodig om contracten te leggen.
- Dit moet je in de regio voorbereiden. Dus verlovingstijd in regio is nodig om afspraken te verkennen in de regio.

Er zijn 3 type kennis nodig

In het Westerkwartier zit men momenteel in een verkennende fase. Dit kan gezien worden als een beleidsvoorbereidend programma.

Er zijn daarvoor verschillende soorten kennis nodig om in deze fase te ondersteunen welke niet alleen van kennisinstellingen komt. Jelleke de Nooij beschrijft 3 type kennissoorten:

- kennis over de methode: hierover is een enorm kennispakket beschikbaar waarvan gebruik gemaakt kan worden;
- kennis over gebiedsontwikkeling;
- bestuurlijke kennis.

Er moet niet de indruk gewekt worden dat alleen gebieden kennisinstellingen nodig hebben. Het is voor kennisinstellingen ook belangrijk om deel te nemen aan gebiedsprocessen. Experts en regionen hebben ook ervaring over de 3 kennistypes (methode, inhoudelijk, bestuurlijk). Deze kennis komt niet voort uit de kennisinstellingen. Er moeten partijen aanwezig zijn die de 3 verschillende type kennis vertegenwoordigen om een kennisarrangement te vormen.

Westerkwartier is een interessant gebied omdat die verschillende type kennis aan tafel zitten. Er zijn verbindingen met Europese netwerken, met een NGO (WSI), met kennisinstellingen, en bestuurlijke partijen.

Reactie Arja Span:

Achteraf vind ik het jammer dat we het niet over een kennisagenda hebben gehad. Als je die goed zou opstellen zou je de drie type kennisvragen kunnen uitschrijven en beter nadenken aan wie je ze adresseert. Dit zou een leidraad kunnen zijn om de gesprekken met de leveranciers te beginnen. Scholen, maar ook experts of zelfs bestuurders zelf!

B3.5 Samenvatting discussie

Hoe zorgen we dat het vuur blijft branden:

- Je zou mensen moeten betrekken die beroepshalve met in het gebied bezig zijn. Deze vrije actor moet de ruimte krijgen.
- Werken aan de programmering. Dus de probleemeigenaar moet ruimte krijgen om hieraan te gaan trekken (Wim de Hoop).
- Dus kunnen we bijvoorbeeld vanuit Netwerk Platteland iemand vrij krijgen om hieraan te trekken. Dan moet die trekker wel een probleemeigenaar zijn: WSI is eigenaar van het proces. Kan netwerk NP 1 dag per week zo'n iemand de ruimte geven om dit te doen? Rob: Ja dat kan.

- Irene: Dit moet wel gekoppeld worden! Bundel dit met de LEADER-actiegroep bijvoorbeeld. Dat is ook taak van Netwerk Platteland.

Frank: Is dit een ad hoc oplossing of is dit werken aan programmering?

Dirk: Dit zijn vragen die we nu moeten ontwikkelen. Eelke: Je begint altijd ad hoc.

Suggestie Jelleke: zorg dat je werkt aan de 3 kennistypes.

Jan: Is regio Westerkwartier geïnteresseerd om met andere regio's te leren of heb je genoeg aan 1 dag per week ondersteuning.

Frans: Er is interesse voor bovenregionale uitwisseling.

B3.6 Eindevaluatie - Terugkoppeling naar KNVP

Wat is nodig voor vertrouwen op een goed vervolg naar aanleiding van deze laatste sessie? Reacties van de groep:

Wim de Hoop: We hebben gisteren gemerkt dat er een 'sense of urgency' is. Men is al heel lang bezig in de regio en er is veel geïnvesteerd. Men wil nu structureel aan de slag en wil ondersteuning in de koppeling met nationale initiatieven. Benut 11 december in de Veenkoloniën als KNVP om dit moment te laten bloeien. Voor de Veenkoloniën is 11 december cruciaal en voor KNVP is dit een unieke kans.

Jeroen Vis vindt 11 december vooral belangrijk voor de Veenkoloniën en voor de Werkplaats.

Rene van Schie: Ik had gehoopt dat we tijdens het bezoek in de Veenkoloniën concreter konden worden. Zijn vragen zijn:

- Hoe zorgen we dat veenkoloniën een succes wordt?
- Hoe kunnen andere vergelijkbare processen in die slipstream meegaan (van voorfase tot contract, tot uitvoering)?

Dit zijn twee processen. Bij voorbereidingen moet er gezorgd worden dat partijen kunnen meeschakelen. Daarnaast is er in elke regio kans voor groene educatie. Dus proces van Veenkoloniën moet steviger gemaakt worden. Hoe begeleiden we dit?

Wim de Hoop vindt dat 1 stukje van de puzzel is het creëren van een ICT-omgeving (bijvoorbeeld Guus).

Bram Streefland: Wat nodig is voor vertrouwen voor een vervolgtraject? Hij heeft vooral uit deze sessie meegekregen dat de energie uit de gebieden komt. Deze energie moet worden omgezet in concrete vragen naar LNV om het vervolgtraject vorm te geven.

Rob Janmaat: Het gaat om de processen in de regio. Wat daar op gang komt, daar moet je op focussen. Vervolgens kun je komen tot een gebiedsagenda. Het regioproces moet centraal staan. Kennisarrangementen zijn het hulpmiddel om gebieden verder te helpen.

Lineke Rippen: Het model Werkplaats kan regionaal en Nationaal betekenis hebben. Het ontwikkelen van kennisagenda moet je met meer partijen doen. Lineke vraagt zich af of dit in Veenkoloniën vóór 11 december nog verbreed moet worden of wordt het eerst opgepakt door onderzoek, overheid en onderwijs?

Willem Foorthuis: Hij is niet gerust dat er genoeg vertrouwen is voor een vervolgstap. De 3 DNA strengs liggen nog steeds los van elkaar. Willem wil graag zaken doen. Daar heeft hij de mensen hier om tafel voor nodig.

Jan Huijgen: Hij heeft mixed feelings. Enerzijds vindt hij het positief hoe we met elkaar aan het bouwen zijn, groeien, elkaar leren kennen, en elkaar leren te vertrouwen. Anderzijds voelt hij ook de urgentie: de kennispioniers die aan het trekken zijn zitten in een ongemakkelijke ruimte die nog niet gefaciliteerd is. Dus wat is de volgende stap? Hij wil concreet afspraken maken/commitments maken waar we mee verder gaan na deze sessie.

Jeroen Vis: Iedereen moet in staat zijn eigen producten te maken. Vraag is hoe kun je elkaar versterken? Als je dit positief kunt beantwoorden dan ben je een netwerk aan het vormen. Dus vooral op je eigen kracht bezig blijven.

Arja Span: Gaat niet gerust naar huis. Wanhoopsverhalen, wat moet ik daar mee? Er zijn in veel gebieden kennisagenda's waar de koppeling met onderzoek wordt gemaakt. Komt de onmacht voort uit de koppeling met het onderwijs omdat we deze kennis erbij moeten/willen hebben? Hoe komt dit bij elkaar?

Resumé Ina naar aanleiding van 3 regiobezoeken

Korte samenvatting Ina (zie projectplan in wording van Ina).

Het zijn nu meer vragen dan antwoorden. KNVP is een puzzel, iedereen heeft een stukje.

- Aanleiding van KNVP: geeft sense of urgentie weer.
- Algemene hoofdlijn van urgentie: gebiedscoördinatie, agendavorming, verankering onderwijs, bovenregionale vraagstukken.
- Verschijningsvormen KA: Kennisloket is onderwijs gestuurd, RIC is innovatie gestuurd, Werkplaats is bestuurlijk gestuurd, Countryside Exchange is methodisch gestuurd.
- Ontwikkelingsstadia: Van project naar KNVP.

Discussie van 6 oktober: je kunt met 3 brillen kijken:

- netwerkbril: competenties, rollen, aanspreekpunten onderwijs/onderzoek, hoe efficiënt agenderen, hoe tot effectieve vragen en aanbod, met wie samenwerken en waarom;
- organisatiebril: fysieke locatie, organisatie taken (in gebied en met beleid), enzovoort;
- sociaal-culturele bril: vertaalslag van vragen, schakelen tussen verschillende werelden, met wie werk je samen en waarom, 8 typen vertrouwen, verwachtingen, gevoel van eigenschap, streekeigen organiseren, passie.

Urgentie Kennis Netwerk/Behoeft regio: hoe gaan wij organiseren en hoe zijn andere georganiseerd, in regiotransitie, overstijgende kennisvragen, agenderen/verankeren binnen systemen.

Wat kan KNVP doen?

- Agenderen (wat is nut en noodzaak, waar zijn mogelijkheden).
- Lerende regio's (proces en inhoud, ondersteuning bij netwerk analyse en businessplan).
- Reflectie en uitwisseling: individueel en collectief (meedenken met trekkers onder andere).
- Regio's ondersteunen met kennismakelaars.
- Dataverzameling en monitoring (is nog niet duidelijk benoemd in de discussies).

Wat kunnen we doen volgens notitie van Jan Huijgen:

- gebiedsraad/voorlopersraad vormen;
- vormen van pool van experts;
- in kaart brengen van aanpakken/methodes;

- bovenregionale kennismakelaars inzetten;
- kennisvragen destilleren;
- internationale leerervaringen/uitwisseling.

Grote Lijn/samenvatting

Dirk Roep: Het netwerk zijn we nu gezamenlijk aan het vormen. Het is belangrijk dat anderen weten wat je aan het doen bent/dat we elkaar op de hoogte houden. We hebben nu een start gemaakt met een lerend netwerk, we moeten nu een aantal vervolgstappen zetten. De gezamenlijke taal begint nu te vormen; dit was het doel van de regiobezoeken. Wat kunnen we nu oppakken tot 1 januari? Iedereen is zelf verantwoordelijk om aan te geven hoe dat dan zou moeten/wat we gaan oppakken.

Acties 1 januari (voorstel Rene van Schie):

- activiteiten moeten leiden tot iets structureels;
- lijst maken met 5 tot 10 initiatieven waar iets gebeurt (breder dan de betrokken pilotregio's);
- de lijst met initiatieven vergelijken per aanpak/thema/processtappen;
- gezamenlijk hierop reflecteren met de werkgroep KNVP;
- kader vormen waaruit een KNVP i/o gaat werken.

Rollen KNVP (voorstel Rene van Schie):

- KNVP kan helpen om dingen uit regio te agenderen;
- vanuit GKC kijken hoe hierop aangesloten kan worden;
- KNVP heeft rol om kwaliteit te verbeteren en resource te creëren.

Hoe gaan we hieraan werken?

1. Wat is de lijst van initiatieven (deze 4 en/of anderen). Dus iedereen die een goed plan heeft.
2. Projectplannen van initiatieven: Wat zijn de thema's en wat zijn de stappen om van idee naar plan naar afspraak te komen? Hiervan willen we 1 januari een beeld hebben.
3. Hoe kunnen we (KNVP) de initiatieven versterken/meedenken/informatie aanreiken waar partijen voordeel mee kan doen (mankracht & inhoud)?
4. Hoe gaan we dit organiseren: Via Jeroen kijken naar rol KNVP en met Willem kijken vanuit GKC/groen onderwijs. Hiervoor hebben we de plannen uit regio nodig.

5. Het plan van aanpak wordt gezamenlijk geschreven (dus niet alleen LNV). We gaan eerst kijken wat we nodig hebben. Dan kijken waar we de vragen gaan beleggen (LNV/provincies/...).

Overdenking Arja

Geld van LNV-DK staat ten dienste van kennisinstellingen. Daar zit wel stukje verantwoordelijkheid. Daarnaast hebben provincies verantwoordelijkheid voor stukje uitvoering. Dus we hebben spagaat in deze 2 processen. Op kennispot kan gestuurd worden, maar dit moet ook in provincie gestuurd worden, dat is een complex proces.

Jeroen: het moet een veld van gelijkwaarde verantwoordelijkheden zijn. LNV gaat niet bepalen, maar ze zijn onderdeel van het netwerk en niet de hoofdaanstuurder, dat zijn de regio's.

Reactie Jifke: Regionale vragen gaan door sectoren heen. Daar wordt kennis gecreëerd. Als je als KNVP daarin participeert, dan vraag je om een trans-sectorale omslag binnen systemen. Hieraan wordt gewerkt door in werkvormen als de werkplaats te participeren.

Afronding discussie

Dirk: Hoe zorgen we dat er op verschillende niveaus iets gebeurt vanuit de basis. Je bent het KNVP aan het maken, en iedereen heeft zijn verantwoordelijkheid. We moeten er voor waken dat KNVP een aparte club wordt, maar juist gaat verbinden. 4 belangrijke dingen die telkens terugkomen in de discussies:

- programmering in gebied (betrekken provincies/gemeentes);
- uitwisseling en bovenregionale vragen weer terugbrengen in regio;
- hoe kun je van gebiedsvraag naar kennisagenda komen (uitwisseling, gebiedsontwikkeling, ondersteuning);
- hoe kom je uit 4 regio's tot verbinding, uitwisseling, en weer terugbrengen?

Jan: Contouren van plan van aanpak

- Qua organisatie: DK (hoe stuur je kennisagenda aan vanuit regio), DP (impuls aan regio geven), DRZ (kijken hoe we provinciaal geld kunnen inzetten, hier moet RZ in sturen). Dus dynamiek in regio generen: hiervoor moeten 3 directies afstemmen.
- Kennisvragen genereren; kennisagenda ontwikkelen moet impuls krijgen. Inzet kennismakelaar die moet vanuit het gebied komen en het binnen het gebied oplossen.

- Bovenregionale vragen: agendaontwikkeling en robuuste planontwikkeling. Voorbeelden hiervoor zijn een bovenregionale digitale portal site/Guus.
- Wees er op tijd bij: dus eerder inhakken om gebiedsplannen mee te nemen in onderzoeksagenda.
- Contract op Europees niveau: hoe gaan we hier inhaken. Bijvoorbeeld netwerk van grote steden? Dus programma wat we nu gaan ontwikkelen moet ook al investeren in het vervolgtraject.

Samenvatting aanpak KNVP tot 1 april

- Dirk kan vanuit Wageningen UR kijken naar Eur. Onderzoeksprogramma's.
- Jeroen vraagt aan alle partners inzichtelijk te maken wat brandpunten zijn in iedereen zijn agenda. Houd elkaar op de hoogte/maak het inzichtelijk
- Rene: Lijstje initiatieven moet breder zijn dan alleen de 4. Dus eerste opgave is gezamenlijke lijst van activiteiten in samenwerking met regio's.
- Jelleke: Plan van aanpak is bekend. Nu moeten jullie spelers koppelen aan plan van aanpak.
- Jeroen: Plan van aanpak wordt uitgewerkt door Dirk en anderen. Daarna zijn er aantal brandpunten. Daar liggen werk vragen voor eigen proces.
- Rene: LNV moet afstemmen en zorgen voor aansturing.
- Dirk moet met Jan, Willem, Willem naar regio's kijken. Dat moet op een goede manier samengevat worden.
- Vertaalslag naar GKC is voor ná 1 januari (eerst met de regio's aan de slag).
- Dirk: Deze resultaten worden gebundeld tot een werkagenda. Dit wordt gecoördineerd door Dirk en Ina in samenwerking met alle partners. Dit wordt op EEC gepresenteerd.
- Rene: Planvorming in regio's kan wat ruimte krijgen als er een beleidsurgentie is.
- Jeroen: Dus dan moeten we provincies betrekken vanuit de trekkers uit de regio's. Hoe krijgen we provincies erbij, zonder dat we op verantwoordelijkheden provincies op wijzen? Bijvoorbeeld door gedeputeerde provincie te betrekken.

Bijlage 4

Learning regions; Introduction to EEC-Workshop by
Prof. Dr J.S.C. Wiskerke

**On regions lost and regions regained:
the challenge of regional learning**

Prof.dr. Han Wiskerke
Rural Sociology Group

 WAGENINGEN UNIVERSITY
WAGENINGEN

On regions lost ...

- In the post-WW2 era many regional specific aspects (nature, landscape, cultural history, food products) were considered to hamper the modernisation of the countryside and the industrialisation of food production.
- The Dutch have been very effective in reconstructing the countryside to suit it to optimal production conditions

On regions lost ...

On regions lost ...

WAGENINGEN UNIVERSITY
WAGENINGEN **UR**

On regions lost ...

- This has led to the destruction and loss of:
  - Landscapes
  - Biodiversity
  - Food products (and their production and processing techniques)
  - Regional culture and identity
  - ...

... and ...

WAGENINGEN UNIVERSITY
WAGENINGEN **UR**

On regions lost ...

- to the disconnection of the development and utilisation of knowledge on the one hand and regional specificity on the other hand:
  - Specificity / diversity was considered to be a relic of the past
  - Knowledge was to be developed by scientists and was considered to be universally applicable
- 'knowledge chain hierarchy' (false distinction between knowledge producers and users) resulting in disconnection of different forms of knowledge (e.g. scientific knowledge and tacit knowledge)
- specialisation resulting in fragmentation of knowledge

WAGENINGEN UNIVERSITY
WAGENINGEN NL

... and regions regained

- New / renewed social, political and scientific interest in the region:
  - Side effects of modernisation have come to the fore and are more and more assessed in negative terms
  - Growing urban demand for other rural products and services
  - Revitalisation of regional identity (rural idyll / counterurbanisation)
  - Protection of valuable landscapes (20 national landscapes)
  - Regional specificity as an economic development tool (branding)
- despite modernisation the countryside is still versatile in many respects

WAGENINGEN UNIVERSITY
WAGENINGEN NL

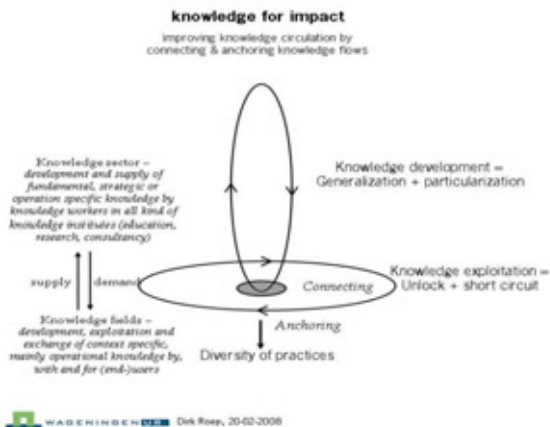
... and regions regained

The challenge of regional learning

- If the versatility and socio-economic development potential of regions are to be strengthened than it is of crucial importance to reconnect the development and utilisation of knowledge to regional practices (of entrepreneurs, civil servants, NGOs, etc.) in order to:
  - Enhance the regional learning capacity, and, as result,
  - Improve regional actors' capacities to act (knowing how to get things done)

The challenge of regional learning

The challenge of regional learning

- The challenge we are currently facing is how to organise regional learning communities of regional actors and knowledge institutes with the aim of embedding knowledge development and utilisation in regional practices (in order to strengthen these practices).
- This requires:
  - long-term commitments of and agreements between regional actors and knowledge institutes
  - institutionalisation of these commitments and agreements in education and research practices (working in, with and for the region should be the norm and not the exception)
  - Formalisation of commitments and agreements (contracts resulting in formalised regional knowledge arrangements)

The challenge of regional learning

- Although one can discuss the notion of regional learning in general conceptual terms, the real challenge is how to put concepts, ideas and ambitions into practice
- There is no single recipe for a regional knowledge arrangement (and it would be ludicrous to try to develop one given the diversity of regions).

The challenge of regional learning

- However, there may be some general underlying principles as well as context specific factors that can be helpful to improve the quality of regional learning processes and its impact on regional development
- In order to identify these principles and factors it is of crucial importance to exchange experiences among people involved in regional knowledge arrangements

The challenge of regional learning

- Today is an excellent opportunity in this respect with 5 examples (4 Dutch and 1 from the UK) of such arrangements present:
  - Werkplaats (workshop)
  - Regional Innovation Center (RIC)/ Plattelandsacademie
  - Kennisloket (Knowledge guichet)
  - Countryside Exchange
  - Northern Regional Network

The challenge of regional learning

I am convinced that we all will learn a lot about regional learning by being involved in regional learning and wish you all a very inspiring workshop.

Thank you for your attention

© Wageningen UR

WAGENINGEN UNIVERSITY
WAGENINGEN **UR**

Bijlage 5

Report Workshop Learning regions, European Eemland Conference/Autumn conference National Rural Network

Workshop Learning Regions, 23 October 2008, Eemlandhoeve
Report by Rob Janmaat, National Rural Network/De Lynx

Chairman Henk Kieft starts the workshop with an inventory of the backgrounds of the participants. The group consists of:

- 5-6 participants from ten national and provincial authorities;
- 3 international participants (2 from the UK and 1 from the USA);
- 15-20 persons working in education and research;
- 6 students;
- 5-6 persons from the Gelderse Vallei.

The aim of the workshop is to look at several knowledge arrangements: what do they offer and how do they fit the demands from the people working in the region.

The program for the afternoon is:

1. Introduction by Han Wiskerke;
2. Gallery of knowledge arrangements;
3. Which knowledge arrangement fits best on your situation?;
4. Intermezzo Professor Cornelia Butler Flora;
5. Open space on several aspects of knowledge arrangements.

B5.1 Regions lost and regions regained

By Han Wiskerke, professor Rural Science Group of Wageningen UR

The introduction is about the way we lost regional identity and are now regaining it again. After the second world war, many regional aspects were considered to hamper the modernisation of the countryside and the industrialisation of food production. While reconstructing their countryside the Dutch have swiped away regional aspects like nature, landscape and cultural history. In optimizing food

production there was no place for typical regional production and processing techniques. This way we have realised optimal production circumstances, but at the expense of regional culture and identity.

In the development and utilisation of knowledge, specificity was considered to be a relic of the past. And there was a common understanding that knowledge had to be developed by scientists. And that knowledge was universally applicable and just had to be transferred to the people who had to work with it. This resulted in a disconnection between different forms of knowledge, i.e. scientific and tacit knowledge. For scientists tacit knowledge didn't even exist.

Nowadays there is a new social, political and scientific interest in regional aspects. The negative side effects of modernisation have become more pronounced. We are now seeing a revitalisation of regional identity, for instance in the protection of valuable landscapes and regional specificity as an economic development (branding). The urban demand for rural products and services is also growing.

This development leads to a new challenge of need for regional learning. If the versatility and socio-economic development of regions are to be strengthened, it is of crucial importance to reconnect the development and utilisation of knowledge to regional practices by entrepreneurs, civil servants and NGO's. There is a need to enhance the regional learning capacity and as a result improve regional actors' capacities to act.

The challenge that we are currently facing is: how to organise regional learning communities of regional actors and knowledge institutes, that will embed knowledge development and utilisation in regional practices. This requires:

- long term commitment from and agreements between regional actors and knowledge institutes;
- institutionalisation of these commitments and agreements in education and research practices (working in, with and for the region should be the norm and not the exception);
- formalisation of commitments and agreements (contracts resulting in formalised regional knowledge arrangements).

Although one can discuss the notion of regional learning in general conceptual terms, the real challenge is how to put concepts, ideas and ambitions into practice. Although some general principles might exist, it is clear that given the diversity of regions there is no single recipe for a regional knowledge arrangement. It would even be ridiculous trying to develop one. Still we can look for context specific factors that can be helpful to improve the quality of regional learning processes and their impact on regional development. The exchange of experiences among people involved in regional knowledge arrangements is crucial basis for identifying these principles.

This will lead to new questions. For instance: how can we build a bridge between the volunteers in a region and the official knowledge institutes? There is currently hardly any interaction between them.

And, how can we strengthen the capacity of official learning institutes to communicate with regional actors? This will enable them to make long-term commitments with regions and regional actors.

This workshop is an excellent opportunity for the participants to exchange their experiences different knowledge arrangements:

- workshop;
- regional innovation centre;
- knowledge quichet;
- countryside exchange;
- Northern Regional Network.

B5.2 Gallery of knowledge arrangements

a. Knowledge quichet, presentation by Natalie Bax

The knowledge quichet is a way to start cooperation between regional schools that want to participate in regional development. This cooperation has several goals. First, it is a contribution to regional development. And second, the new experiences of students in this cooperation are a useful part in their education.

In 1999 this initiative started in Kempenland. Education and schools were pulled into regional development. This started with a few projects. This led to more questions from entrepreneurs, farmers and people who are involved in regional development. The knowledge quichet now runs in five regions in Noord-Brabant. In every region so called 'education intermediates' are participating in the regional development office. Being in the region has the important advantage that school intermediates hear new questions which are rising in the area. The budget for a quichet is about € 100,000, some of it is available in capacity of education intermediates. The experiences in the five regions have shown us some important focus points:

- you need a good network in the region;
- change takes time, you got to have patience;
- education has standard programs which are not easily changed;
- you have to be fair about the (im)possibilities of students;
- the cooperation of the client is important.

The questions asked differ in form: inventory studies, feasibility studies, development of concepts, coordination, evaluations.

In answering the questions it shows that education is slow. It takes time to find students for a certain question. We can't guarantee for quick answers, in that case the client has to go to a professional advisor. In average it takes three months to give answers.

There is cooperation with different levels of schools, from secondary vocational education up to university students for more complicated questions. Currently we can see that every region has its own ways and qualities in building up a knowledge quichet.

b. The workplace, presentation by Rianne Vos (Workplace Veenkolonieën)

In 'a workplace' students, teachers and researchers work together with regional experts, entrepreneurs, citizens and government officials in regional development projects. The aim is to create a setting for a multi-actor and multidisciplinary approach. The approach is based on action-learning and research.

In the Veenkolonieën the students meet in an old church. From this base they go into the region to meet local participants. Clients come to 'the workplace' because the students add something to the regional projects. They give their own interpretation and ask 'confronting' questions. This differs from the approach of consultants. The clients bring in projects they cannot tackle themselves.

In the Veenkolonieën it started with the question of a commission working on a regional innovation program: look at our program and see what you can do for us. To answer this question Hogeschool Larenstein (secondary vocational education) put the a region's agenda besides their own agenda. This resulted in a 5-year program for the workplace in the Veenkolonieën. This workplace facilitates on-the-spot practical cooperation between knowledge institutes, local and regional governments and citizens, creating combinations between education, research, policy, business and social structures. This leads to new understanding, knowledge and innovation.

The students are positive about the workplace. They say that they have learned a lot from working with the inhabitants. In the beginning the cooperation with inhabitants was a bit awkward, but in the end a mutual appreciation existed almost every time.

There are now eight workplaces in different stages. These are part of the national Regional Transition Program. In this program knowledge institutes are linked to day-to-day-practice of regional innovation.

c. Regional Innovation Centre, presentation by Ron Methorst (CAH Dronten) and Sandra Bos (Regional Innovation Centre Eemland)

In the past few years CAH identified a need for places where students can come into contact with practical situations. The school wanted to create a quichet as an entrance to the school, to link the school system to the society. The quichet should be a structure where the countryside can ask questions and the school can say: 'yes, we can do that', or 'no, we can't.' This way the 'Plattelands-academie' (Academy for the countryside) was started.

But to get enough and good questions the Plattelandsacademie needed a structure to find its way to entrepreneurs, civil servants, etcetera. The Regional Innovation Centre Eemland fills this need. The Eemland region is an interesting region to cooperate with because there is a pressure of the urban area, this creates new opportunities. So farmers seek for ways to establish long term co-operation with the surrounding city.

The Regional Innovation Centre wants to be a regional meeting place where people can meet. The centre is in a developing or experimental stage with a few participants. Eventually the centre aims to work with a budget of € 250,000. In this budget the school has to pay for their part of the structure. In this developing stage the budget is smaller.

The Regional Innovation Centre and Plattelandsacademie give a 'slow advice' (compare it to slow food). It takes time to organize projects and students. Once a client arrives with a question, they start with redefining their question. It turns out that this gives already a part of the answer. Also they are being asked: is it urgent and what are you going to do with the answers?

If the question is an accomplished one, the Plattelandsacademie en Regional Innovation Centre start looking for extra money to be able to start tailor made project.

d. Countryside Exchange, presentation by Jolanda Stern of the local community Vechtdal

The countryside exchange (CE) in the Vechtdal was the second CE in the Netherlands. The first one took place in Noord-Beveland (Zeeland) and recently a CE took place in Westerkwartier (Groningen). The initiative did not have an easy start. The first initiative group failed, the second one succeeded. The CE was facilitated by ETC and Stimuland.

In a Countryside Exchange a group of experts visits a region. They take notice of problems, processes and opportunities in this region. In advance, a local committee prepares the visit: which items and questions are on the agenda, what is the program, enzovoort. The group of experts travels around and interviews local authorities, entrepreneurs, local experts and NGO's. At the end they formulate an advice which is discussed in a final meeting. For this meeting everyone in the area is invited. In the Vechtdal 100 persons participated in the final meeting.

Looking back, Jolanda had expected more guidance of ETC and Stimuland. The need for more professional guidance to continue the process was clear, but

there was no more money or capacity. Fortunately there were some 'weirdo's' who set up a new local group, that works with the results of the Countryside Exchange. There is also an advisory group, although there is still no money. As a result of the CE, a group of entrepreneurs is now active in branding of the region.

The lesson learned is that if you have endurance, patience and skills, a CE can become a success. Before starting the process the local committee needs to describe what is needed from municipalities and local organisations. It should also be clear how much time it costs for volunteers. During the visit you need an open attitude of the participants: make things open for discussion. And it is important to preserve some money to ensure that the local committee can function at least one year after the visit of the group of experts.

e. Northern Rural Network, presentation by Nicola Thompson and Jane Atterton (Newcastle University, centre for rural economy)

The UK Northern Rural Network (NRN) is a rural development network with 1,000 members. It is based on the recognition that knowledge is important for development in regions. The NRN wants to provide an independent forum to promote learning and understanding of contemporary issues and challenges facing rural development in the North of England. It is a showcase for applied re-

search and it informs analysis of the current state of rural economies and communities in the North of England. The network facilitates the exchange of best practices and highlights innovation in rural development. It stimulates networking amongst rural development practitioners and uses dialogue to shape new academic and applied research agendas in the North. These objectives are filled in with a range of activities like seminars, a rural business survey, research-based action learning, local development activities and a website.

The membership is open to everybody. Almost 50% of the members are working in the public sector. About 25% works in education and research. The rest is active in the community sector (local projects or groups), private sector and voluntary sector.

In an evaluation the members reflected on the NRN. They value that the NRN gives information, views and opinions from the real experts. It gives a view on the latest developments in rural and public policy and on what is going on elsewhere. According to the members the NRN shows new perspectives on rural development issues and policies. The debates on the issues are balanced, not dominated by a single agency's agenda. The evaluation also indicated a need for a follow-up on activities. In general the NRN tends not to be that participative. It is hard to influence the agenda. And the funders would like to see more focus on rural economics and business.

The output is hard to make clear, but probably skill development and business support. And one final remark needs to be made: the NRN is not an extension network, it is a learning network.

B5.3 Which knowledge arrangement fits your situation best?

Every workshop participant receives several banknotes which they can divide over the presented knowledge arrangements. Everyone should give the largest amount to the arrangement that best fits his or her situation. It is also possible to put the money aside for a new arrangement.

The 'knowledge quichet' receives 4 notes of ten thousand.

<i>Motivation</i>	<i>Advices</i>
- Very beneficial to rural reconstruction, that is a hard output. - Very promising knowledge arrangement (KA) to organise the regional knowledge networks, it is the most organised and concrete example of a KA. Very good that the 'knowledgebrokers' help to filter and reformulate the questions. - A good practical method. - A good link with education.	- Make a better connection with Telos, TUE and UvT - Go on a journey

For 'The workplace' there are 7 notes of ten thousand.

<i>Motivation</i>	<i>Advices</i>
- Well structured, also 'long-term' (5 year) contract. - With this approach it is possible to find the right balance between local input and external expertise, to operate inside and outside the region, also on larger projects. - Good involvement inhabitants. - Many levels of education are involved. - A good relation with the rural development strategy. - It is a very integrated way of shared learning and regional development. - Link to the regional reconstruction process (result of democratic decision making), continuous stream of questions guaranteed.	- See if you can involve more business in the region, e.g. R&D departments, to link small business with larger companies. - Start working on larger projects. - Find enthusiastic coaches. - Involve entrepreneurs - use the money for a business plan with concrete appointments between schools and region. - Help other regions to start a workplace. - Stimulate creativity.

The two 10,000-notes for the Regional Innovation Centre are motivated by:

<i>Motivation</i>	<i>Advices</i>
- Stays close to the content. - Stimulates local people to share their knowledge.	- Integrate real life questions in the real life process

The motivation for the only 10,000-note for Countryside Exchange comes from the Czech Republic: 'I like the idea and in this case we can be sure that money is used in a right way. We would need a much bigger amount in the Czech Republic for this.'

The NRN got two notes of 10,000, motivated by:

- Strong commitment and visibility on grass root level;
- Focus on best practices.

An general advise for the five knowledge arrangements is to share experiences within and between regions.

Most of the 10,000 notes are put in new knowledge arrangements:

- I prefer a combination:
  - workplace: sustainable and incorporated in government;
  - rural academy: entrepreneurs quichet;
  - NRN: good example of sharing knowledge and facilitating rural groups.
- secret formula: link and unite the knowledge arrangements;
- give support to the grass-root level organisation. Finance a network (and her working programme) between local and regional groups of inhabitants/ entrepreneurs and educational institutes like community development work, libraries, regional schools (vocational training, agriculture and so on);
- I am looking for a self-regulating system. There is a 'drive' needed like money, manpower, et cetera in all examples;
- I would spent this money on a different kind of KA, with only experts from the regions, no schools involved. Build up knowledge in your own regions amongst the inhabitants themselves. If schools would like to increase their knowledge, try to find places for the students in the projects (as interns);
- start a fund used for inspiration; organize a miracle, something appealing to peoples imagination and which is recognizable as something regional.

- scholarships for people from the region (e.g. members of regional development committees) to study (part-time) at a university or research institutes for rural development studies;
- they should set up a practice-learning helpdesk additional to the 'science-shop for organisations with low budget', for finding students within the university;
- institutions and organisations don't matter, dialogue does: ICT, facilitation, brokering matchmaking, local cart-pullers;
- they have to make more communication consultants to different parts to gain more knowledge so as to simplify the implementation of the project. They need money, consultants, researchers, tools and communication to reach more people;
- develop a European learning network for regional development and learning with a clear 5-7 year goal: organisational, methodological, issues, et cetera. In a SMART way.

Intermezzo Professor Cornelia Butler Flora

Professor Cornelia Butler Flora reflects on the workshop so far. She has five points:

1. we are moving from an expert model towards a network model. The university is more like a broker between experts and the region. We tend to form networks on a regional base, bringing various parts together and learning from each other;
2. it is a myth that networks will keep going spontaneously. They need coaching and support;
3. make information accessible, use e-extension when possible;
4. networks need good evaluation: how do we get better;
5. use an asset based approach. We move from a problem based approach, from SWOT where you'll end up only looking at weaknesses. It's better to emphasize the positive things: what works well, what other connections are there to make it work better.

Open Space

In the open space part, five groups discussed a variety of themes:

- possibilities of web 2.0. This offers unknown possibilities, especially for farmers;
- maintaining a local network;

- social issues from the perspective of volunteers. This group discussed about developing a program to tackle bureaucracy. Regions busy with research and development have lots of problems with bureaucracy;
- the need for knowledge how to solve problems in all parts of the policy circle;
- universities should discuss more about the terms of reference. We should bring money for research to the region so they can hire whoever they want. In the processes in regions there is a need for facilitating skill, universities don't have these skills. A good solution might be working with vouchers for research as the ministry of Agriculture, Nature and Food Quality did before.

Het LEI ontwikkelt voor overheden en bedrijfsleven economische kennis op het gebied van voedsel, landbouw en groene ruimte. Met onafhankelijk onderzoek biedt het zijn afnemers houvast voor maatschappelijk en strategisch verantwoorde beleidskeuzes.

Het LEI is een onderdeel van Wageningen Universiteit en Researchcentrum. Daarbinnen vormt het samen met het Departement Maatschappijwetenschappen de Social Sciences Group.

Meer informatie: www.lei.wur.nl

